

TRIBUNA

434



Consiliul Județean Cluj

5 lei

Director fondator: Ioan Slavici

Revistă de cultură • serie nouă • anul XIX • 1-15 octombrie 2020

www.revistatribuna.ro



Hegel, Carl Schmitt, Heidegger

Andrei Marga

Acad. Alexandru Surdu

**Schemele
dialectico-
speculative**

Gaetano Mollo

**Evoluția
conștiinței**

Iulian Chivu

**Adevăr, poieză și poezie
într-un eseu de Mircea Arman**

Ilustrația numărului: Dorel Găină

TRIBUNA

Director fondator:
Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA
CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Consiliul consultativ al revistei de cultură Tribuna:

Nicolae Breban
Andrei Marga
D. R. Popescu
Alexandru Surdu
Grigore Zanc

Redacția:

Mircea Arman
(manager / redactor-șef)

Ovidiu Petca
(secretar de redacție)

Ioan-Pavel Azap

Ani Bradea

Claudiu Groza

Ștefan Manasia

Oana Pughineanu

Aurica Tothăzan

Maria Georgeta Marc

Tehnoredactare:

Mihai-Vlad Guță

Redacția și administrația:

400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59. 14. 98

Fax (0264) 59. 14. 97

E-mail: redactia@revistatribuna.ro

Pagina web: www.revistatribuna.ro

ISSN 1223-8546

**Responsabilitatea asupra conținutului textelor
revine în întregime autorilor**

semnal

„Amurgul din afara trupului”

Alexandru Sfârlea

Acesta este titlul celui de-al șaptelea volum¹ de versuri al brașoveanului bihorelizat Lucian Scurtu, cel care te întâmpină cu jovialitatea-i hialuronică, având un aer conciliant și iscoditor, dar și ceva din condescendența ușor studiată a unui șeic saudit. Nu-l poți bănuși de infatuare sau reacții abra-cadabrante, cu toate că a avut o polemică savuroasă cu un number to de la o revistă literară, în urmă cu ceva ani. Dar, dacă avem în vedere faptul că primul său volum se intitulează *Lucian mărturisitorul*, atenția cititorului va tinde să se dilate și să se profundizeze, unde mai pui că volumele care au urmat – îndeosebi *Avatarii faraonului Gregor Samsa*, *Bestiarul de fontă și Mâna siameză* – au fost dovada peremptorie a unui talent de largă respirație lirică, fiind bine primite, în general, de critica literară. *Amurgul din afara trupului* e al doilea volum de sonete, după cel din 2008, consecutiv celui în care autorul ne „amenință” cu *Exitus*, în urmă cu trei ani. Poetul a simțit nevoia, probabil, a unei adăstări „reflexiv – motivante” în largul căutării de sine prin forma fixă, dar nu limitativ onticizată. Doar că nu se simte chiar în largul său, decât sfidând cu o suavă nonșalanță „procustianul” endecasilab, exhibându-și, poate, și un soi de libertinism falacios, făcându-ne, parcă, malițios și complice, cu ochiul.

Dincolo de motto- ul din poetul tragic-damnat Jotie T’Hooft – acesta e trupul, acesta e sufletul – e amurg între ele – Scurtu „poziționează” amurgul doar în afara trupului, complinind și energizând în acest fel o formă de perpetuitate, în vreme ce antinomicul psyche își trăiește auroral unicitatea. Polarizarea ființială „trup și suflet” este într-un echilibru precar, poetul provocând, cu bună știință, ceea ce am putea înțelege prin sintagmele „ego-ul aparent scindat”, sau „transcendența însingurată”. Cartea are, de altfel, două secvențe intens contrastante: Prânzul sicofanților și Vlăsiile galante. Așadar, ipostaza deconcertantă și fantasmagorică a celui Ianus Byfrons, de care amintește însuși autorul pe coperta a patra, este pe deplin justificată.

În prima parte a volumului, poetul invocă, apăsat și obsecvios, „declinul trupului”, „peste un timp sardonice, supus la cazne reci”, ba încă se și lasă oarecum sedus de un anume soi de histrionism behavioristic: „Îți spui că-i amăgirea – ceva ce n-a mai fost?/ Dar este! De aceea, un compromis tratează/ Cu sicofantul June, ce-n tine mai veghează,/ Scorbura trupului fiindu-i adăpost -(pag. 18), sau: *Nevroza înflorită atarnă de- o enormă/ Frânghie răsucită, căzută nebulos/ Din tainica genune – îi dă miraculos, / Ciudată-nfățișare, nedefinită formă (...)- pag. 24. Am deslușit, în unele sonete – nonconformiste, să zic așa, și-n formă și-n fond – un procedeu (mnemo)tehnic ce mi-a amintit, intimidant, pe alocuri, de Leonid Dimov, cu al său imaginar poetic luxuriant: Lumina curge leneș, ușor pe tâmpla ta,/ Tâmpla o încovoie crezând-o efemeră,/ O stinge între pleoape, deși ușor disperă,/ C-o va ucide toată, o va mumifica/ Pe rugul exultanței – se lasă vag sedusă/ De un impuls teluric, robit miraculos/ Păcerii tutelare de-a arde nemilos,/ Fiindu-i mâinii tale mânășă presupusă;/ Să fie oare-a clipei, chiar ea, iluminarea,/ Mai imperfectă-n formă decât în conținut?/ Căci Trupul și-l reneagă, nu însă și splendoarea/ Colosului uranic pe tâmplă reținut -/ Bătut adânc în cuie, pentru ca viitoarea/ Magie să renască, din boarea ce-a trecut - (pag. 23).*

În altă ordine... disjunctivă – între „masca imanenței” și „mina contingenței” autoreferențiale - nu se putea ca Lucian Scurtu să nu-i închine un sonet iradiant – în calitate de „amplu visător” de această dată - și eternei sale muze (Rodica), prezentă, altminteri, („Ea”) în toate volumele sale. Chiar dacă îl mai certa, uneori, pentru unele întârzieri boemistice,

dar el îi promitea, ca s-o împace, că îi va mai scrie un poem, încă și mai frumos, la fel ca mănăstirile lui Manole. Cer scuze pentru aparenta mea intruziune într-un cadru- context mult prea intimist, de nu chiar, emoțional, intangibil. Dar, de această dată, la pagina 27, aflăm un text tulburător, privind ceva răzbătător și evanescent, din acel „regn” mineralizat, despre care știam, de altfel, dintr-un alt volum al „mărturisitorului” (*Regnul ascuns*). Și nu știu dacă „moncher” - ul îi pusese vreun ... gând rău lui Omar Khayyam, dar citindu-l pe Lucian, acum, în Când eu voi fi ulcică, tu poate o ulcea, mi s-a părut că Omar „iese” un pic eclipsat: Când eu voi fi ulcică, tu poate o ulcea,/ Și plină cu țărâna ce mie-mi aparține,/ Din ea, să crească-agale mușcate, ce prin mine/ Vor bate în fereastră, rupând și din perdea./ Iar eu, ulcica arsă la focuri purpurii,/ Umplută cu pământul ce ție-ți aparține;/ Captivi în labirintul ceramicii, să-adie/ Ce-am fost odinioară, ce suntem, vom mai fi - / Opus efemeridei, prin liniștea deplină/ A unei lumi deșarte, eu, amplul visător;/ Că imi va fi mai bine-n cănuța caolină,/ Să te frământ într-una, mereu imi va fi dor:/ Iar de atâta beznă, când, de va fi lumină,/ Nisipul și țărâna vor deveni Ulcior.

În secvența a doua a cărții, descoperim poltrone-riile și picanteriile fantasmagice ale celui „clown aflat cândva la masa colocvială a sicofanților”. Cel care jonglează cu facticitatea și istoricitatea, cu scoaterea din matca firească a temporalului și plasarea în ipostazieri absurde- ilariante, poetul populând „vlăsiile” cu personaje din trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat ale celui areal, care relaționează cu altele, din stricta actualitate. Asistăm la un adevărat spectacol carnavalesc, funambulesc pe alocuri, dar și cu pusee de jonglerii riscante, morfo- sintactice, în care umoarea și umorul coabitează. La un moment dat, mi s-a părut că zăresc umbra baronului Munchausen vlăsienizat, care ne atenționează, fără să clipească, senin și relaxat, că tot ce ne spune este purul adevăr: cum pedala Ștefan cel Mare pe un pegas cu roțile spre lup-ta de la Vaslui, cum ceașista de mătușă Mărioara plângea lângă un Carrefour mare, ridicat de un șmenar, cum i-a căzut cu tronc Mitică lampagiul lui Ghionghi, unguroaica, meșteră-n făcut gulaș, despre cum, zice „povestașul”, „un critic, Manolescu, mi-a fost în Istorie naș”, „azi, în Fast- Food și McDonald’s joc cu cnejii și cu juzii”, despre Ioan Vodă cel Cumplit la volanul unui Warburg silențios, sau cum l-a numit Pauker Ana pericol public etc. Dar iată și cel sonet- sonat din era post-modernistă și proletcultistă, de-a valma: La Gambrinus, cu Stratan, am băut bere Azuga,/ Dup-un timp sosi Mușina, cu expresul de Budila,/ Bombănind că pe la practici, a fost dus mereu de-a sila,/ La cules cartofi și roșii, dar că mâine va da fuga/ La talcioc, în Ferentari, să își cumpere un blug./ Cu Neculce și Ureche, cei ce fac letopiseț,/ Să nu știe Cărtărescu, care fiind mai plângăreț,/ Îi va turna la Bibescu, pentru-a-i pune în belciug./ Pe la masă mai trecură prea sfințitul Dosoftei,/ Însoțit de Andrițoiu, Lesnea, Slavici și Utan,/ De-am cântat cu Agemolu, șlagăre scrise de trei/ Frați de mamă Grigoriu- și ne-am îmbătat plăvan./ Ne-am trezit numai în anul când Sandu din Pericei,/ Cu o ceapă degerată l-a-mpușcat chiar pe tiran - (pag. 108). Este vorba, așadar, în acest volum de sonete non-conformiste, despre două fațete complet antagonice ale personalității poetice a lui Lucian Scurtu, inubliabilul orfevrier al cuvintelor, cel profund, imprevizibil și fascinant, pe- alocuri, „mărturisitor”.

Notă

1 Lucian Scurtu, *Amurgul din afara trupului*, Editura Brumar, Timișoara, 2020

Pe copertă:
Dorel Găină, *No More Campbell's Soup* (2020)
fotografie directă, modelare digitală, imprimare digitală/
hârtie, 40 x 28 cm



www.clujtourism.ro

Despre indeterminat ca structură apriorică a imaginativului poetic rațional la Anaximandru

Mircea Arman

În ceea ce-l privește pe *Anaximandru*, cele mai multe informații pe care le avem le datorăm lui Teofrast. Platon nu amintește despre acesta nimic, iar Aristotel îl citează de trei sau patru ori în *Fizica*, iar mai târziu este amintit de un Simplicius, Favorinus sau Diogenes Laertios.

Diogenes Laertios¹ ne spune că, în gândirea *physiologică* a lui Anaximandru, originea lumii are un „principiu” primordial – *arhe* – acest principiu fiind *Indeterminatul* (*apeiron*).

Nu se știe foarte exact ce însemna, de fapt, acest *Indeterminat*, suspiciunea că el ar putea fi conceptualizarea și echivalentul haosului hesiodian² fiind departe de realitate.

El a fost primul care a folosit expresia *arhe* pentru a numi principiul primordial al lumii, după cum ne spune Simplicius³.

În *Fizica*,⁴ Aristotel relatează despre sensul pe care Anaximandru îl acorda acestui prim atribut al principiului, anume *Indeterminatul* (*apeiron*): „...spun unii /Anaximandru/ că este /apeiron/ un lucru în afara elementelor (subl.n.s. M.A.) din care sunt generate aceste elemente...”

A fost remarcat, încă din vechime, faptul că *Indeterminatul* avea în concepția lui Anaximandru mai multe atribute dintre care nici unul nu era un atribut pozitiv: negenerat, neperisabil, ineputabil, indestructibil.

Este foarte greu de determinat, din cauza informațiilor extrem de puține, ce reprezintă exact ideea de *apeiron* în gândirea lui Anaximandru, în ciuda interpretărilor numeroase din epoca modernă⁵, care, însă, ne apar de foarte multe ori fanteziste sau hazardate. Ce este sigur, este că singurul atribut pozitiv al acestui *apeiron* este divinitatea, *to theion*, și pare ceva plauzibil pentru exprimarea gândului în acele vremuri.

Caracterul definitoriu al acestui *Indeterminat* (*apeiron*) pare să fie mișcarea, care determină elementele asemănătoare să se apropie, iar elementele contrare să se respingă. În acest fel, asistăm la un proces de constituire a lumii și de distrugere a ei, în conformitate cu *timpul* care se generează la infinit și dă naștere unei infinități de lumi, o viziune oarecum apropiată, intuitivă, de ceea ce înțelegem noi prin *imaginativul poetic rațional aprioric* dar pe care Anaximandru nu avea cum să o emită.

Este, probabil, prima viziune abstractă, la baza căreia stă un element ce nu are vreo legătură cu un altul și nu este derivat din nimic, în conformitate cu dreptatea și timpul, alte două elemente ce țin mai degrabă de latura abstractă și transcendentală, apriorică, a naturii imaginativului poetic uman.

Pe de altă parte, încă din antichitate, Simplicius și Alexandru din Afrodisia, au considerat că *apeiron* ar fi tot atât cât o substanță omogenă cu o anumită



Mircea Arman

determinație nesizabilă pentru noi, diferită de cele patru elemente, pământ, apă, aer, foc, și doar în acest sens *indeterminată*, prin urmare indeterminată raportat la cele patru elemente.

Așadar, ceea ce se poate deduce de aici este că *apeiron* ar fi *substanța comună tuturor lucrurilor*, din care ele apar și, mai apoi, în conformitate cu timpul, pier. Această idee a vertebrat gândirea europeană, în variate aspecte și formulări, până în contemporaneitate, fiind una dintre ideile fundamentale ale metafizicii occidentale, dar care nu pot fi susținute în afara ideii de *substantia* sau, în cazul construcției noastre, de *imaginativ poetic aprioric*.

Tot de aici, referitor la nașterea și pieirea lucrurilor, apare pentru prima oară ideea de *necesitate*, chiar dacă *nu ca și principiu*, așa cum crede Abel Rey⁶, ci doar ca intuiție primară, nematerializată într-un concept bine structurat cum va deveni mai apoi. La Anaximandru, această necesitate menține sensurile mitologice ale lui *anagke*, adică *necesitatea ca fatalitate*.

O poziție mai apropiată de modul nostru de a vedea lucrurile o are W. Nestle⁷, care vede în necesitatea anaximandriană un melanj de gândire conceptuală și mitologică.

O altă idee, pe care cu oarecare generozitate i-o putem atribui lui Anaximandru, este cea de *mișcare eternă*, ca *principiu al mișcării*, intrinsecă lui *apeiron*, incluzând astfel mișcarea din și pentru sine însuși ca principiu dialectic al re-construirii lumii în perspectiva subiectivității imaginative.

Vom aminti, la sfârșit, teoria inelară a universului, o mostră foarte frumoasă de *inducție imaginativă*, proprie într-adevăr modalității științifice primare de a raționa și care a rămas până în zilele noastre un fel de ciudățenie pentru epoca în care a fost dezvoltată⁸.

Pentru a extinde informațiile despre activitatea de gânditor al lui Anaximandru vom aminti aici pe HIPPOLYTUS⁹ *Refutatio omnium heresium* I 6, 1 care ne spune că: „Anaximandru este discipolul lui Thales. Anaximandru din Milet, fiul lui Praxiades. El a spus că principiul ființelor este o anumită natură, cea a *Nemărginitului* (noi traducem *apeiron* prin *Indeterminat*, considerând inexacte celelalte traduceri. n.n. M. A.), din care se ivesc cerurile și lumea din sînul lor (asemănarea cu producerea lumii din cosmogonia hesiodică proprie imaginativului mitologic dar prin aceasta nu nerațional este izbitoare și



Dorel Găină Artist vs. teacher (2017), fotografie, asamblaj, modelare digitală, imprimare digitală/hârtie, 20 x 20 cm

vine să susțină teoria imaginativului poetic rațional n.n. M. A.). Adaugă că ea ar fi veșnică și *lipsită de bătrânețe* / fragm. B 2 /, cuprinzând deopotrivă toate lumile. Pe de altă parte vorbește de timp, în sensul că nașterea, ființarea și pieirea ar fi determinate. (2) El a enunțat drept principiu și element al realităților *Nemărginitul*, folosind cel dintâi numele de „principiu”. A mai spus că mișcarea e veșnică, în sinul ei petrecându-se nașterea cerurilor. (3) Despre pământ a spus că e suspendat în văzduh, nefiind sprijinit de nimic, ci menținându-se prin egala distanțare de toate. În ce privește forma lui, ea ar fi rotunjită și curbată, ca o coloană de piatră. Dintre suprafețele de bază, pe una pășim noi, alta este de cealaltă parte. (4) Despre aștri, spune că se ivesc ca un cerc de foc, desprins din focul cosmic, și că sunt împresurați de aer. Există niște deschizături de expirat în formă de tuburi, prin care se văd aștrii; de aceea se și produc eclipsele, odată cu astuparea deschizăturilor. (5) Luna ar apărea uneori ca fiind plină, alteori ca fiind în scădere, după cum deschizăturile sunt astupate sau nu. Mai spunea că ciclul soarelui este de 27 de ori mai mare [decît al pămîntului și de 18 ori cît acela al lunii și că ciclul soarelui e cel mai înălțat] după care vine ciclul lunii, ciclurile stelelor fiind cele mai scoborîte. (6) Animalele s-ar naște din umezeala evaporată de soare. În ce privește omul, el s-ar fi ivit la început asemănător cu alt viețuitor, în speță cu peștele. (7) Vînturile s-ar produce din straturile de aer cele mai ușoare ale văzduhului, ce se desprind și intră în mișcare atunci cînd se îngrămădesc laolaltă, ploile în schimb se produc din exhalăția de aer ridicată de soare din pămînt. Fulgerile se nasc atunci cînd vîntul în căderea lui despică norii. Acesta / Anaximandru/ s-a născut către anul 111 al celei de-a 42-a olimpiade (610)/”.

Demne de remarcat ni se par și alte intuiții de ordin cosmogonic ale lui Anaximandru, mulți cercetători, printre care Guthrie și Russel, fiind tentați să acorde o doză de „realism științific” acestor așa-zise „descoperiri.” Noi credem însă, că aceste fragmente, de pildă cel referitor la faptul că pămîntul stă suspendat în gol, nu sunt decît fragmente ale unei cosmogonii mai ample, fiind nu atît produse ale observației științifice și experimentului, cum era și firesc, ci produse ale *imaginativului poetic rațional* care crează o cosmogonie, să-i zicem „filosofică”, spre deosebire de *același tip* de creație din perioada mitologică și pe care o întîlnim la Hesiod sau Homer, metaforică și analogică.

Note

- 1 Diogenes Laertios, *Despre viețile și doctrinele filozofilor iluștri*, Buc., 1963, II, 1.
- 2 Vidi, Abel Rey, *La jeunesse de la science greque*, Paris, Albin Michel, 1933, p. 60 și urm.
- 3 Simplicius, *Comentarii în octo Aristotelis physicae ascultationis libros* (24, 13), după Diels, *Op. cit.*, p. 129.
- 4 Aristotel, *Op. cit.*, III, 5, 204 b.
- 5 Vezi în acest sens, M. Heidegger, *Der Spruch des Anaximander*, Frankfurt, 1957, în care filosoful german privește natura (*physis*) așa cum apare în fragmente, ca fiind *ta ontă* – *existîndele*, „ceea ce este prezent și se arată împreună”. Interpretînd *aletheia* ca pe o devaloare și situînd-o opozitiv cu *lethe*, Heidegger vede în această adevărire a *existîndelor* intrarea lor în relație, iar această relație se face prin termenul comun – *apeiron*.
- 6 A. Rey, *Op. cit.*, p. 83, crede că putem vorbi deja de *principiul necesității* dezvoltat încă de Anaximandru, ceea ce ni se pare prea mult, fiindu-i atribuite milesianului dezvoltări pe care nu le-a intenționat și pe care, în opinia noastră, încă nu le putea avea.
- 7 W. Nestle, *Vom Mythos zum Logos*, Kröner, Stuttgart, ed. A II-a, 1942.
- 8 Pentru a avea o imagine clară a acestei teorii vidi, J.-P. Vernant, *Géométrie et astronomie sphérique dans le première cosmologie greque*, în „La Pensée”, nr. 109, 1963, p. 84-85.
- 9 Hypp., *Op. cit.*, I, 6, 1, după Diels, *Fragm...*, trad. rom., p. 113, fr. 11, A.

Adevăr, poieză și poezie într-un eseu de Mircea Arman

Julian Chivu

Observ în cronicile unor cărți că rostirea filosofică este o tentație pentru mulți, or aceasta rămâne numai o ispită a prețiozității lexicale atîta vreme cît nu este însoțită de determinări, de idei, de interpretări și coerențe logice (*in aqua scribere!*). De aceea, citind *Eseul asupra structurii imaginativului uman* al lui Mircea Arman (Ed. Tribuna, Cluj-Napoca, 2020), mă gândeam dacă va fi ocolit de o atare amenințare. Amatorismul (deocamdată) nu a atins sensibil cartea de filosofie, fiindcă puțini citesc astfel de lucrări, dar și mai puțini se grăbesc să comenteze; *și tacunt...*

Despre opțiunile filosofice ale lui Mircea Arman știm încă din *Poezia ca adevăr și autenticitate* (2002); *Despre divin, poetic și filosofic în gândirea neoplatoniciană* (2004); *O istorie critică a metafizicii occidentale* (2007) și *Metafizica greacă* (2013 – încununată cu Premiul Academiei Române) cărora le-a urmat asumarea unor traduceri din Martin Heidegger, tipărite în mai multe ediții, astfel Mircea Arman urmîndu-și și onorîndu-și mentorul, Anton Dumitriu, al cărui elev a fost.

Volumul recent apărut este un metaeseu care sintetizează succesiunea a opt eseuri relativ autonome, precedate de *cîteva noțiuni introductive* și argumente despre imaginativ cu care se deschide perspectiva unor reconsiderări de la temeiurile gândirii filosofice occidentale. Mircea Arman, asumîndu-și ideea rediscutării imaginativului, ca facultate esențială și distinctiv-umană cu care *re-crează* lumea din pură transcendentalitate (p.13), ipostaziază cercetarea filosofiei de la preplatonicieni pînă în postkantianism și avizează că în excursul său nu atît problema imaginativului este noutatea, ci unghiul din care acesta va fi revăzut, urmînd valența raționalității cu care creează lumi posibile cu predilecție în opera de artă (finalul cărții tocmai această idee sintetizează și argumentează: *Imaginativul poetic între aesthesis, imitativ și adevăr – o privire asupra operelor lui Hölderlin, Rilke și Dante*).

Titlul cărții (*Eseu asupra...*) asigură și delimitază premisa comentariilor; nu suntem în fața unui tratat, ci a unui *eseu* și, ca atare, nu este loc pentru niciun exces de zel! Și tot prin titlu, suntem în fața unui spectru larg de probleme ale reflectării concentrat în special pe *adevăr și poieză* în lumea filosofică a vechii Grecii – sursă și resursă nepuizabilă a filosofiei occidentale. Proiecțiile lumii, în arte și filosofie, se întemeiază pe imaginativ în raport cu determinarea spațio-temporală a gândirii și excursul lui Mircea Arman observă atent actul *re-creației* imaginative a lumii în funcție de capacitatea reflectării, ceea ce conduce la ideea că lumea nu este creația exclusivă a lui Dumnezeu (p.17). În derularea observațiilor sale, autorul pleacă de la premise totdeauna incitante, așa cum de altfel a prevenit asupra lor: o primă premisă vine dinspre mit prin Georges Dumezil (p.20).



Referitor la civilizația greacă, discontinuitățile se explică prin premisa prevalenței deosebirilor în „existența unui fond cultural comun genuin” (p.63); premisele conceptului de adevăr la Platon pe care se întemeiază însuși scopul metafizicii (p.91); premisa primului mișcător nemișcat și a „ceva care este mișcat de un altul”, la Proclus (p.136); premisa heideggeriană în recunoașterea valabilității unui adevăr vis-à-vis de ce este adevărul ca atare (p.141) etc.

Grecii, prin lipsa dogmelor religioase, deci și a clerului, vor ajunge „la construcția unui imaginativ aparte” (p.23) și, în consecință, la particularitățile raportărilor omului la lume, ea însăși favorabilă unui alt mod de structurare spirituală. Mitologia greacă, concepută într-un sistem complex, altfel structurat decît mitologiile celorlalte civilizații mari ale antichității, prin Homer, Hesiod și prin marii dramaturgi greci a avut șansa conservării în mari opere literare, în theogonii, în misterii și în cosmogeneză ce au dat deschidere spre idei și simboluri care au rezistat vremii. Filosofia va interpreta aceeași substanță mitică avansând și aprofundând idei ori prefigurând conexiuni nu mai puțin durabile. Să ne amintim de *Banchetul* lui Platon, idee care nu-i scapă eseistului: „Lesne vom observa că în logica imaginativă a nașterii și devenirii universului, elementul de tip antropomorf se face simțit relativ târziu, și doar într-un plan secund, prin intermediul aceluiași Eros, prin acel ceva ce face posibilă relația și apariția celorlalte elemente din cele două considerate de greci primordiale și apărute din nimic: pământul și cerul, Gea și Uranos”(p.26).

O interpretare savantă a operelor homerice vine de la Félix Buffiere, (*Les mythes d'Homère et la pensée grecque* – 1957) care, ca și Mit și Gândire în Grecia Antică, a structuralistului J.-P. Vernant, pe care o citează M. Arman, cuprinde cât se poate de bine spiritul lumii elene din epoca homerică; cea de a doua lucrare fiind mai apropiată de natura subiectului dezbătut în *Eseu*.

Zeii poemelor homerice sunt surse de idei la platonicieni, de la Plutarh la Porphyrius și la Maxim din Tyr (vezi cap. *Condiția umană, § Sediul rațiunii și pasiunilor*), „iar gândirea, atunci când s-a aplecat asupra religiei, nu a făcut niciodată deosebirea între *theos* și *theoi*, între zeu și zei, între plural și singular” (p.42) din rațiunea că o putere divină este simultan unică și multiplă, nedefinită ca atributivitate și de aici supremația ei; Erwin Rohde (*Psihicul. Cultul sufletelor și credința în nemurire*, 1925) îi explorează și fața întunecată, legată de cultul funerar în contextul continuității familiei și a cetății (p.45).

Un capitol important în sumarul *Eseului* este cel care trimite la *deținătorii de adevăr* – între indeterminatul hesiodic și înțeleptul Homeric. Odată cu *Munci și zile*, a lui Hesiod, poezia antică se consolidează nu numai ca expresie lirică, dar și ca formulă epică: „Poetul relativizează haosul, indeterminatul, putând să explice mai bine lumea” (p.80), însă mintea iscodește dincolo de contingentele haosului primordial presimțind o continuare care scapă: „Este intuit faptul că dincolo de ceea ce apare în simpla apariție, există un ceva ce face posibilă apariția acestei apariții – fenomenul” (ibidem), elementul metafizic ulterior și astfel, prin acesta, Hesiod face pasul de la miticul exclusiv spre gândirea formală, filosofică, iar haosul devine deschidere, cum relevă Alice Ann Bail, într-o cunoscută enciclopedie a filosofiei grecești. Semnificațiile succesive de oameni, de sorginte olimpiacă, nu exclud existența într-un eliadesc *illo tempore* a unor oameni fericiți, lipsiți de amenințări și griji sub protecția zeilor de unde mitul vârstelor și al degradării ulterioare a lumii – argumentele se găsesc de la Homer până la Platon și Aristotel – teză ilustrată de M. Arman.

Atracția conceptelor grecești, atât de productive în filosofia clasică și reconsiderate din rațiunile filosofiei moderne, nu îl ocolește nici pe autorul *Eseului*: *Physis, Aletheia, Poieză* – în jurul cărora își derulează discursul fără să se piardă în divagații sau în lucruri colaterale, de prisos. Iată, de pildă, când vorbește despre conceptul de *Adevăr* la Platon, se oprește la strictul necesar scopului și observă că „puțini au fost cei care au sesizat o deplasare a sensului conceptului de *Adevăr (Aletheia)* de la întâi «stăpânitori» (...) și vom trece la o expunere succintă a acestuia” (p.91), ceea ce face în paginile următoare „scoțând din ascundere” această paradigmă continuând ceea ce belgianul Marcel Detienne făcuse cu mijloacele structuralismului în 1967 în *Les Maîtres de vérité dans la Grèce archaïque*, tradusă la noi sub titlul *Stăpânitorii de adevăr în Grecia antică* (Ed. Symposion, Buc., 1996).

În acribia sa, autorul are grijă ca în notele de subsol să consemneze (notele:19, 30, 44, 73, 146, 186 etc.) acele lucruri care, din nevoi impuse de economia textului, nu pot fi dezbătute, însă trebuie reținute pentru cititorul cunoscător. Precizările sale cuprind cu exactitate aspecte ce nu pot fi trecute în plan secund: „Lauda și blamul sunt legate de memorie (*Mnemosyne*), iar *Aletheia* se naște atunci când, făcând apel

la memorie, poetul declamă faptele pline de eroism ale muritorilor sau le blamează pe cele lipsite de orice onoare” (p.93). Pentru agnosticul acelor vremuri, lumea greacă recurge la evocări prin rememorare, iar poetul *re-crează* în alegorii evenimentele sub aspectul gloriei ca fapt istoric (*Kleos*), dar și ca omagiu adus grației divine (*Kydos*) prin eroul scos din uitare (*Lethe*). Insistăm asupra acestor observații ale lui Mircea Arman, fiindcă cititorul se va întâlni cu ele în ultimul capitol/eseu, cel despre *imaginativul poetic între aesthesis, imitatio și adevăr – o privire asupra operelor lui Hölderlin, Rilke și Dante*, unde se poate urmări tema facticității sau *Dasein*-ul în orizontul propriu de prezență, cum ar spune Martin Heidegger. Astfel, ajungem la autenticitatea poetului care contemplă și își scrutează sinele, iar „cuvântul său devine întemeietor de adevăr” (p.95). *Aletheia* se constituie într-o instituție a spiritului ale cărei trepte ne amintesc de antroposoful Rudolf Steiner pentru care treptele adevărului sunt *Treptele cunoașterii superioare* (1905).

Mircea Arman găsește însă adevărurile sufletului cum altfel decât în cunoscutul dialog platonian *Phaidros* când omul a avut șansa de a trăi în proximitatea zeului și unde a avut „posibilitatea nemijlocită de a vedea ideile” (p.105). Cunoscător al lui Heidegger, M.Arman va remarca și unele limite ale acestuia tocmai în ce privește *Aletheia*; crede că Heidegger nu a sesizat sensul profan al conceptului, „decelabil din însuși fundamentul *poeziei imaginative a realității*, când gândul, latura noetică a sufletului, se pliază perfect pe realitatea pe care el însuși o creează prin intermediul intelectului și al *logos*-ului” (p.113).

Conexiunile eseistului sunt din acest punct de vedere numeroase și demne de toată atenția: identitatea dintre *veridic* și *Aletheia* la Hesiod (p.114), identitatea dintre *anamnesis* și *Aletheia* la Platon (ibid.); gândire și idee ca esență ultimă a lucrului, adecvarea intelectului la *copiile* ideilor (p.115) etc. Și dacă trecem peste *Metafizica – filosofia prote* în grabă (*he prote episteme; he prokeimene philosophia*), nu înseamnă că îi minimalizăm importanța (primul principiu, filosofia primă ca apanaj al lucrurilor divine, sensul fundamental al autenticității, relație cauzală etc.), dar și peste eseul consacrat *teoriei henadelor divine la Proclus* (cea mai înaltă formă a cunoașterii umane este credința, aceasta fiind superioară dialecticii prin aceea că presupune înțelegerea principiilor metafizicii – p.135), o facem pentru



Dorel Găină Toamna târzie (2018), fotografie directă, modelare digitală, imprimare digitală/hârtie, 30 x 30 cm



Dorel Găină Modus operandi (2011/2018), fotografie, asamblaj, modelare digitală, imprimare digitală/hârtie, 75 x 50 cm

a zăbovi ceva mai mult asupra ultimelor două capitole/eseuri. *Expunerea sintetică a noțiunii de adevăr raportată la structura apriorică a imaginativului* este un adevărat compendiu de istorie a ideii de *Adevăr*: „Una este să recunoști valabilitatea unui adevăr și alta este să știi ce este adevărul” (p.141), după cum se argumentează cu un citat celebru din Heidegger.

Omul modern este însă obișnuit cu ideea de *Adevăr* în sensul de echivalent al realității, ceea ce concordă cu conținutul gândirii, cu principiile și cu rezultatele cunoașterii obiective. El admite un *adevăr absolut* ca sumă a adevărilor relative în dialectica lor; un *adevăr obiectiv* privind conținutul reprezentărilor lui conforme realității obiective; și un *adevăr relativ* ca reflectare justă, dar aproximativă, condiționată istoricește și susceptibilă transformării. *Expunerea sintetică* de care vorbim „parcurge, mai întâi la modul succinct, concepțiile celor mai însemnați filosofi europeni asupra acestei probleme” (p.142), lucru căruia antroposoful Rudolf Steiner i-ar adăuga totuși tectonica culturilor din *Orientalul în lumina Occidentului*, însă Mircea Arman urmărește, așa cum spuneam, paradigma *Alethei* la Platon, Aristotel, Descartes, Spinoza, Malebranche, Leibniz, Kant, Hegel și Heidegger pentru spațiul cultural european și ajunge până la cea de a treia realitate, cea informațională, „care tinde să ia locul celei tradiționale” (p.151).

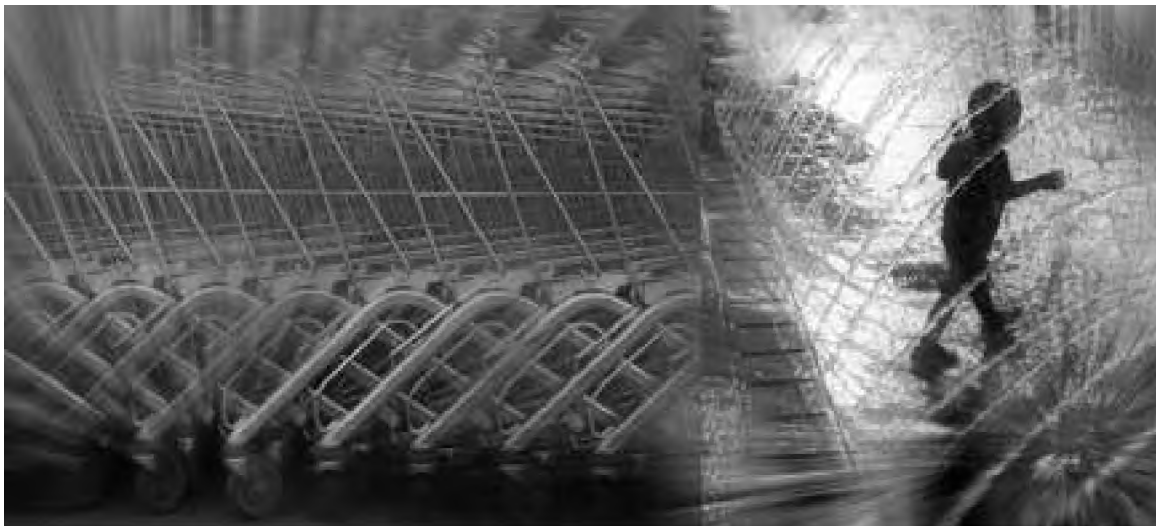
„Structura apriorică imaginativă a europeanului a inventat o nouă lume posibilă” (p.150), înaintea lumii orientale, cu alte deschideri spirituale dictate de originala sa ordonare a existenței, căreia i se datorează ritmul, stilul și orizontul ei. „Asta nu înseamnă nicidecum că există tot atâtea structuri imaginative câte civilizații sunt, dimpotrivă, există o singură structură imaginativă, fundamentală, originară și apriorică, iar ceea ce diferă este percepția timpului, a spațiului, a lumii și a fenomenelor naturii în diversele epoci ale istoriei” (p.161) – Occam venea în acest sens cu universalul ca *actus intelligendi*, orice *universal* este un concept al minții și semnifică



univoc mai multe singulare (*Despre universalii*, Ed. Polirom, Iași, 2004), iar R.G. Collingwood (*Metodă și metafizică*) mărturisea suspiciunea că toată cunoașterea noastră poate fi incompletă și părtinitoare, fiindcă „fie realul nu formează o singură ierarhie, fie cunoaștem doar fragmente izolate ale acestuia, fie am eșuat în perceperea strânselor conexiuni care chiar există între părțile pe care le cunoaștem” (*Rev. filos.*, LXII, 5, p. 697–712, București, 2015).

Dezbaterea poate continua în competiția ideilor inclusiv pe teren oriental în legătură cu *imaginativul poetic chinez*, fie cu cel indian uneori mai bine reprezentat în istoria culturii universale de orientaliștii europeni chiar decât cei autohtoni și mă gândesc la Paul Deussen (*Elemente de metafizică* – 1877; *Sistemul Vedăntei* – 1883; *Vedănta și platonismul în filosofia lui Kant* – 1917), la Rene Guenon (*Introducere generală în studiul doctrinelor hinduse* – 1921; *Orient și Occident* – 1924; *Metafizica orientală* – 1939) sau Valle Paussin (*Budhismul: Opinii privind istoria dogmei* – 1909; *Nirvana*, 1925; *Morala budhistă*, 1927) etc.

Filosofia hindusă promova o cunoaștere metodică, centrată pe număr (*apeksa-buddhi*); cunoașterea ca rezultat al experienței practice (*artha-kriya-jnana*) simultan cu cunoașterea fără dubii (*asandigdha*); cunoașterea supranaturală (*avadhi*); cercetarea sinelui (*Atma-vicara*); esența ca identitate cu sinele (*Eka-atma-parayaya-sara*) și o teorie a sinelui (*Atma-veda*); cunoașterea Absolutului (*Brahma-jnana*); miezul realității, esența (*Dharma-dhatu*); o conștiință atributivă (*Dharma-bhuta-jnana*); o conștiință substantivă (*Dharmi-jnana*) etc. Or, să nu uităm că autorul și-a propus un *eseu*, nu un *studiu* și a prevenit asupra acestora din titlul lucrării: *Eseu asupra structurii imaginativului uman*. Și fiindcă (*finis coronat opus!*) ultimul capitol/eseu face suma ideilor care îl preced cu o aplicată observare a operele lui Dante, Hölderlin și Rilke, relevă trei modele originale și reprezentative în arta poeziei. Autorul își asumă aceste trei nume pentru „o analiză în salturi, care omite mari perioade istorice ale creației poetice, dar care, din păcate, se opresc la nivelul meșteșugăresc al artei poetice...” (p.298).



Dorel Găină

aREAL 26, (2020), fotografie directă, modelare digitală, imprimare digitală/hârtie, 18 x 40 cm

După falsificarea renașcentistă a adevărului în poezie, secolul al XVII-lea adaugă în estetica poetică *ingeniozitatea* ca instrument fecund, de care se detașează cartezianismul prin raționalism și reflexivitate, cercetarea lingvistică își asumă și judecăți estetice prin funcțiile limbii (*Gramatica de la Port-Royal*), iar apariția primelor studii ale afirmării estetice (Alexander Baumgarten) vin să afirme poezia „ca pe o istorie ideală a spiritului” (p.260), în contradicție cu *Metafizica*, de unde observația că „marii poeți se nasc nu atât în epocile de reflecție, cât în cele de imaginație” (p.261).

Și după periplul său în teoriile poetice și lingvistice, care nu se pretinde o analiză de istorie literară (p.264), se trece la Hölderlin, poetul *Mnemosynei*, a cărui viziune poetică rămâne esențial romantică. Mircea Arman reține o elegie (*Pâine și vin*), reprezentativă pentru *steresul* aristotelic, *lipsa* conceptualizată, cauzatoare („În chip poetic locuiește omul” – Heidegger, *Originea operei de artă*): „Dar în colibe locuiește omul și se acoperă cu un pudic veșmânt...” (p.265), de unde descoperirea sacralității blânde (*Pâine și vin* – trupul și sângele).

Altfel stau lucrurile cu Rilke, „unul din acele puține «vase fragile» în care se păstrează roștia și gândirea autentică” (p.285), egocentricul sensibil crescut în lipsa iubirii părintești, în-singuratul anxios, nevoit să se schimbe odată

cu lumea, mereu în căutare de sine și consacrat meditației poetice concentrate pe destinul omului. Dante, „primul poet al epocii creștine care a cântat ființa” (p.263), cu care se încheie scolasticismul și începe Renașterea, e reținut la fel de elogios ca fiind „primul poet modern care, la fel ca și cei din vechime, redescoperă drumul autentic al poeziei și rolul profetic al poetului” (p.320). El este „singurul care a văzut în acea perioadă în poezie altceva decât falsitate plăcută sau educație teologico-morală (...) și tot lui îi datorăm în numele poeziei „cele mai pertinente considerații teoretice din timpul său asupra acesteia” (p.253). Mântuirea, eliberarea spiritului sunt imaginate ca o călătorie inițiativă, periplul dantesc în infern dând alegoric o altă perspectivă a devenirii ființei.

Iată de ce cred că, prin *Eseul* său, Mircea Arman, după știința noastră, este primul care asociază structurile imaginativului în ideea heideggeriană de facticitate și conceptului de *om* și, deasupra oricărei digresiuni, el decelează aspecte ale reflecției care ar fi rămas fragmentar în studiile de estetică, în cele de psihologie și în cele de filosofie, cu puține șanse de a fi fost puse împreună prea curând.



Dorel Găină

aREAL 30, (2020), fotografie directă, modelare digitală, imprimare digitală/hârtie, 18 x 40 cm

G. Călinescu și ocultismul

Gheorghe Glodeanu

Destul de puțină lume cunoaște faptul că olimpiantul G. Călinescu a resimțit din plin și fascinația ezoterismului. Începând cu prima serie a „Jurnalului literar”, cunoscutul istoric literar a susținut rubrica intitulată *Ocultism*, pe care o semna cu pseudonimul Nostradamus. Subiect interzis în anii totalitarismului, ezoterismul a fost redescoperit după 1989. Ignorate timp de o jumătate de secol, preocupările autorului *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* pentru lumea tainelor au fost relevate în volumul *Oglinda constelată* din 1990. Cartea a apărut la Editura Saeculum din București, sub îngrijirea lui I. Opreșan. Acesta este și semnatarul prefeței intitulate *G. Călinescu și lumea tainelor*, o veritabilă introducere în ezoterism. Unii dintre contemporanii reputatului istoric literar au văzut în aceste preocupări „o simplă concesie făcută gustului public, spre a trezi interesul unor pături cât mai largi de cititori față de noua publicație”. Deși nu exclude o asemenea motivație, I. Opreșan crede că este vorba de ceva mai mult, inițierea rubricii având motivații mai adânci. Ea este în măsură să dezvăluie o fațetă mai puțin cunoscută a reputatului om de cultură. Interesul lui G. Călinescu pentru ocultism se poate observa deja în romanul *Cartea nunții* din 1933, denumit într-o primă variantă *Ursitoarele*. Unul dintre personajele secundare ale cărții, profesorul Silvestru Capitanovici, manifestă vădite înclinații pentru spiritism, prilej pentru autor de a trece în revistă o serie de autori de referință, precum: contele de Réxie, Papus, Léon Denis, Eliphas Lévi, De Rochas, Albert Caillet etc. Erudiția criticului în materie de ocultism nu rezultă doar din investigațiile de factură documentară realizate în vederea

studierii „unor fenomene literare din Renaștere și romantism cu raport și la literatura noastră”, ci trădează niște frământări mult mai profunde. Chiar dacă s-a definit drept un olimpiant, un descendent al clasicismului elen, I. Opreșan identifică în ființa intimă a istoricului literar „unele elemente care trădează tumultuoșitatea înfrânte și contacte mascate cu spațiul inefabil al misterelor”. În felul acesta, ceea ce pare un simplu amuzament, are rădăcini mult mai adânci.

I. Opreșan menționează existența mai multor „împrejurări de viață” care l-au apropiat pe G. Călinescu de parapsihologie. O primă familiarizare cu practicile divinatorii se realizează prin intermediul numeroaselor mătuși ale scriitorului. În *Rememorările* de factură autobiografică publicate în 1947 în „Națiunea”, istoricul literar vorbește de criza mistică pe care a trăit-o în jurul vârstei de doisprezece ani. Acum o cunoaște pe Charlotta, o doamnă foarte inteligentă, care a trăit un timp în India. Aceasta își consuma misterele în compania prietenilor. Credea în existența spiritelor și ținea ședințe de spiritism la care îl invita și pe tânărul însetat de cunoaștere. Impresionat de cele văzute, adolescentul începe și el să invoce spiritele și să își încropească o mică bibliotecă de specialitate, în care lucrarea *Sic cogito* a lui B.P. Hasdeu ocupa un loc important. Pe lângă ocultism, tânărul Călinescu a fost fascinat și de hipnotism, pe care, la vârsta adolescenței, nu îl înțelegea prea bine.

Ezoterismul este redescoperit mai târziu datorită influenței exercitate de către doamna Alice-Vera, soția reputatului om de cultură, care a manifestat o vădită înclinație înspre ocultism. Datorită acesteia, în biblioteca familiei s-a constituit în timp o bogată literatură de specialitate. Cele mai

multe lucrări au fost achiziționate în timpul excursiilor efectuate de către cei doi în străinătate, cu predilecție în Franța și în Italia. Nu întâmplător, unele articole din cadrul rubricii *Ocultism* se pare că au fost elaborate chiar de d-na Alice-Vera.

Un alt moment important care îl apropie pe G. Călinescu de ocultism are loc la începutul anilor '30, când istoricul literar are o serioasă cădere psihică, în măsură să îi pericliteze destinul artistic și profesional. Această perioadă critică din biografia autorului a fost analizată de către Ion Bălu în lucrarea intitulată *Viața lui G. Călinescu* (1981). Dacă înainte s-a arătat destul de reticent la parapsihologie, exegetul începe să își analizeze reacțiile din perspectiva cărților de ocultism. Mai mult, își notează și își interpretează visele. Ca să își argumenteze opiniile, I. Opreșan menționează straniul coșmar zugrăvit în articolul *Freudism*, publicat în „Adevărul literar și artistic” din 31 decembrie 1933. Descrierea este insolită, constituind o admirabilă pagină de proză onirică. Este vorba de un nucleu epic ce ne dezvăluie o fațetă insolită a spiritului olimpiant. Păcat că adeptul romanului de tip social nu a insistat în această direcție, deoarece ar fi putut da niște reușite proze fantastice. Datorită puternicului zbucium interior pe care îl trăiește, scriitorul devine superstițios. Talismanul său benefic – menționează I. Opreșan – devine soția lui, iar factorul malefic, ziua de vineri. În ultimii ani de viață, nu pleca niciodată cu mașina decât în compania doamnei Alice. În epistolele adresate lui Al. Rosetti, Călinescu precizează faptul că vinerea constituie pentru el o zi nefastă, în care nu întreprinde nimic important.

Pornind de la cele semnalate, semnatarul prefeței precizează că decizia publică a scriitorului de ocultism și abordarea lui într-o manieră ironică în operele literare poate să pară curioasă. O asemenea atitudine se înscrie însă în logica numeroaselor contradicții călinesciene. Afișând seninătatea olimpiantă a valorilor clasice, scriitorul își camufla eforturile de a depăși traumele resimțite în anii '30. Un portret fidel al istoricului literar nu poate însă ignora apropierea acestuia de științele oculte, ceea ce explică elaborarea unor horoscoape și citirea destinului din palmele colaboratoarelor. Volumul *Oglinda constelată* dezvăluie noi fațete ale operei călinesciene, ignorate de către cititori și mai puțin comentate de către istoricii literari. Incitanta prefață a lui I. Opreșan este urmată de o *Notă asupra ediției*, în care se precizează faptul că au fost selectate textele reprezentative, unele dintre ele fiind reproduse doar fragmentar. Ele sunt în măsură să le ofere cititorilor o deschidere sugestivă în privința implicării științelor oculte în substanța operei călinesciene. Editorii au acordat o atenție deosebită articolelor dedicate în mod special ocultismului, cum ar fi studiul intitulat *Magie și alchimie*. Tot aici intră subtilele analize consacrate operei eminesciene, ce dezvăluie familiaritatea scriitorului cu problematica abordată. De altfel, titlurile textelor se dovedesc semnificative: *Metempsihoză*, *Palingenezie*, *Magie*, *Ocultism*, *Dublul*, *Magnetismul* etc. Lucrarea reunește și materialele publicate în paginile „Jurnalului literar”, pe parcursul anului 1939, în cadrul rubricii *Ocultism*. Editorii și-au asumat riscul ca unele texte să nu îi aparțină criticului, ci, după mărturisirea acesteia, doamnei Alice Călinescu. Nu este vorba însă de studiile de amploare, ci de articolele de popularizare publicate în „Jurnalul literar”. Necesitățile redacționale au făcut ca textele să fie regrupate în funcție de criteriul tematic, îmbinat cu cel cronologic.



Dorel Găină *Imago mundi 12* (2004), instalație, acțiune, fotografie performativă, imprimare digitală/hârtie, 30 x 45 cm

Ultimul clasic contemporan american

Ștefan Manasia

Deși nu are decât 144 de pagini, volumul *Oglinda constelată* reunește patru secțiuni ample, purtând titluri sugestive. Ele circumscriu principalele direcții ale implicării ocultismului în opera lui G. Călinescu: *Inițiere în ocultism, Analize critice, Transfigurări artistice și Tatonări ale necunoscutului*. Extrem de interesant se dovedește primul capitol, cel mai amplu, care are numeroase subcapitole elocvente: *Magie și alchimie, Grafologie, Calendarul perpetuu, Originea Viselor, Originea cărților de joc, Metode divinatorii, Despre superstiții, Despre magie, Numerele, Societățile secrete, Chiromanție, Descoperiri moderne cunoscute de cei vechi, Textele ocultistice, Fiziognomie (Introducere în ocultismul chinez)*. Deja simpla parcurgere a titlurilor demonstrează familiarizarea reputatului om de cultură cu ocultismul, chiar dacă numeroase texte nu depășesc dimensiunile și profunzimea unor articole de popularizare menite să atragă atenția cititorilor. La sfârșitul cărții, se găsește și o succintă bibliografie, ce menționează lucrările de ocultism aflate în biblioteca profesorului.

Mult mai ample și mai profunde decât articolele publicate în „Jurnalul literar” sunt *Analizele critice* reunite în cea de a doua secțiune a cărții. I. Opreșan se oprește aici la câteva texte elocvente aparținând unor lucrări importante, precum: *Opera lui Mihai Eminescu și Aproape de Elada. Repere pentru o posibilă axiologie*. Comentând lucrările în proză ale autorului *Luceafărului*, G. Călinescu investighează o serie de probleme esențiale pentru un autor de literatură fantastică, cum ar fi: metempsihoza, palingenezia, magia, ocultismul, geocentrismul, astrologia, dublul, magnetismul. Principala modificare constă în faptul că, dacă în primul capitol lucrurile erau abordate la modul ipotetic, în cadrul *Analizelor critice*, teoria este substituită cu niște ingenioase analize de text. Comentariile lui G. Călinescu asupra operei eminesciene rămân niște referințe majore și azi. Vorbind despre metempsihoză și despre palingenezie, Călinescu trimite la cunoscuta nuvelă eminesciană *Sărmanul Dionis*. Exegetul remarcă faptul că, evocând trecutul și invocând viitorul, nuvela analizează câteva ipostaze ale prototipului Zoroastru. Problema reîncarnărilor succesive și a migrării sufletului revine și în nuvela *Avatarii faraonului Tlă*. În comentariul său, istoricul literar trimite la o serie de autori, precum: Schopenhauer, Pitagora, Diogene Laerțiu, Lessing, Goethe și Victor Hugo.

O nouă schimbare de optică aduce secțiunea intitulată *Transfigurări artistice*. De data aceasta nu se mai fac trimiteri la operele criticului și istoricului literar, ci sunt selectate o serie de fragmente reprezentative din romanele lui G. Călinescu, în care accentul este pus pe problematica ocultismului. Este vorba de *Cartea nunții, Bietul Ioanide și Scrinul negru*. Titlurile capitolelor se dovedesc elocvente: *Pitia modernă și căile soartei, Oglinda constelată, Pretextul „ghicitului în cafea”, Zodiacul din bazalt și O ședință de spiritism*. Aceste nuclee epice demonstrează faptul că prozatorul nu era preocupat numai de dimensiunea socială, ci și de investigarea dimensiunilor ezoterice ale existenței.

Antologia de texte realizată de I. Opreșan are meritul de a atrage atenția asupra unui aspect mai puțin cunoscut al operei lui G. Călinescu, interesul acestuia pentru ocultism.

Mai întâi m-au atras – am spus și cu altă ocazie – interviurile cu el, unde își deplîngea dislexia, greutatea de a vorbi, de a citi, de a scrie sau unde recunoștea, franc, lipsa totală de apetit pentru transcendență, precum și bucuria de a fi aici și acum într-o existență normală, așa cum ne îngăduie biologia (și citeam printre rînduri, și aveam să găsec confirmarea în sutele de pagini de Richard Ford: prozatorul forjează antieroul american, „viața sălbatică”, fără înflorituri). Efectul scriiturii este sinceritatea sinucigașă, aproape inconștientă, dar atât de rafinat-relaxat așezată în frază, încît devine melos, ca la cei mai mari dintre posibili antecesorii ai lui Ford: Thomas Wolfe și William Faulkner. Fie că devorăm trilogia avîndu-l în centru pe Frank Bascombe (*Cronicarul sportiv, Ziua Independenței, The Lay of the Land*), cu frazele somptuoase, exhaustive, panoramice; fie că verificăm dimensiunea cehoviană a operei lui Ford, plonjînd în universul autotelic din povestirile adunate în *Women with Men: Three Stories*; fie că alegem pentru răsfaț & lectură scurtul volum de memorialistică *Între ei*. Amintiri despre părinții mei, cu frazare simplă și concisă, ambiționînd să descopere postura definitivă, revelatoare a morților dragi – Ford pare să ne captureze, de fiecare dată, cu bucuria de a re-trăi și de a ne oferi imanența micilor vieți, adevărurile nefiltrate prin vreun Photoshop. Totul, pe ritmul – propriu respirației de prozator – elegiac, al trecerii și despărțirilor implacabile.

După ce au publicat versiuni românești ale volumelor *Rock Springs* și *Viața sălbatică*, editoarele de la Black Button Books au lansat, în 2019, memorialul *Între ei*. Amintiri despre părinții mei, în traducerea elegantă a Ancăi Dumitrescu. Anul trecut era, desigur, cel mai nimerit pentru prospectarea biografiei fordiane sau a autoficțiunilor risipite în alte romane și povestiri, pentru că multipremiatul autor american (Pulitzer, PEN/Faulkner Award) a fost, incontestabil, vedeta FILIT – adică a Festivalului Internațional de Literatură și Traducere de la Iași. Ford, în permanență însoțit de frumoasa sa soție Kristina, e o prezență caldă și deloc agasantă, lipsită de capriciile starurilor literare. Omul e opera, ai putea spune, iar omul transmite o stare de echilibru, de solaritate reflexivă (în care ți-ar plăcea și ție, nu-i așa, să trăiești).

Impune subțirimea volumului: în cele două părți, Ford discută ceea ce promite, adică viețile (surprinse în episoade memorabile), viețile prea scurte și deloc miloase ale părinților săi, Parker și Edna. Cele două părți se numesc, prin urmare, *Absent. Amintindu-mi-l pe tata și Mama în amintirea mea*. Textele memorialului capătă o pregnanță aparte, fiind separate sau unificate de fotografiile alb-negru ale familiei Ford – transmise, emise din sordizii ani 1920-1930, pînă spre ceva mai prosperii ani 1980. Există în paginile acestea îndrăgostite o limită a discreției peste care autorul nu calcă (îmi dau seama, și în celelalte cărți, autorul are un fel *virtuos* de a povesti, prin parafraze, elipsă, prin tehnica sugestiei aproape ca la

simboliști). Inițiază fluxul amintirilor și, de la un anumit moment, ne lasă să dezvoltăm singuri, în marginea textului, propriile narațiuni interioare, în care fixăm, diluăm sau amplificăm dimensiunea delincvenței adolescentului Richard Ford, certurile și împăcările celor doi părinți alcoolici, meschinăria bigotă a bunicii paterne, demonismul și vulgaritatea bunicii materne, tabloul – nu foarte atrăgător – al Americii profunde unde totul înseamnă bani și muncă pînă la epuizare... Cele două texte care compun memorialul au fost scrise la o distanță de treizeci de ani. Cel de-al doilea, pentru Edna, mama minionă și strălucitoare, e, de fapt, primul în ordinea scrierii. Iar primul, pentru tatăl care avea talentul de a se face iubit, comis-voiajor de succes pentru o firmă producătoare de apret, a fost scris mult mai tîrziu, în dorința disperată de a salva și fixa o dată pentru totdeauna amintirea tatălui dispărut cînd viitorul mare prozator împlinise abia (sau urma să îplinească) șaisprezece ani. Copil singur la părinți, apărut pe lume tîrziu, cînd familia se învățase – crezînd că definitiv – cu plăcerile și libertatea și fantezmele unei vieți fără urmași. Ford se prezintă chiar așa: „Un copil singur la părinți absoarbe foarte mult, poate chiar mai mult dacă părinții sînt în vîrstă. Imaginația unui copil singur la părinți este cadențată de lucrurile pe care aceștia le spun sau nu le spun. Am spus întotdeauna, și încă sînt convins de asta, că am avut o copilărie fericită. Dar asta nu înseamnă că aceea a fost implicit o viață normală. Vîrsta la care au avut primul copil nu a fost cea normală. Nici ei nu au crezut asta.” (p.29) Și continuă, dezvăluind mobilul și ambițiile acestei cărți, sub deghizarea introspecției autobiografice: „A existat mereu senzația, nerostită, că *ei* ar fi trebuit să fie mai tineri sau că *eu* ar fi trebuit să mă nasc cu cincisprezece ani mai devreme, cînd erau la început. Am crescut simțînd că ar trebui să fiu mai mare sau că *eram* mai mare. O parte atît de importantă din viață se petrecuse deja înainte de mine, iar eu nu știam mai nimic despre ea, și ei nu vorbeau despre ea pentru că nu mă includea și pe mine. Nu-mi amintesc de nici unul dintre ei spunînd – cînd eram copil – «Richard, îți amintești?» sau «Richard, odată eu și tatăl tău»...” (p.29)

În absența tatălui (în fiecare săptămînă, de luni pînă vineri), Richard valorifică prezentul subțire pe care îl au împreună, prospectează cu discreție trecutul, adolescența și copilăria celor doi, intrigile familiale complexe (ca ale oricărei familii de oriunde). Nu-și permite luxul de a visa ce-ar fi fost dacă părinții l-ar fi născut la tinerețe, dacă tatăl lui n-ar fi fost cardiac sau dacă ruina mamei nu ar fi început tot așa, prematur, odată cu apariția pe atunci intratabilului cancer mamar. Distincție, sobrietate, o nostalgie luminoasă în detrimentul efectelor telenovelistice sînt, iată, uneltele la care apelează memorialistul octogenar.

Și micul, fragilul, explozivul, fermecătorul triunghi familial dăinuie prin puterea omenească a scriiturii...

Ștefan Damian

1.
Îți dau dreptate pe scena de fiecare zi
oamenii de rând recită altfel se întrec
unii cu alții cine-i mai sus
devine o bulă de aer
cei de la mijloc vor să lase Purgatoriul obișnuit
șuieră bârfe prin toate mijloacele
se bulucesc devin inconsistente
în timp ce jos pe plaja fierbinte
se coc la soare scandaluri
de grupuri mai mari mai mici
mă rog după puterea fiecăruia
dintre cei tatuați care strâng
în palme aplauze
moi ca și ca aerul.

2.
Te duce gândul piciorul vede și știe
fiecare loc unde
se înfundă pasul.
Îl urmezi ca un câine plouat: viața o ia singură
înainte înapoi la dreapta
la stânga se vede mai bine
te supui bolnav unor prescripții
scrise de medici atât de competenți
încât incompetența ta într-ale mersului
e ca a celui care
ia pentru prima dată drajeul amar
al hăului ce se deschide
înaintea piciorului.

3.
S-a vorbit de multe ori cum își bate dimineața în
geam
pasul de pisică
fără cadență. Și viața Ioanei
pulsează fără cadență. Noaptea
de la bară zărește lumea cu capul în jos
rânjete de plăcere sau poftă
și nu vorbește. Mai important este arcul
ei încordat pătrunde în toți ca unul voltaic
o propulsează aplauzele
jucăușă jivină cu părul roșcat

descompusă de ochii ce atârnă
de-o lăcomie aprinsă.
Știe că numai ea
îl poate încorda când e nevoie
să fie ca dimineața
care bate în geam cu întreaga ei
nimicnicie.

4.
Cei de la cinci stăm striviți cu o atenție
binevoitoare.
Viețile se întind pe balcoane
la uscat ca niște piei de oaie. Nu mai mult
decât puțin în fiecare zi
așa încât să nu uite că pot fi pătrunse
de razele ucigașe bacteriile
necesare.
Ni se aruncă
priviri fără rost. Ar fi de dorit
să nu fim priviți. Ni s-ar sfâșia
mai puțin
pielea pe care alții scriu documente
pentru un viitor numai al lor.

5.
Aspirăm cu voluptate mizeriile
zilelor risipite. Neucid
sfâșierile cu care au fost umplute.
Sunt ale noastre fie că vrem
fie că nu. Fie.
Dacă tot trebuie să-l cari în spate
pe celălalt îți zici
ai grijă să nu te sufoce. Lasă-l
jos câteodată. Poate își va aduce aminte
cu ce fel de picioare
se poate umbla pe pământ. Când pământul
încă nu e o minge umflată de vânt.

6.
Uneori avem un singur picior
cu care umblăm cu capul în nori
alteori ne trebuie două

să împingem pedalele vieții:
la circ totul este permis
să scoți șerpi veninoși din cămașă
o Cleopatra
să trăiești tăiată bucăți într-o ladă
să îl iubești pe Antonio
să atârni de privirile în care uimirea
de arlechin nu mai respiră
dar nu te face să mori decât în anumite secunde
când îți dai seama că e același lucru
cu a trăi.

7.
Lumea nu se mai miră: e atât de obișnuită
cu cele ce zac în ea
încât când mergi pe o singură roată
are impresia că ai două sau nu ai niciuna.
Oricum
lucrurile de felul acesta nu o mai miră și nici
nu lasă loc la bârfe. Pentru ea
pentru lume filosofi fără teamă inventează trăiri
își închipuie scenariile pe care ea
lumea și le însușește: că nu mai există
durere sau frică de moarte
cât timp e așteptată cu pâine și miere
undeva sus. Jos
nicidecum. Acolo se poate ajunge
chiar fără sforțări. Pur și simplu
căzând.

8.
Îl urmărea fericirea ca o rană veche
când se trezea se uita la ea
în reproducerea de prost gust
a unei seri cu lună înecată în baltă.
Îi umplea sângele
cu neliniștea zilnică (numai fericirii știu
ce e liniștea. Ceilalți
cei comuni ca el tremură
cu gândul la alții). Studia
mersul pe fereastră
al unor imagini ce nu puteau fi prinse.
Nu reușea
să le oprească: duceau
ca pe o trenă numele lui detașat
ca o bucată de piele smulșă
de pe un deget.

9.
Urma de cafea îmi aduce aminte de tine.
Erai ca un râu
ce coboară sfâșiat de pietre din munte
până ajunge-n câmpie.
De mult voiam să îți spun
că te credeam ziua ce cade după coline
cu bufnetul unei ghinde
peste ciupercile otrăvite. Poate
și zâmbetul tău înfipt în minte
era asemenea lor. Nu mai poate
fi extras. S-a încolăcit în fiecare celulă
ce încă te amintește
ca pe un incendiu
din care au rămas scântele
ce încă mai plutesc peste
turnurile de argint ale anilor.



Dorel Găină *Timp de ducă, timp de după* (2015), asamblaj, fotografie performativă, editare digitală, imprimare digitală/cobachrome, 70 x 100 cm

Evoluția conștiinței

Viziunea lui Pietro Ubaldi

Gaetano Mollo

Ființarea noastră ca oameni este caracterizată de căutarea sensului vieții. Gândirea, filosofia, reprezintă o asemenea căutare, împreună cu cosmologia și teologia. Religiile și concepțiile morale au intrupat asemenea aspirații.

În Occident o asemenea cercetare s-a condensat în gândirea greacă, chiar dacă Pitagora și Platon au fost influențați de gândirea egipteană și caldeeană. Căutarea principiului, din partea grecilor antici, a reprezentat și cercetarea cauzei prime și a unității. Platon a identificat-o în ideea de Bine, Aristotel în cea de substanță primă. De aici a apărut problema devenirii și multiplicității.

Viziunea lui Pietro Ubaldi (1886-1972) expusă în 24 de volume, pentru aproximativ 10.000 de pagini, ne permite să surprindem sensul unității Totului, din care facem parte, pentru a putea surprinde sensul trecerii noastre prin această lume și scopul suferinței și al trudei de fiecare zi.

Conștiința și legea

Conștiința este cea mai profundă formațiune interioară: se dezvoltă odată cu ajungerea unei stări de maturizare, de maximă dezvoltare și înțelegere a stării de conștiință, care este în același timp o continuă renaștere. Derivă din transformarea spiritului omenesc, care este în același timp o solidă construcție interioară. Conștiința nu este dependentă de creier, ci *se servește de el*. Minte cerebrală este în serviciul minții conștiente, ca atribut esențial al conștiinței însăși.

Problema care se pune, este că centrul eului nostru spiritual nu este eul însuși, ci relația eului cu Totul, adică este Dumnezeu ca gândire, energie și acțiune. Dacă eul este centrul Totului, el se poate reduce la un „ego”, adică la egocentrism.

Pentru Ubaldi fiecare dintre noi acționează în mod liber în interiorul legilor Universului, deoarece trebuie să experimenteze pentru a se putea instrui și progresa:

„Legea reacționează în mod deterministic, pentru ca ființa să intre în Sistem și în el să se salveze.”

Fiecare dintre noi simte o forță ideală, care ne atrage spre ceea ce este just și bun. Îmboldul acesta ne vine din interior, iar forța provine din înaltul cerurilor. Pentru Ubaldi, ne putem sintoniza pe asemenea lungimi de undă prin intermediul a ceea ce el definește „superconștiință”.

Superconștiința reprezintă „lumină în embrionul de mâine” și deci „un mâine ce este prezent în embrion”. De aceea, în lucrarea în care a fost expusă toată această teorie a sintonizării spirituale, *Marea Sinteză* (1937), susține că superconștiința domină și absoarbe conștiința, așa cum volumul absoarbe suprafața, mișcându-se în contact direct cu principiile vieții, pe care le putem simți direct numai prin maturizare și evoluție.

De aceea devine indispensabilă cunoașterea principiilor directive ale Legii divine, acea lege care conduce totul, în așa măsură încât intervine asupra libertății omenești, atunci când aceasta se mișcă contra propriei sale manifestări. Aceste principii sunt cele ale ordinii, ale echilibrului și ale justiției. Și descoperind regulile care guvernează funcționarea Legii, se pot calcula inevitabilele consecințe ale propriilor noastre acțiuni. De aceea gânditorul din Foligno, susține că suntem liberi să facem erori, pentru a putea după aceea să acceptăm reacția corectivă a Legii.

Legea este, de fapt, axa conceptuală în jurul căreia se mișcă Universul și este în același timp „o gândire indicativă și o voință de realizare”. Legea conduce totul și tinde să se realizeze într-un

univers în devenire, căreia îi suntem co-participanți. Astfel, prin cele trei posibile modalități existențiale pe care Ubaldi ni le prezintă, care sunt cele ale forței, ale ingeniozității și ale impulsului de a clarifica lucrurile, care în ultimă instanță este cel ce deschide calea spre acțiunile viitoare. Este modalitatea acțiunii sincere, oneste, o acțiune ce se bazează pe integritatea morală. Viața în acest sens nu este decât o probă.

Primul mod de viață este atras de lumea materială, al doilea este atras de energia ce ne înconjoară, al treilea de către Spirit, menit să ne sintonizeze cu conștiința cosmică.

Sensul evoluției

Procesul evolutiv constituie pentru Ubaldi calea „reabsorbirii erorilor prin durere, a păcatului prin iertare, a ignoranței prin experiență, a negativității prin pozitivitate, cu o atenție constantă spre Sistem”. Astfel, același concept al creației poate fi înțeles și în câmpul valorilor morale și spirituale, utile și ele societății.

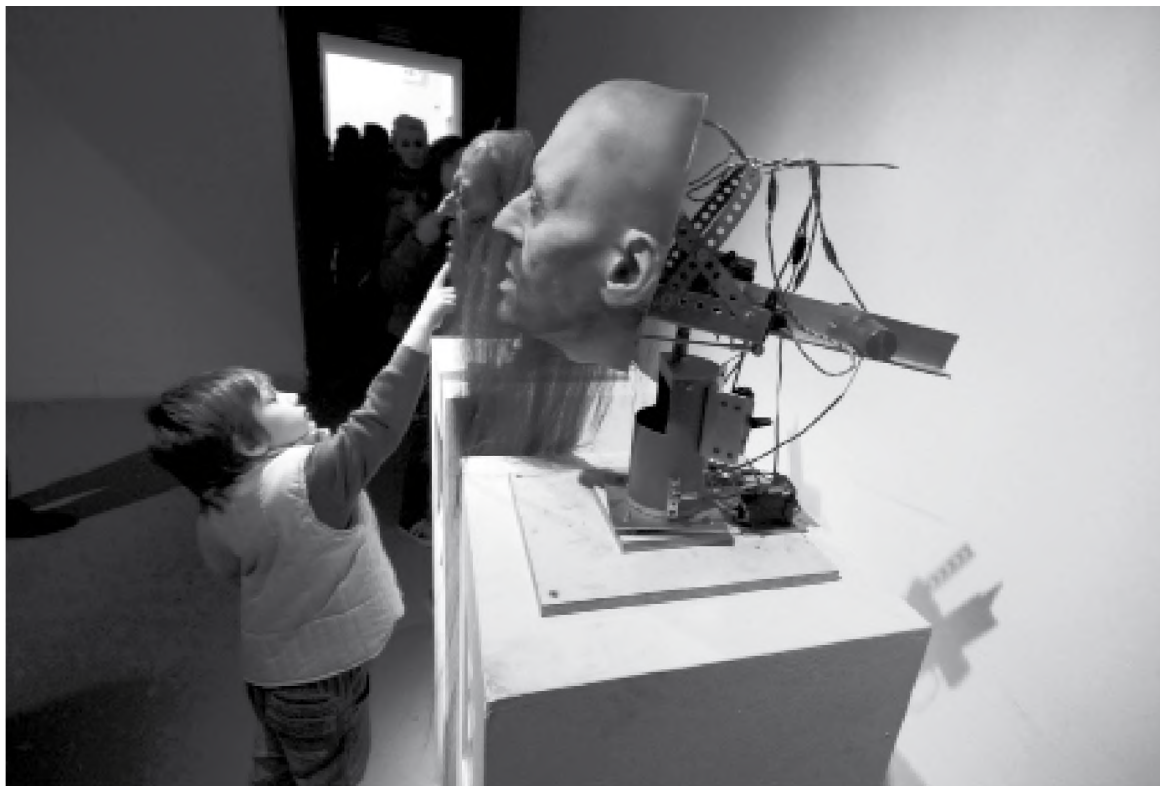
Iubirea reprezintă, în această viziune, instrumentul maturizării și al armonizării, tinzând spre acea unificare prin care prin care se poate ajunge în centrul ființei, care este constituită de instaurarea ordinii și justiției gândirii divine. De aceea iubirea face posibilă reintrarea din ordine în dreptate, dat fiind faptul că o iubire dezordonată și injustă nu se poate înscrie în spirala evolutivă a conștiinței umane.

Legea vieții este reprezentată de evoluție. Este vorba de evoluția morală, care în această fază corespunde spiritualizării, ce constă în urmărirea unui ideal de viață, care s-a configurat din punct de vedere istoric în religii și în concepțiile morale. Aceasta se poate realiza printr-o înțelegere reciprocă și o continuă căutare a fraternității universale. Este vorba de o cale ascensională, fruct al unui efort prin intermediul căruia, pe de o parte se structurează personalitatea noastră, pe de altă parte viața colectivă, într-un continuu progres.

Astfel putem înțelege cum fiecare ființă poate acționa în mod liber, și cum Legea reacționează de fiecare dată când sunt încălcate regulile sale, deoarece îndepărtarea de ea atrage o reacție pe măsură.

Ceea ce trebuie conștientizat, este faptul că același principiu care se găsește fie în Sistem, fie în anti-Sistem, așa cum demonstrează Ubaldi, are o manifestare contrarie, ca de exemplu conceptul de autoritate, care în Sistem face trimitere la armonie, în anti-Sistem răspunde unui principiu al antagonismului și al luptei pentru putere. Epoca noastră este de aceea o epocă a gândirii reflexive, după aceea a forței, proprie popoarelor antice, și a iubirii, promovată de Iisus Hristos, menită să ilumineze prin inteligență și iubire ființa umană și să facă posibilă convergența dintre eforturile științei și setea de credință. Această forță a conștiinței de a exista este în același timp factorul determinant al înțelegerii lumii în care trăim.

Trebuie să fie bineînțeles, de asemenea, faptul că este nevoie de o deschidere conștientă a ființei umane spre acțiune, spre dificultățile inerente pe care trebuie să le întâmpine, spre adversități, iar aceste fenomene sunt totodată oportunități pentru o mai bună înțelegere și rezolvare a lor. Adversitățile, pentru oricine încearcă să facă progrese în devenirea sa umană, nu sunt altceva decât un câmp de exercitare a potențialităților rămase până atunci ascunse.



Dorel Găină

Ecce Homo, (2016), fotografie directă, editare digitală, imprimare digitală/hârtie, 30 x 45 cm

Adversitatea, deci, nu este o negativitate în sine: în adversitate se pot închide și dezvoltările în același timp un dar pentru creșterea personală, pentru a se putea ridica deasupra ei. De aceea Ubaldi clarifică modul în care se va dezvolta inteligența în măsură să ne facă să înțelegem cât de lipsit de sens este individualismul, care reduce viața socială la un câmp de lupte interminabile. Azi societatea noastră a descoperit puterea de organizare, pentru care este necesară cooperarea, care reprezintă mijlocul cel mai bun pentru a putea propune o nouă ordine în ce privește organizarea societății și bunul mers al treburilor obștei. Ubaldi o definește ca pe un viitor stat organico-unitar al umanității, astfel că fiecare individ din egocentric-separatist va deveni organic-unitar. Umanitatea trebuie să evolueze spre armonia unui unic stat organic, prin intermediul căruia se va realiza o stare colectiv- unificată, la care trebuie să participe toți și să contribuie la realizarea unei conștiințe unitare, în sensul participării la bunul mers al treburilor comunității.

Legile vieții

Pentru Pietro Ubaldi adevărata morală, dincolo de morala ipocrită și fariseică, care este pe cale de dispariție, există o morală individuală, aparținând indivizilor și modalității lor particulare de percepție a realității, constituită de-a lungul procesului evolutiv în funcție de mediul specific în care s-a format. De aceea este nevoie să fie extinsă conștiința colectivă prin intermediul celor două forme evolutive: *înțelegerea și cooperarea*. Cu aceste două instrumente ale gândirii noastre putem contribui la tot ceea ce poate rezulta folositor pentru întreaga colectivitate. Noul model social va fi un „model cooperational”, corespunzător exigențelor actualei societăți.

Arta de a trăi, pentru Ubaldi, constă în înțelegerea Legii, pentru a se simți mai bine și a suferi mai puțin și, deci, scopul este unul practic și utilitar.

De aici vine metoda colaborării frățești, cea altruistă, unitară, care încearcă să pună împreună interesele tuturor: o metodă care este în același timp o cale a iubirii și a justiției, inspirată din ordinea dumnezeiască a lucrurilor și din legile

vieții, care sunt legi care sunt menite să facă posibilă unitatea colectivă și amortizarea separatismelor.

Ubaldi individuează, de aceea, anumite legi fundamentale.

Prima lege, este Legea meritocrației: putem vorbi de o valoare reală când merităm ceva cu adevărat. Cauzele sunt efectele și efectele sunt cauzele a tot ce ni se întâmplă din punct de vedere intelectual și colectiv.

Apoi, este Legea răsplătirii benefice: orice cauză care determină un anumit comportament, ne este răsplătit în funcție de caracterul acestuia, cu bine sau cu rău. Când cauzele au de-a face cu un anumit beneficiu nemeritat pentru noi, punându-se împotriva Legii, ni se ntoarce într-o formă răsturnată, împotriva intereselor noastre. Atunci când s-au petrecut conform Legii, vin să ne răsplătească eforturile.

Urmează Legea cunoașterii: cunoașterea ne vine prin înțelegere și o deplină maturizare a acțiunilor noastre, printr-un cumul de cunoștințe. De aceea atunci când acționează întru binele celorlalți, este nevoie să avem încredere în intuițiile noastre și în încercarea de a ne sintoniza cu Legea divină.

Există, după aceea, Legea unității colective: în mod treptat, de la comunitatea în doi se trece la familie, la micul grup, la comunitatea tribală, la națiune, până se ajunge prin intermediul dezvoltării conștiinței planetare, la comunitatea întregii umanități, respectând bineînțeles diversitatea. Viața funcționează prin unități egocentrice.

Fundamentală este Legea evoluției. Evoluția izvorăște din interiorul ființei umane: este un impuls îndreptat spre un proces de unificare. Produce sinteze progresive, prin intermediul expansiunii spirituale. O evoluție a unei comunități nu se poate obține decât prin intermediul evoluției părților sale constitutive. Este vorba de o maturizare intimă și profundă.

Fiecărui dintre noi, în orice moment, în orice fază pe scara evoluției Legea îi oferă o oportunitate. Nu putem, în mod sigur, s-o definim ca un dat sau ca un obiect: nu este problema a „*ceea ce trebuie să facem*”, ci „*cum*” putem și trebuie să facem. De aceea sarcina noastră nu este totdeauna definită și clară, ci se clarifică prin străduințele noastre și prin percepția a ceea ce trebuie să clarificăm și

să construim, în propriul nostru eu și în sufletul fiecăruia. În acest sens, uneori ni se pare că suntem la înălțimea misiunii care ne-a fost încredințată, alteori deloc: în orice caz, simțim și înțelegem că trebuie să mergem înainte.

În orice caz, scopul nostru rămâne, chiar dacă suntem disperați sau greutățile pe care le întâmpinăm ne descurajează. Mai mult, chiar atunci când suntem disperați și îndurerăți, găsim acolo scopul acțiunii noastre, acela de a rezista și a continua să sperăm și să mergem înainte, în ciuda tuturor opreliștilor. Rămâne necesitatea de a continua pe calea noastră.

Aceasta este puterea noastră, ne spune Ubaldi: puterea spiritului de a se înălța, puterea sufletului de a se edifica, puterea minții de a se sintoniza, deoarece cunoștința noastră trebuie să se transforme în înțelegere și viața în înțelepciune, trăindu-ne viața ca pe o continuă expansiune a propriei conștiințe.

Acesta este sensul unei „*revoluții mai evoluate*”, sănătoase, folositoare, constructivă în ordinea însăși. Alternativa nu este decât o mioapă, dacă nu oarbă, involuție. Este vorba, în schimb, de a trăi evoluând, trăind continuu, cu pasiune, iubind, suferind, rezistând și imaginând, spiritualizându-ne: a trăi evoluând. Nu există alte căi pe calea adevărului: decât a trăi evoluând și a evolua trăind.

(traducere de Viorel Igna)

Bibliografie referențială

Ubaldi Pietro, *La Grande Sintesi*, Edizioni Mediterranee, Roma 1980.

Id., *La nuova civiltà del terzo millennio*, Edizioni Mediterranee, Roma 1988.

Id. *La tecnica funzionale della legge di Dio*, Edizioni del Centro Studi italiano di parapsicologia, Recco (Ge) 2009

Mollo Gaetano, *Pietro Ubaldi bioscfo dell'evoluzione umana*, Ed. Mediterranee, Roma 2006.

Id., *La formazione dell'uomo evoluto nel pensiero di Pietro Ubaldi*, in *Pedagogia e Vita*, n. 4, 2005, pp. 23-36

■



Dorel Găină

aREAL 28, (2020), fotografie directă, modelare digitală, imprimare digitală/hârtie, 18 x 40 cm

Schemele dialectico-speculative

Acad. Alexandru Surdu

Schemele acestea reprezintă structuri formale, analoge figurilor și modurilor silogistice din teoria formelor noetice ale Rațiunii. Aristotel le numea „scheme” (*schemata*). Immanuel Kant folosea termenul de „schemă” ca un fel de intermediar între concepte și sensibilitate în vederea aplicării conceptelor la fenomene. „Schematismul” la Kant era al Intelectului, aici este vorba despre „schematismul” Speculațiunii, despre schemele dialectico-speculative de aplicare a Supercategoriilor la toate domeniile de referință ale Speculațiunii, și anume la cele opozițional-antitetice, contradicțional-dialectice și contraro-antiologice. Aceasta, deoarece orice schemă speculativă trebuie să aibă cel puțin două componente opuse, contradictorii sau contrare.

Aici mai intervine un aspect care va fi discutat în mod special și care a mai fost amintit, acela referitor la aplicațiile sofistice ale formelor gândirii speculative, ceea ce necesită câteva considerațiuni despre semnificația aplicării corecte a schemelor dialectico-speculative.

Prin „aplicare” în genere, logico-clasic și aristotelic vorbind, se înțelege, la nivelul diferitelor forme noetice ale Rațiunii, concretizarea acestora. Ele sunt prezentate de regulă schematic, respectiv structural, în lucrările de logică, judecata, de exemplu, prin schema (S-P), de la (S este P) și respectiv (Subiectul este Predicat). Schema (S-P) poate fi concretizată sau aplicată în domeniul astronomic, de exemplu, adică înlocuindu-l pe „S” cu Soarele, să zicem, sau cu Pământul, iar pe celălalt component al schemei, respectiv „P” cu „astru” sau „planetă”, și obținând astfel judecățile concrete (propozițiile) adevărate: „Soarele este astru” și „Pământul este planetă”. În genere, termenul de *Organon* sau „instrument” al logicii tradiționale se referă tocmai la utilizarea sau aplicarea ei în diferite domenii, de regulă științifice. Lucrările de logică tradițională erau împărțite în teoria elementelor și metodologia sau logica pură și logica aplicată.

Datorită faptului că formele noetice ale Speculațiunii nu au fost tratate în cadrul unei teorii (unei logici) pure nu se poate face nicio distincție între teoria Speculațiunii sau logica speculativă și aplicațiile ei. Cauza principală, personificarea formelor noetice speculative, să zicem Conceptul în accepțiunea lui Hegel, ca fiind „liberul” (*das Freie*) și ca putere substanțială (*substantiale Macht*), face și produce totul, producându-se pe Sine. Și, mai mult, „face” toate acestea așa cum vrea El. Prin „El” înțelegându-se, firește, autorul cărții, adică Hegel. Faptul că ceea ce „face” Conceptul seamănă uneori cu ceea ce există deja, reprezintă aspectul speculativ al gândirii lui Hegel care încerca o reproducere catoptronică a celor existente. Faptul că reproducerea nu seamănă de cele mai multe ori cu originalul se datora „oglinzii”, adică schemei dialectico-speculative pe care o aplica Hegel în toate cazurile. Corect ar fi fost să aibă câte o „oglinză” specială pentru fiecare caz.

Făcând abstracție de ceea ce marxiștii numeau „hipostazierea” și „fetișizarea” (*vide Radu*

Stoichiță, *Natura conceptului în Logica lui Hegel*, Edit. Științifică, București, 1972) Conceptului, adică personificarea lui și, cum s-ar zice, „punerea lui la treabă”, a fost apreciată și mai este încă, în mod special, „metoda” lui Hegel, și anume „dialectica” (spre deosebire de „sistemul” acestuia „viciat” de „hipostaziere”).

Problema „dialecticii” a fost abordată chiar de la începutul *Filosofiei Pentadice*, ca însemnând și *antitetice* și *antiologie*, de care însă trebuie separată, cu toate că termenul de „dialectică” le presupune implicit și pe celelalte două.

Hegel vorbea numai despre dialectică și la fel au făcut și marxiștii, cu toate că Marx, chiar în *Capitalul* vorbește, în domeniul economic al forțelor de producție și al relațiilor de producție, despre opoziții (*Gegenzätze*) nu despre contradicții (*Widersprüche*).

Schemele dialectico-speculative sunt ale Supercategoriilor între care nu există decât relații de contrarietate și, ca atare, ne găsim în domeniul *antiologiei*. Le-am spus totuși „scheme dialectico-speculative”, deoarece aplicarea lor la domeniile corespunzătoare produce, *prin exprimarea lor lingvistică* în cadrul comunicării scrise pe care am adoptat-o aici, *enunțuri contradictorii* (kantian vorbind, antinomice, paradoxale). Ele sunt totuși scheme „dialectico-speculative” și nu numai „dialectice”. Acesta este și motivul pentru care marxiștii, preluând de la Hegel numai „dialectica”, au pierdut tocmai „speculativul”, prin care Hegel reproducea catoptronic (oglindea) câteodată, ce-i drept, la fel ca Schelling în domeniul fizicii, fenomene naturale sau sociale. Dar nu prin dialectică, ci prin meditație speculativă. Căci Conceptul absolutizat, ca „persoană absolută”, cum îi zicea Marx, care „face și drege”, era de fapt Hegel însuși. Hegel care, așa cum îi plăcea să spună, se dăruia „obiectului”, identificându-se cu acesta, cum „se face” fachirul pasăre și apoi povestește cum zboară aceasta, deși vede oricine că el meditează încrămenit cu picioarele încrucișate și cu ochii închiși. Hegel medita la „obiectele” filosofiei, care sunt categoriile și Supercategoriile, despre care el citise aproape tot și știa, mai bine decât oricine din vremea sa, cum „zboară” și pe unde „zboară” acestea, de la presocratici și până la Kant. Și nu este de mirare că reușea, uneori, să ne ofere câte o Revelație pe care putea să o pună, nesuferind de prea multă modestie, chiar pe seama lui Dumnezeu, nu numai a Conceptului, căci oricum Hegel se considera „un trimis al Cerului”.

Schemele dialectico-speculative nu sunt altceva decât structuri mentale ale gândirii speculative a omului, firește, a filosofului speculator, cu ajutorul cărora poate să ajungă la Revelații speculative, fie în domeniile antitetice, fie dialectice sau antiologice, dar nu prin simpla înlocuire a unor „variabile” și nu prin „aplicarea” lor la întâmplare în orice domeniu sau fără suportul de pregătire prealabilă a meditației filosofice speculative.

Marxiștii obișnuiți, care au reținut de la Hegel doar „dialectica”, încearcă să recolteze de pe orice teren, fertilizat, cum zicea Georg Lukács, cu



Alexandru Surdu

„îngrășământul contradicțiilor”, aceleași rezultate, care pe plan social-politic duc la lupta de clasă, la revoluție și, în cele din urmă, la dictatura care să-i liniștească pe toți. Excepție au făcut chiar clasicii marxismului, cu Revelația economică din *Capitalul* lui Karl Marx care, o spune singur, a lucrat acolo cu schemele dialectico-speculative ale lui Hegel, dar a și cercetat toate scrierile economice din toate timpurile. A avut într-adevăr Revelații deosebite, dar nu le-a pus, ca Hegel, nici pe seama Conceptului, nici pe seama lui Dumnezeu.

Schemele dialectico-speculative binare opoziționale pot fi de mai multe tipuri. Cele evident speculative sunt aplicabile la entități infinite sau eterne: numerice, de exemplu șirul numerelor pare – șirul numerelor impare (nepare), în care opoziția nu presupune o componentă negativă. Opusele de genul acesta presupun și *unitatea opușilor* (*coincidentia oppositorum*), în cazul de față, șirul numerelor naturale, care este compus din numere pare și impare.

Alteori, cum este cazul polilor magnetici, opoziția este ca de la „pozitiv” la „negativ”, prin excludere reciprocă, dar și prin presupunere reciprocă, respectiv dedublare catoptronică, inversare etc. Pe plan cosmic, teluric etc., se vorbește frecvent despre *inversarea opușilor*, adică cel considerat pozitiv (de atracție, de exemplu) se face negativ și invers, dar și despre *aparitia unui al treilea neutru* (fără atracție sau respingere) – de fapt o „zonă”, toate trei fiind încadrate într-un *al patrulea* care le reunește. Planetar (teluric) am avea de a face cu doi poli magnetici (de Nord și de Sud) ale căror acțiuni n-au fost încă bine determinate. În plus, se constată pe restul suprafeței planetare că acționează numai atracția (gravitația). Immanuel Kant, care gândea speculativ în tinerețe, vorbea și despre forța „repulsivă”, de respingere, ale cărei zone ar trebui depistate sau evidențiate (și chiar utilizate ca mijloc de propulsie), prin combinațiile posibile dintre cei doi poli magnetici. Pe două bile magnetice pot fi depistate ușor cele trei zone; de atracție, de respingere și de „indiferență”. Aspectele speculative se referă la extensiunile spre Transcendența cosmică a zonelor polare magnetice și, firește, la amplificarea și utilizarea lor ca mijloace eventuale de propulsie cosmică.

Opozițiile binare care presupun pozitivul,

negativul și neutrul, cu intervenția sau nu a polilor magnetici, au condus și mai pot să conducă încă la rezultate tehnice (de tipul celor inspirate de către Schelling) în domeniul electricității și al luminii, prin reproduceri catoptrone în mic ale fenomenelor cosmice sau, invers, prin miniaturizarea sau captarea celor cosmice și, cum se zice, „domesticirea” lor.

Meditația speculativă tehnică, vecină cu cea științifică, presupune exerciții speciale de dezvoltare a capacității de imaginație, în special vizuală (dar și pentru celelalte simțuri) și, firește, de reproducere catoptronică după asemănare (*kath'-'homoiosis*).

Se observă însă faptul evident că multe dintre „aplicațiile” schemelor dialectico-speculative, când sunt corecte, sunt mai degrabă *descoperiri* ale acestora în diferite domenii, în care sunt ilustrate de însăși desfășurarea fenomenelor din Existența Nemijlocită, sunt un fel de „proiecții”, de ogindiri ale acestora, adică de reproduceri catoptrone (speculative). Le putem numi „aplicații proiective”. Se observă însă că aproape fiecare aplicație proiectivă diferă de celelalte. Aceasta în măsura în care sunt corecte.

Aplicațiile *neproiective* ale schemelor dialectico-speculative ar putea fi numite „constructive”. Kant le zicea „constitutive”, deoarece se refereau la Idei și erau aplicate de către Rațiunea Speculativă. Când le aplică însă Speculațiunea, ele devin „constructive” nu de „obiecte ideale”, ci de fenomene propriu-zise. Numai că Speculațiunea nepersonalizată nu lucrează singură, ci este o facultate noetică a oamenilor în genere, dar poate fi utilizată prin aplicare constructivă numai de către persoanele care au o pregătire temeinică științifică și tehnică în vederea unei meditații speculative cu Revelații semnificative. Căci, în aceste cazuri, Revelația este anterioară producerii unor fenomene care să reproducă catoptronic schemele dialectico-speculative. Rezultatul însă ține de Existența Reală.

Ne putem referi și la schemele dialectico-speculative binare aplicate proiectiv (sau cel puțin cu pretenție proiectivă) de către Karl Marx, în lucrarea *Capitalul*, la fenomenele economice. Cea mai simplă este schema Marfă-Bani-Marfă



Dorel Găină
instalație, acțiune, fotografie performativă, imprimare digitală/hârtie, 45 x 30 cm

Complice la murmurul lumii (2018)

a circulației mărfurilor, care amintește de o schemă hegeliană obișnuită prin care ceva se transformă în opusul său și apoi revine la sine ca altul. Schema poate fi continuată cu Bani-Marfă-Bani, respectiv Bani-Marfă-Mai mulți Bani, din care se vede mai bine că al doilea termen Bani, obținut prin transformarea Banilor în Marfă și a Mărfii în Bani poate să aducă ceva în plus. Marx recunoaște că a „cochetat aici cu modul de exprimare specific lui Hegel” și chiar adaugă un paragraf despre „caracterul de fetiș al mărfii și misterul său”, pe care îl elucidează prin alte două categorii economice: valoarea de întrebuințare și valoarea de schimb. Facem abstracție aici de pretențiile „opozitii” dintre acestea și de faptul că, tot „dialectic” vorbind, în șirurile acestea de „transformări” ale Banilor în Mărfuri și invers, prin încălcarea „identității abstracte” a Intellectului și a Rațiunii: Bani ≠ Bani și Marfă ≠

Marfă se pot obține Mai mulți Bani, dar și Mai puțini Bani (ceea ce este valabil și cu Marfa), căci nimeni nu se apucă să vândă o marfă și, pe banii obținuți, să cumpere aceeași marfă. Din perspectiva Intellectului și a Rațiunii se petrece ceva „misterios”, dar trebuie adăugat că și „modul de exprimare”, cu personificarea categoriilor, este de vină. Căci „fetișizarea” este făcută de către autorul economist speculator (hegelian sau marxist), înaintea cititorului inteligent sau rațional care, pe bună dreptate, se miră și, dacă va încerca și el să aplice această schemă dialectico-speculativă binară, este sigur că va pierde tot așa cum se zice că pierdea și Marx la bursă (banii lui Engels) și se tot mira că nu-i reușește nicio schemă. ■



Dorel Găină

aREAL 23, (2020), fotografie directă, modelare digitală, imprimare digitală/hârtie, 18 x 40 cm

Despre violență

Ioana Maria Mureșan

Încheierea actului juridic presupune exprimarea unui consimțământ liber și în deplină cunoștință de cauză, respectiv o persoană este ținută să exprime o voință informată și asumându-și consecințele decurgând din perfectarea respectivului contract.

Manifestarea de voință poate fi viciată în caracterul conștient al acesteia, cum este ipoteza erorii și al dolului, când o parte încheie un act juridic având o falsă reprezentare a realității (Ionel Reghini, Șerban Diaconescu, Paul Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, Editura Hamangiu, București, 2017, p. 510).

Spre deosebire de eroare și dol, violența subminează caracterul liber al manifestării de voință. Astfel, partea al cărei consimțământ a fost viciat are o reprezentare clară al actului juridic proiectat, precum și a efectelor acestuia, însă nu își asumă în mod liber consecințele încheierii acestuia, fiind constrânsă prin violență.

Astfel, consimțământul exprimat în vederea încheierii contractului poate fi viciat nu doar prin eroarea survenită spontan sau ca urmare a manevrelor dolosive ale celeilalte părți contractante ci și prin violență, definită ca fiind temerea justificată indusă, fără drept, de cealaltă parte contractantă sau de un terț.

Ceea ce viciază consimțământul nu este violența, ci teama insuflată de aceasta, un element psihologic indus prin exercitarea violenței, aceasta

din urmă nefiind decât un mijloc întrebuințat pentru a induce o stare de temere care determină persoana asupra căreia se exercită să acționeze în sensul dorit de autorul actelor violente.

Violența poate fi morală, caracterizată prin acte susceptibile de a produce un disconfort moral, cum ar fi amenințarea cu divulgarea unor informații susceptibile de a afecta reputația unei părți sau fizică, caracterizată prin acte care vizează integritatea fizică a persoanei sau integritatea bunurilor sale. În ambele cazuri, nu este nevoie ca actele care formează obiectul amenințării să se producă efectiv, respectiv informațiile compromițătoare să fie divulgate sau să se aducă atingere integrității fizice a persoanei, fiind suficient ca aceste acte să aibă aptitudinea reală de a induce o temere, determinând persoana să acționeze în sensul dorit de autorul acestora.

Violența fizică poate depăși sfera viciilor de consimțământ, în ipoteza în care persoana asupra căreia se exercită actele de violență fizică este redusă la o stare pur pasivă, fiind folosită ca un simplu instrument. Astfel, dacă un vânzător este silit să semneze un contract de vânzare, în modalitatea în care terțe persoane îi țin și îi conduc mâna pe hârtie este limpede că vânzătorul nu este cel care a semnat, mâna lui fiind redusă la un simplu instrument (C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, Volumul I, Editura All Beck, București, 2002, p. 85). În

exemplul prezentat, violența fizică exercitată nu constituie doar un viciu de consimțământ, căci vânzătorul nu și-a exprimat voința de a încheia contractul de vânzare, iar neexistând o manifestare de voință nu se pune problema vicierei acesteia, fiind chiar o ipoteză în care voința de a încheia contractul nu a fost exprimată, lipsind o condiție esențială de valabilitate a actului juridic, sancțiunea incidentă fiind nulitatea acestuia.

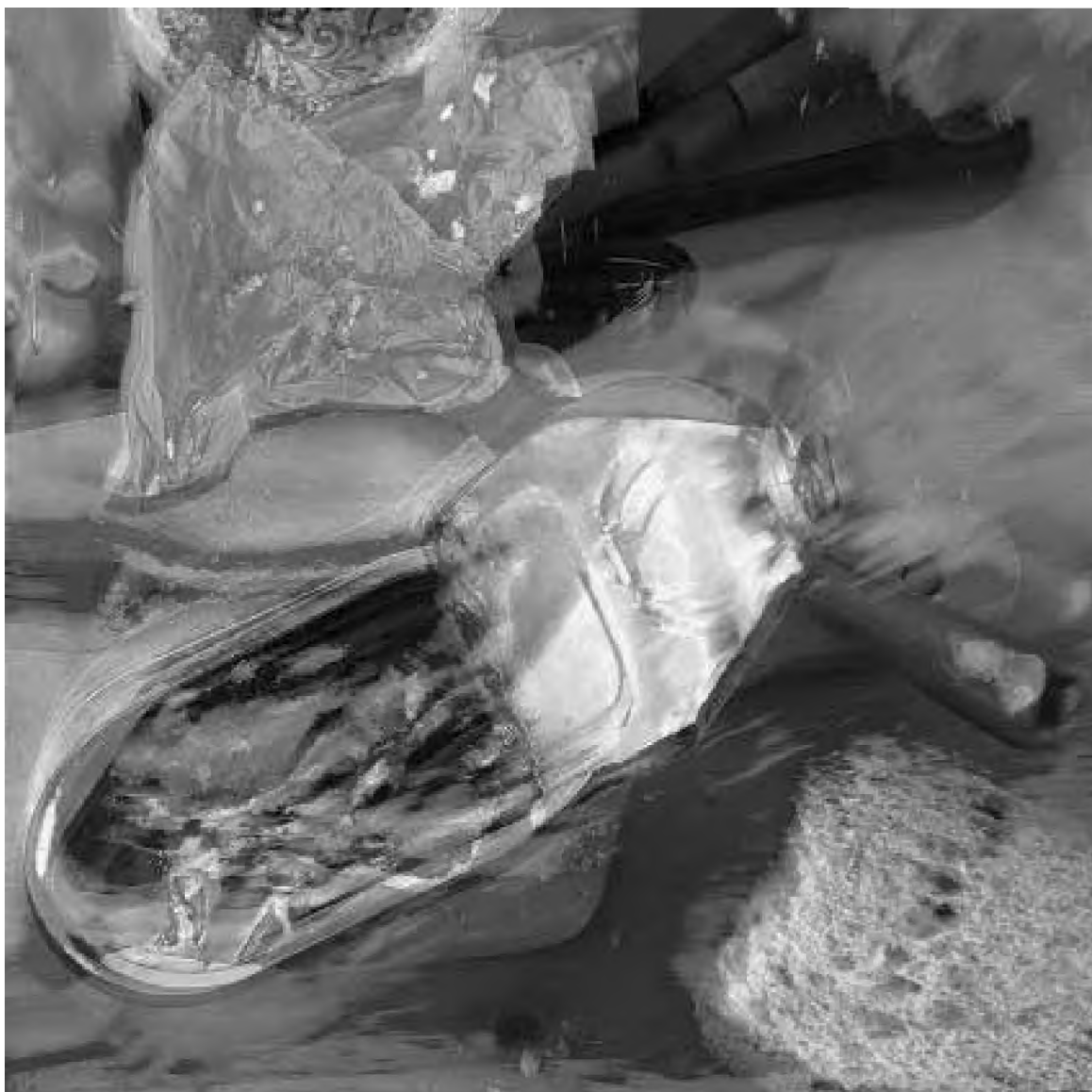
Pentru ca violența fizică să constituie viciu de consimțământ este necesar ca aceasta să lase victimei o oarecare libertate de voință, aceasta fiind ținută să încheie actul juridic impus de autorul violenței sau să suporte o durere fizică. Spre deosebire de ipoteza prezentată în paragraful anterior, în care victima este redusă la un simplu instrument, în acest caz, aceasta poate să delibereze și să aleagă între două căi: fie încheie actul juridic, fie suportă consecințele refuzului, astfel cum au fost descrise de autorul violenței. În această ipoteză există o manifestare de voință, însă aceasta nu este liberă, fiind făcută sub presiunea unei constrângeri (C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, Volumul I, Editura All Beck, București, 2002, p. 86).

Însă nu orice amenințare sau orice stare de temere care se vrea a fi indusă de cealaltă parte contractantă întrunește condițiile violenței ca viciu de consimțământ, impunându-se ca temerea insuflată să fie de așa natură încât partea amenințată putea să creadă, după împrejurări că, în lipsa consimțământului său, viața persoana, onoarea sau bunurile sale ar fi expuse unui pericol grav și iminent. Astfel, poate atrage anularea contractului doar temerea de o anumită gravitate.

În aprecierea gravității criteriile folosite nu sunt legate de actele de violență exercitate, căci ceea ce viciază consimțământul este temerea, element psihologic care determină o persoană să acționeze în maniera dictată de autorul violenței. Existența acestei temeri este un element subiectiv, fiind resimțit în mod distinct de fiecare persoană în parte, în funcție de vârstă, experiență de viață și caracterul acesteia. Acestea din urmă sunt criteriile avute în vedere de legiuitor, care a statuat că existența violenței se apreciază ținând seama de vârsta, starea socială, sănătatea și caracterul celui asupra căruia se exercită violența, precum și orice altă împrejurare ce a putut influența starea acestuia la momentul încheierii contractului.

De asemenea, se impune ca violența să insuflă temerea unui pericol grav și iminent, a unui pericol de o importanță suficientă și care este pe punctul de a se produce sau care este foarte probabil să se producă în viitor. Presiunea exercitată sub amenințarea unui pericol care este posibil să se producă în viitorul îndepărtat nu este în măsură să întrunească elementele violenței ca viciu de consimțământ întrucât fiind situat într-un viitor relativ îndepărtat nu este în măsură să insuflă o temere reală și serioasă, fiind păstrată o largă libertate de apreciere.

Deși violența poate fi fizică sau morală, existența acesteia nu se rezumă la ipoteza în care este amenințată doar persoana partenerului contractual, ci și în ipoteza în care sunt amenințate averea sau onoarea acestuia. De asemenea, sunt întrunite condițiile violenței și în cazul în care amenințarea este îndreptată împotriva unei persoane apropiate părții al cărui consimțământ a fost viciat, precum soțul, soția, ascendenții ori descendenții acestuia, căci dată fiind legătura de afecțiune temerea insuflată în această modalitate poate fi resimțită ca fiind mult mai puternică.



Dorel Găină

Călătorirea (2014), fotografie directă, modelare digitală, imprimare digitală/pânză, 70 x 70 cm



Dorel Găină Pădurea de rezervă (2018)
fotografie și editare digitală, imprimare digitală/hârtie,
50 x 75 cm

Nu orice temere este în măsură să întrunească condițiile violenței. De exemplu, nu sunt întrunite condițiile viciului de consimțământ în ipoteza în care un creditor care îi spune debitorului său, că în cazul în care nu va restitui împrumutul se va adresa instanței de judecată. În exemplul dat, chiar dacă amenințarea cu introducerea unei cereri de chemare în judecată este susceptibilă să inducă debitorului o stare de temere, aceasta este justificată, fiind o aplicația practică a dreptului creditorului de a apela la forța coercitivă a statului în vederea obținerii restituirii împrumutului acordat debitorului.

De regulă, amenințarea cu exercițiul unui drept, chiar dacă poate crea o stare de temere, de tulburare, în reprezentarea celeilalte părți, nu întrunește condițiile violenței, nefiind susceptibilă să atragă anularea contractului astfel încheiat. Astfel, dacă Primus și Secundus încheie o promisiune sinalagmatică de vânzare, prin care ambii se obligă să încheie într-un termen de două luni un contract de vânzare, având ca obiect un teren, faptul că după împlinirea termenului de două luni stabilit de părți, Secundus îl amenință pe Primus că se va adresa instanțelor de judecată dacă refuză încheierea contractului de vânzare, iar sub imperiul acestei amenințări, Primus consimte la încheierea contractului, acesta din urmă nu va putea invoca vicierea consimțământului prin violență pentru a obține desființarea contractului de vânzare astfel încheiat. Dreptul de a apela la forța

coercitivă a statului este corelativ obligației de a încheia contractul de vânzare asumate de Primus, în lipsa acestei obligații, contractul încheiat rămânând fără utilitate practică, fiecare parte fiind liberă să neglijeze prevederile acestuia.

Însă, pentru a nu fi întrunite condițiile violenței, se impune ca exercițiul dreptului să nu fie deturnat de la scopul pentru care a fost recunoscut, respectiv să nu fie exercitat în scopul de a obține avantaje injuste. Astfel, vor fi întrunite condițiile violenței dacă același creditor amenință debitorul că va solicita în instanță restituirea împrumutului dacă nu îi înstrăinează imobilul aparținând acestuia din urmă la un preț mult mai mic decât cel practicat pe piața liberă, respectiv dacă Secundus îl amenință pe Primus că se va adresa instanței de judecată dacă nu înstrăinează și un alt imobil pentru același preț, în temeiul înțelegerii anterioare. În ambele ipoteze, contractul de vânzare astfel încheiat va fi anulabil, fiind întrunite condițiile violenței.

Nu orice temere insuflată în contextul încheierii contractului este susceptibilă să atragă anularea acestuia, fiind necesar ca aceasta să aibă un caracter justificat, o anumită gravitate. În acest sens, temerea de a nu mâhni sau de a nu jigni o persoană căruia autorul îi poartă respect și afecțiune, precum și temerea că în lipsa încheierii contractului ar fi afectată relația de prietenie sau profesională, nu sunt în măsură să atragă anularea contractului.

Încheierea contractului presupune, de regulă, crearea unei legături între două persoane, astfel, eventuale elemente care pot duce la vicierea consimțământului sunt analizate în persoana celor două părți contractante. Dar, în cazul violenței este acceptat că aceasta nu poate proveni doar de la cealaltă parte contractantă ci și de la un terț, de la o persoană care nu este parte la actul încheiat, de exemplu, C îl amenință pe A că va dezvălui informații susceptibile să îi afecteze reputația dacă nu cumpără un imobil de la B.

Și în această ipoteză consimțământul exprimat de A la încheierea contractului de vânzare, prin care achiziționează un imobil de la B, este viciat, căci voința exprimată de A la încheierea contractului nu este liberă, fiind dictată de temerea insuflată de presiunile exercitate de C.

Pentru a putea obține anularea contractului de vânzare se impune ca B, parte a contractului de vânzare al cărui consimțământ nu a fost viciat să cunoască, sau să fi trebuit să cunoască, violența exercitată de C.

În ipoteza în care B nu cunoștea faptul că violența exercitată de C a determinat încheierea contractului, acesta din urmă rămâne valabil, părțile fiind ținut să își execute obligațiile asumate.

Însă actele exercitate de C, amenințarea cu dezvăluirea unor informații susceptibile să afecteze reputația lui A, întrunesc caracterele faptei ilicite,

A putând solicita acestuia repararea prejudiciului rezultat din încheierea contractului sub imperiul temerii insuflă prin amenințare.

În practică au existat situații în care o parte a fost constrânsă să consimtă la încheierea unui contract nu de cealaltă parte contractantă sau de un terț ci de circumstanțe exterioare, de un eveniment exterior, dezavantajos pentru aceasta, care plasează partea într-o poziție de inferioritate sau chiar de dependență față de partenerul contractual, care poate folosi această împrejurare în avantajul său.

Aceste împrejurări pot fi grupate sub denumirea generică de stare de necesitate înțelesă ca un pericol grav și iminent, care provine de la un factor străin de părțile actului juridic (Ionel Reghini, Șerban Diaconescu, Paul Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, Editura Hamangiu, București, 2017, p. 512).

De exemplu, cazul căpitanului unei nave aflate în dificultate pe mare, silit să accepte o remunerație disproporționată pentru salvatorul său (Cass. Req., 27 ap. 1887, citată în Dan Chirică, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*. Vol. 1. Vânzarea și schimbul. Ediția a 2-a, revizuită, Editura Hamangiu, București, 2017, p. 312) sau medicul care, profitând de starea foarte gravă a pacientului său, a pretins acestuia din urmă un onorariu foarte mare pentru a-l salva (B. Petit, J-Cl. Civ. Art. 1111-1115, citat în Dan Chirică, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*. Vol. 1. Vânzarea și schimbul. Ediția a 2-a, revizuită, Editura Hamangiu, București, 2017, p. 312).

Însă nu orice contract încheiat în astfel de circumstanțe care întrunesc condițiile stării de necesitate se impun a fi anulate pentru vicierea consimțământului prin violență, fiind necesar ca partea contractantă să profite de această împrejurare, căci anulabilitatea vine să sancționeze profitul adus de starea de necesitate unui contractant (Ionel Reghini, Șerban Diaconescu, Paul Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, Editura Hamangiu, București, 2017, p. 512).

Astfel, va fi anulabil contractul de împrumut încheiat în condițiile în care A a stipulat o dobândă excesiv de oneroasă în schimbul împrumutului acordat lui B, știind că acesta din urmă va folosi suma pentru a acoperi costurile unei operații urgente.

În schimb, nu va fi anulabil contractul de împrumut încheiat între A și B, chiar dacă ambele părți știau că suma împrumutată va fi folosită pentru a acoperi costurile unei operații urgente, în măsura în care creditorul A nu a profitat de contextul generat de starea de sănătate a partenerului contractual și care impunea luarea unor măsuri urgente.



Dorel Găină

Trompe l'oeil (2018), fotografie directă, asamblaj digitală, imprimare digitală/cobachrome, 50 x 150 cm

Re-locuirea culturală a Cetății

Irina Petraș

Încercând să provoc amplasarea unui *Lucian Blaga* turnat în bronz, așezat pe o bancă, destins, cu *Poemele luminii* pe genunchi, am argumentat prin simplitatea simpatică a modului în care astfel de statui, prezente în marile orașe ale lumii, aduc cumva cultura mare printre oameni. Argumentul și mai puternic era acela că statuia cu pricina s-ar fi înscris firesc în fenomenul pe care îl urmăresc de mai bine de un deceniu în Cluj, mai ales, dar știu că se întâmplă la fel în nenumărate localități ale țării. L-am numit *re-locuire culturală* a Cetății.

Startul l-au dat, cred, *Zilele Clujului*. Inaugurând *Promenada cărților*, spuneam atunci că, împânzit cu toate marile și mai măruntele sale Biblioteci, cu Universități și Școli de tot soiul, cu Librării, Edituri și Redacții de reviste, toate cu nume și renume, Clujul putea fi lesne imaginat ca o vastă Sală de lectură. Cu „aripa” sa coborâtă acum în stradă, le dăruia cititorilor clujeni un prilej de a privi în față, nu pieziș, părțile întregului care sunt. În anii care au urmat, toate instituțiile culturale s-au întrecut în proiectul transformării piețelor, străzilor, parcurilor, grădinilor în locuri de încălzire a bateriilor culturale, alături, împreună. Verile pustii ale Cetății au rămas o amintire. Până nu de mult, rețeaua de străzi și parcuri era doar un *loc de trecere*, important și el, desigur, mai ales din perspectiva a ceea ce s-a numit *locuirea pe traiectorie* a omului de azi (Augustin Ioan) – locuirea în camere de hotel, în locuințe de serviciu, în „locuri” aflate pe drumuri. În *cetate*, spațiul public e consolidat de înaintările oamenilor spre locurile lor de consumat timp existențial. Mersul lor însuși construiește un *spațiu de enunțare* (De Certeau), căci locuitorii „șes locurile laolaltă prin viermuiala lor”. Și cel mai mărunț dintre cătune păstrează această țesătură a pașilor oamenilor *gospodari*, cum ar spune Creangă, țesătură care definește orice loc locuit de o comunitate omenească.

Dar, în această *stare de câmp*, avem în continuare nevoie de un *loc* anume, identificabil, pentru a vorbi despre *locuire*. Traiectoria nu exclude dorința de a reveni *acasă*. Ei bine, Cultura a invadat aceste locuri de trecere, anonime, grăbite și solitare, și a prefăcut cetatea într-o *casă-acasă* a tuturor la care revii, căci te re-descoperi aparținător ei prin cultură. Spectacolele de teatru și operă în Piața Unirii, un spectacol de balet în Parcul Mare, Jazz-ul pe străzi și în parc, teatru de păpuși, proiecții de film, festivaluri de toate mărimile, gastronomie și flori, modă și dans popular, meșteșuguri și măiestrie au deprins locuitorii Clujului cu împărtășirea repetată, coerentă, mereu surprinzătoare, grație entuziasmului și imaginației organizatorilor, dintr-o zestre comună uriașă și ignorată în prelunga tranziție. Ea însăși, tranziția, ruinătoare de identitate și suspendat loc de trecere. Chiar dacă scriitorul nu e, prin firea lucrurilor, „spectaculos” – cărțile nu doar

se scriu., dar se și citesc în singurătatea ungherului fericit – Festivalurile de carte și de literatură, ba chiar lansările de carte și recitalurile au reușit să atragă lume ca niciodată înainte. Cea mai importantă urmare a acestei revărsări în stradă a tuturor formelor de cultură a fost că sălile de spectacol s-au umplut și ele de lume. Gustul fusese deprins. Agenda clujenilor de toate vârstele conținea tot mai multe asemenea prezențe, umăr la umăr, în fața unor manifestări culturale alese. Pe sute de scaune scoase în stradă ori în piețe, în fața unor mari scene impunătoare și bogate, deși temporare, am urmărit fețele clujenilor tineri și mai puțin tineri – atente, luminoase, cu un zâmbet discret pe buze, aruncând priviri de recunoaștere celor din jur, străini deveniți de-acum membri ai aceleiași comunități averse de cultură.

Re-locuirea prin cultură se construia pas cu pas. Cu efort, desigur, cu zbateri pentru găsirea de fonduri, cu emoții și poticniri. Se pusese în mișcare și părea că nu mai poate fi oprit un mecanism uriaș, divers, coerent, tot mai atent gândit, căci construia tradiție și propunea un veritabil *modus vivendi*. O locuire armonică, o con-viețuire cu ingrediente culturale care să promită perpetuarea situației firești în *centrul lumii*. Doborând greutățile, artiștii din toate domeniile dimpreună cu locuitorii Cetății au suit încet panta, gata să ajungă la firescul deplin al manifestărilor culturale în Cetate. În curând, se putea atinge *platoul* – așezat, sigur, echilibrat, gata de noi provocări. Lumea își redobândise Capul legitim: Cultura. Oamenii îi recunoșteau forța de coeziune și progres. Învățau deschiderea spre Celălalt. Își redescopereau *locurile memoriei* (Pierre Nora), căci marea scenă urbană e mărginită de vestigii istorice așteptând să fie reincluse durabil în prezent. Karsten Harries (citată de Jean-Jacques Wunenburger, *Viața imaginilor*) crede că arhitectura e un zid de apărare împotriva *terorii timpului*: „Limbajul frumuseții este limbajul unei realități eterne”. Circumstanțială – spațial, temporal, modal –, viața e definită de situațiile ce o înconjoară, o pun în cerc. Locuirea se întâmplă mereu în *spațiu* (*locul*-cel-larg, gândit, inevitabil, cu o jumătate de gând, căci simțurile ne înșală de îndată ce privim dincolo de lungimea brațului nostru întins, un *dincolo* totuna cu lumea și universul) și în *loc* (*lumea*-cea-mică a prejmei și împrejurului, a casei, a curții și grădinii, a străzii) (vezi Fernand Braudel, *Grammaire des civilisations*). Starea și mișcarea au nevoie de loc, gândul are nevoie de spațiu. De unde s-ar putea deduce că *locurile fizice/corporale* sunt materializări ale *spațiului* mental pe care ești în stare să-l concrești. Locul acceptat, aparent supus, „gândirea naranț” (Giampiero Comolli), cea care controlează prin poveste; ori își dă iluzia că se întâmplă așa.

Sâmbătă, 7 martie 2020, lumea se bulucise la Librăria Humanitas din Cluj, revărsându-se

până pe trotuar. Ana Blandiana își lansa *Integrala poemelor*. Cititorii au ascultat-o, au intrat în vorbă cu ea, apoi au stat la rând cumînți, minute în șir, pentru un autograf. Deja se auzise un huruit subteran anunțând spaime, dar aici nu răzbișe încă.

A doua zi, a căzut ca o ghilotină Pandemia. A retezat brusc totul, în plin avânt. A oprit toate motoarele, chiar și pe cele care au nevoie de foc continuu pentru a supraviețui. Cât de necesară și cât de eficientă a fost închiderea teatrelor, muzeelor, cinematografele, librăriilor, bibliotecilor, școlilor nu știu. Nici nu știu cum am putea afla vreodată. Dar știu că orice organism întrerupt brutal din mișcarea sa ascendentă se dezzechilibrează, cade, se sparge. O vreme, păruse totul un experiment atipic, un spectacol inedit numit *izolare, carantină, restricție*. Am vorbit deja despre asta în *Gara planetară* (*România literară*, nr. 36).

Acum, după luni de derivă, prăbușire, derută, se încearcă redresări. Unele dintre părțile organismului cultural – dar și economic și social – nu se vor mai putea redresa, oprirea prea lungă provoacă moarte cerebrală. Cum toate se refac acum cu accent pe distanțare și mască, au dispărut apropierea, împărtășirea, zâmbetul. Ești atent mai ales la respectarea normelor. Ai un sentiment de ireal și neînchegat. Ba, și mai grav, de facultativ. *Lumea fără cap* a lui Canetti își alătură Capul fără Lume, al Culturii exilate într-o paranteză. Ți se sugerează că se poate trăi și fără Cultură, și fără Școală. Simulacrele online sunt paliative, nu vindecătoare. Sunt forme stângaci instituționalizate ale absenței. Ale pustiirii. Ale sălbăticiții noastre.

Izolarea nu poate intra în definiția Culturii. Se zice că biografia începe când te (re)cunoaște celălalt. Poți avea o viață foarte bogată și, pentru tine, o vreme, îndestulătoare, dar biografie nu ai. De aici – zice C. Noica – dorința de comunicare. Biografia se naște dintr-o dorință de deschidere spre celălalt. Iar Cultura oferă formele cele mai profunde și mai ziditoare de comunicare. Ea, a dovedit-o, asigură *locuirea cu stil* a Cetății. Te învață să numeri locuri ale memoriei culturale, să înregistrezi semne ale recunoștinței postume și detalii legate de frumusețea ignorată a locurilor prin care trecem în goana îndatoririlor de zi cu zi. Toate acestea înmagazinează un *stil*. Să reconstitui ori să întreții o *atmosferă* e o datorie care ar trebui să ne fie de la sine înțeleasă. Țesătura comunitară poate fi șubrezită de orice gest nesocotit/nepăsător, care nu-l include în gândul tău pe Celălalt. *Locuirea culturală* autentică e de-limitată, nu închisă. Ea scoate din deschiderea goală a nemărginirii, oricum inaccesibilă omului, și situează într-o deschidere limitată, luată în stăpânire, chivernisită cu migală și luciditate și capabilă să țină locul *totului*.

Dintr-o aproape uimitoare înfăptuire, *re-locuirea culturală a Cetății* a devenit acum o provocare gravă și anevoioasă. Un proiect de luat în seamă serios și responsabil pentru a recupera punctele câștigate pe drumul re-găsirii de sine a ființei. Tot ce s-a câștigat într-un deceniu de re-locuire culturală are nevoie urgentă de o *exigență actuală* care să reinvie și să consolideze ceva ce a fost silit să devină, brusc, dintr-un prezent efervescent, un trecut la care te referi cu nostalgie.

Hegel, Carl Schmitt, Heidegger

Andrei Marga

Statul de drept este o magnifică achiziție istorică. Dar atunci când este îmbrățișat cu carențe de cultură și cu reflexivitate redusă, ca un fel de final al istoriei, nici el nu rezolvă chestiunea formei de stat. Ne dăm seama observându-i alternativele de astăzi.

Prima alternativă a statului de drept actual este să se ia în brațe pe sine ignorând ceea ce se semnalează din multe țări. De pildă, că, în numele independenței justiției, unii judecători dau sentințe politice, că unii procurori vor să facă legi, iar împreună sunt sub controlul unor persoane mai curând decât al legilor. Ceea ce atrage reacții la fel de inacceptabile, precum schimbarea procurorilor și judecătorilor de către puterea executivă, încălcarea Constituției și, peste toate, slăbirea Parlamentului ca întruchipare a suveranității statului.

A doua alternativă este ca statul de drept să accepte propria relativizare, care înseamnă trecerea funcționării lui în subordinea unui decident, care se preocupă de aranjarea de grupuri care nici nu știu ce este legitimarea și nu ar putea să o practice. Cum s-a văzut și în timpul pandemiei, iar Apelul Vigano a semnalat la timp, adepți ai unei asemenea relativizări există.

A treia alternativă este ca statul de drept să-și însușească democratizarea și să treacă în forma statului de drept democratic, care este, de altfel, și prevăzut în multe constituții de astăzi. În unele țări statul de drept democratic este prevăzut în legea fundamentală, dar încălcat continuu.

Alternativele acestea ne permit să vorbim de o trilemă – ceea ce înseamnă că sunt trei alternative care dau cam același rezultat pentru statul de drept. Fiecare dintre alternative duce dincoace de statul de drept așa cum este practicat în destule țări. Alternativele prima și a doua dau ceva care nu mai poate fi socotit fără rezerve stat de drept, a treia alternativă dă în fapt altceva decât statul de drept actual – un stat de drept democratic, cum spun juriștii.

Examinarea alternativelor readuce în fapt discuția în jurul unei abordări a dreptului care se dovedește a fi departe de a-și fi epuizat potențialul. Este vorba de cea a lui Hegel, din cartea *Principiile filosofiei dreptului* (1821), care împlinește în curând două secole de la apariție. Este, foarte probabil, cartea care a inspirat cele mai multe inițiative juridice în materie de organizare a statului de la apariția ei încoace.

Ce este, însă, la drept vorbind, statul de drept? Cel care a consacrat termenul, Kant, scria în *Metafizica moravurilor* (1785) că “un stat (civitas) este reunirea unei multiplicități de oameni sub legi juridice și conține în sine trei puteri, adică voința universală unificată într-o persoană triplă (*trias politica*): puterea suverană (suveranitatea) în persoana legislatorului, puterea executivă în persoana guvernului (în conformitate cu legea) și puterea judiciară (în calitate de capacitate de a atribui fiecăruia ceea ce este al său conform legii) în persoana judecătorului (*potestas legislatoria, rectoria et judiciaria*)” (Atila Özer, *L'Etat, Textes choisis*, Flammarion, Paris, 1998, p. 179-180). În

Spre pacea perpetuă (1795), Kant a detaliat această conotație: “Constituția instituită, în primul rând, conform principiilor libertății membrilor unei societăți ca ființe umane), în al doilea rând, conform principiilor dependenței tuturor de o unică legislație comună (ca subiecți); și, în al treilea rând, conform legilor egalității lor (ca cetățeni), este constituția republicană: este singura care rezultă din ideea unui contract original, ideea pe care este fondată orice legislație legitimă” (Kant, *Vers la paix perpetuelle*, Hatier, Paris, 2007, p. 23). Această conotație a statului de drept a rămas valabilă până astăzi.

Nu altcineva decât Carl Schmitt, care a luptat continuu pentru a suprima dependența statului de valori și norme, a absorbit-o în caracterizarea “statului de drept cetățenesc (*bürgerliche Rechtsstaat*)”. Acest stat presupune: “legalitate” – orice măsură a statului se bazează pe lege; “constituționalitate” – puterile statului și alți agenți operează pe baza Constituției; “independența magistraților” – controlul *a posteriori* al actelor puterilor publice și actorilor, și două principii: “principiul distincției public-privat” și “principiul organizării” sau separarea puterilor în stat. “Drepturile fundamentale și separarea puterilor sunt conținutul esențial” (Carl Schmitt, *Vefassunglehre*, Duncker & Humblot, 1928, p. 127) al statului de drept.

Kant a apărut conceptul statului de drept, pe care îl ferea de orice culoare care ar putea să ducă la “aplicarea arbitrară a legilor pe care un stat și le-a dat singur” (p. 20). Dimpotrivă, Carl Schmitt a insistat că acest concept al statului de drept nu poate funcționa și s-ar bloca singur.



Dorel Găină Modus vivendi vs. Modus operandi (2018) fotografie directă, editare digitală, imprimare digitală/hârtie, 75 x 50 cm

Pe de o parte, statul de drept nu ar putea funcționa câtă vreme operează nelimitat cu “drepturile omului”. Carl Schmitt își asumă că, pe de o parte, din doctrina drepturilor omului rezultă că fiecare persoană își poate da un status pe care îl vrea, numai că acest status nu poate fi decât în interiorul unui stat, a cărui constituție prevede ineluctabil limitări. Drepturile omului și statul ar intra astfel în conflict.

Pe de altă parte, acest stat de drept nu ar putea funcționa. Aceasta pentru că, deși are caracter juridic, legea rămâne rezultat al unui act politic. “Legea (în sensul conceptului politic al legii) este voință concretă, comandament, act de suveranitate” (p. 146). Statul de drept nu constă în aceea că legile ar pica de undeva din cer; legile sunt implacabil deciziile cuiva.

Cu cele două argumente, Carl Schmitt spune că statul de drept este un “concept ideal” (p. 40), ce nu are de a face cu realitatea, și că un stat efectiv arată altfel. Nici nu s-ar putea pretinde justificat că statul de drept ar fi mai bun decât altele. I s-ar putea prefera, de altfel, statul ca unitate a poporului în jurul decidentului (conducătorului).

În mod interesant, Carl Schmitt l-a folosit pe Hegel oarecum împotriva lui Kant. Într-adevăr, în *Jenaer Rechtsphilosophie. Die Vorlesungen von 1805-1806, Philosophie des Geistes*, atunci când ajunge să trateze rolul personalității în istorie, Hegel scrie că „prelabilul marilor bărbați este de a ști să exprime voința absolută. [...] Așa a întemeiat Teseu statul Atenei; astfel în Revoluția franceză statul a primit o putere înfricoșătoare, întregul în general. Această putere nu este despotism, ci tiranie, dominație oribilă; dar ea este necesară și îndreptățită în măsura în care ea constituie și menține statul ca acest individ real. [...] În acest sens major este scris *Principele* lui Machiavelli, anume că, în constituirea statului în general, ceea ce se numește crimă, înșelăciune, cruzime etc. nu au semnificația răului, ci pe cea a împăcării cu sine. S-a luat scrierea chiar ca ironie, dar ce sentiment adânc al mizeriei patriei sale, ce entuziasm al patriotismului stă la baza învățăturii sale gândită la rece, el le spune în Prefață și în încheiere” (Hegel, *Frühe politische Systeme*, Ullstein, Frankfurt am Main, Berlin, Wien, 1974, p. 264). Astfel, Hegel vedea în argumentarea lui Machiavelli un răspuns rațional la situația în care patria acestuia era risipită sub controlul diferiților nobili, comandanți, conducători provinciali și nu se putea ridica la rangul unui stat. De aceea el apăra teza după care „puterea de stat, care știe ce este, trebuie să aibă curajul ca, în orice caz de necesitate, acolo unde existența întregului este compromisă, să procedeze deplin tiranic” (p. 265).

Carl Schmitt l-a elogiât fără rezerve pe Hegel pentru că l-a scos din discredit pe Machiavelli, care „a gândit în contextul în care Italia, patria sa, era expusă în secolul al XVI-lea, invaziilor alemanilor, francezilor, spaniolilor și turcilor. Această situație de defensivă ideologică a reapărut la începutul secolului al XIX-lea în Germania, în momentul invaziilor franceze, revoluționare și napoleoniene. Fichte și Hegel l-au reabilitat pe Machiavelli atunci când era important pentru poporul german să se apere contra unui inamic care răspândea o ideologie umanitară” (Carl Schmitt, *La notion de politique. Theorie du partisan*, Flammarion, Paris, 1992, p. 110). Fie și în orizontul unei filosofii condusă de ideea concilierii (*Versöhnung*), faptul că Hegel îl privește cu înțelegere pe gânditorul care a justificat mijloace ce depășesc cadrul moralei este un merit.

În cartea sa *Conceptul de politic*, Carl Schmitt dă o interpretare și mai pretențioasă. El vorbește de „teorii politice veritabile”, datorate unor gânditori ca Machiavelli, Hobbes, Bossuet, Fichte (fără „idealismul său umanitar”), de Maistre, Donoso Cortes, Taine și Hegel (p. 105). Hegel ar rămâne „un spirit politic în sensul cel mai înalt”. Probe ar fi scrierile de tinerețe, dar mai ales „opera genială a tinereții sale, *Die Verfassung Deutschlands*”. În ele nu se recurge la artificii intelectualiste „într-o pretinsă puritate apolitică sau în apolitismul pur”. Chiar dialectica lui Hegel are un „caracter specific politic” (p. 106). Dintre urmași, Georg Lukacs, cu *Geschichte und Klassenbewusstsein* (1923), ar fi captat cel mai bine acest sens activ al opticii lui Hegel.

Pentru Carl Schmitt, Hegel a contat însă mai mult ca premisă a „statului total”. La Hegel legislația este numai o parte a întregului națiune, societate, epocă. Carl Schmitt spune că în această optică ar fi înrădăcinat conceptul de „stat total”, în care „toate lucrurile sunt politice, cel puțin potențial” (p. 60). În „statul total” „domeniile anterior neutre (religia, cultura, educația, economia) încetează de a fi neutre în sensul în care acest cuvânt înseamnă că ele sunt fără legătură cu statul și cu politica” (p. 59). Statul preia acum în sfera sa de acțiune domenii care aparțineau odinioară societății.

Carl Schmitt pune fără ezitare această evoluție a statului în seama concepției hegeliene. „Doctrina germană a statului, rămasă sub influența filosofiei hegeliene a statului, nu a renunțat la ideea că statul este, în privința societății, o realitate calitativ alta și de un rang superior” (p. 61). De aici s-ar alimenta de fapt năzuințele la identificarea statului cu societatea.

Neîndoielnic, Carl Schmitt știa că destul de devreme după dispariția lui Hegel era de bon ton să se identifice divergențe, chiar contradicții în gândirea acestuia. Rudolf Haym (cu *Hegel und seine Zeit*, 1857) a lansat teza după care sistemul era „revoluționar” ca logică și „conservator” pe partea practică. Engels (*Ludwig Feuerbach și sfârșitul filosofiei clasice germane*, 1888) de fapt a reluat judecata în formula „contradicției dintre metodă și sistem” la Hegel.

Carl Schmitt recunoaște că la Hegel, în domeniul reflecțiilor despre stat, sunt „două fețe diferite” (p. 105). Una este cea a „realismului politic”, care îl face să refuze să pună comportamentul concret al statelor sub criteriile morale, alta este optica condusă de ideea „reconcilierii (*Versöhnung*)”. Dar a continuat să-l invoce pe Hegel ca pe un precursor pe linia „realismului politic”, contra intelectualismului și normativismului.

Doar că din Hegel Carl Schmitt a luat doar ceea ce îi convenea în lupta lui contra normativismului juridic. Până și Friedrich Meinecke (*Die Idee des Staatsreason in der neueren Geschichte*, 1924), cunoscutul promotor al naționalismului, a arătat că identificarea lui Hegel cu „realismul politic” nu ține seama de ceva fundamental – filosofia, în mod exact filosofia speculativă a lui Hegel. În fapt, „realismul politicii la Hegel este de cu totul altă natură” decât crede Carl Schmitt. „Pentru Schmitt, ordinea juridică, deoarece se bazează pe o decizie pe care situația excepțională o manifestă în stare pură, este esențialmente irațională. Dimpotrivă, pentru Hegel, doar convingerea raționalității necondiționate a ordinii etico-politice conferă sens pozitiv afirmării momentului negativ, care este, cu privire la această ordine, excepția în ea însăși irațională” (Jean-Francois Kervegan, *Hegel, Carl Schmitt. Le politique entre speculation*

et positivite, 1992, p. 139). Hegel nu ajunge să justifice ceva imoral, căci organizarea pe care o discută este rațională.

Că abordarea lui Hegel nu este asimilabilă cu „realismul politic” s-a argumentat concludent deja în context: „pentru Hegel faptele nu posedă în ele nici o autoritate...; orice dat trebuie să se justifice în fața rațiunii, care nu este altceva decât totalitatea resurselor naturii și omului” (Herbert Marcuse, *Vernunft und Revolution*, 1941, Luchterhand, Darmstadt und Neuwied, 1972, p. 368). La Hegel individul este liber numai ca esență politică – nimeni și nimic nu are justificare să treacă peste ea. În conceptul hegelian al rațiunii sunt absorbite temele majore ale filosofiei moderne și ideile revoluției franceze (pentru detalii, Andrei Marga, *Filosofia critică a „școlii de la Frankfurt”*, EcoU Transilvan, 2014, pp. 110-117). Hegel a dat un proiect cuprinzător, juridic și statal, în care rațiunea, în fapt libertatea persoanelor, separarea puterilor în stat și conducerea luminată sunt reperul.

Că așa stau lucrurile, se observă ușor chiar în *Jenaer Rechtsphilosophie*. Hegel pur și simplu exaltă democrația polisului – „libertatea frumoasă fericită a grecilor”, în care „poporul este dizolvat în cetățeni și în același timp formează o individualitate, guvernarea. Poporul stă doar în interacțiune cu sine. Aceeași voință este a individului și a generalului. Înstrăinarea individualității voinței este nemijlocită păstrare a aceleiași” (op. cit., p.267). De asemenea, filosofia istoriei se încheie la Hegel, logic, cu anticiparea „noii aurore”, care o reprezenta pentru el America.

Acest proiect al lui Hegel este prea puțin considerat astăzi. Dieter Henrich, care a cercetat ca nimeni altul în vremea noastră filosofia clasică germană și a dat o interpretare ea însăși deja clasică, a și scris: „Cine vrea să îl înțeleagă pe Hegel este și acum, mereu, singur cu sine. Nu va găsi vreun comentariu care să-l ajute la citit, în loc să vrea să-l înlocuiască” (*Hegel im Kontext*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1975, p. 7).

Lucrurile stau astfel încât o cuprindere a întregii materii a dreptului și conexiunilor sale relevante, precum realizase Hegel, a devenit rară. În anii șaptezeci s-a încercat ieșirea din îngustimile

juridice printr-o reformă a studiilor de drept pe trei axe: integrarea teoriei și praxisului juridic, includerea științelor sociale în formarea juridică și actualizarea metodelor juridice. Unii autori au și tratat, de pildă, metodele juridice, privite din unghiuri separate – al istoriei doctrinelor, al explicațiilor cauzale, al explicațiilor funcționale, al urmărilor sociale – preferându-se, ca de obicei, tratarea a ceea ce juriștii întâlnesc în instanțe (Hans-Joachim Koch, Hrsg., *Die juristische Methode im Staatsrecht. Über Grenzen von Verfassungs- und Gesetzesbindung*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1977, p. 15-20), pentru ca apoi să aplice procedee din filosofii la îndemână.

Se înțelege că nu este nimic rău în faptul că analiza merge oricât de departe, cu disocierile de rigoare. Numai că pe calea analizei nu se ajunge suficient de departe încât să captezi o realitate precum dreptul, și nici condiționările sale. Nu este deloc indiferentă filosofia în care te plasezi pentru capacitatea de care vrei să dispui.

Unul dintre cei mai eminenti juriști ai anilor noștri a simțit nevoia să lămurească condiționarea culturală a democrațiilor actuale. El a scris: „Hegel a fost ultimul dintre marii gânditori ai statului care au preluat această problemă și a tratat-o în cadrele unei teorii a întemeierii statului și a statului. Iar el a făcut aceasta nu la modul abstract-general, pentru relația ordinii politice și religiei în general, ci concret-general, pentru relația statului modern-european al timpului său cu religia creștină. Aceasta ridică de la început considerațiile sale deasupra unei simple contribuții istorice la problemă” (Ernst-Wolfgang Böckenförde, *Recht, Staat, Freiheit*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2006, p. 117). Filosofia dreptului a lui Hegel are capacitatea de a lămuri și astăzi chestiuni cruciale ale dreptului și statului.

În mod frecvent, se delimitează filosofii ale dreptului din „aria ontologică”, preocupate de dreptul așa cum este, altele din „aria deontologică”, concentrate asupra a ceea ce dreptul ar trebui să fie și altele din „aria fenomenologică”, care abordează dreptul ca fenomen social (vezi, de exemplu, *Filosofia del diritto*, a cura di Paolo Di Lucia, Raffello Cortina, Milano, 2002). Privirea dreptului, în intenția captării sensului și evoluției sale, este evident cel mult marginală.

O analiză mai nouă consideră că opoziția dintre doctrinele dreptului natural și pozitivismul juridic durează și azi, pare chiar de neînălțurat (Winfried Brugger, Ulfrid Neumann, Stephen Kirste, *Rechtsphilosophien im 21. Jahrhundert*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2008). Lucrarea de căpătâi a pozitivismului juridic (H.L.A. Hart, *The Concept of Law*, 1961) reduce dreptul la evenimente reperabile de descrieri empirice, fără a angaja criteriile morale. În replică, moralismul juridic (Lon. L. Fuller, *The Morality of Law*, 1969) privește dreptul ca ordine normativă legată de cerințe morale. „Fiecare dintre cele două direcții își stabilește astfel de la început un concept al dreptului care îi sprijină optica proprie și o exclude pe cealaltă” (Peter Koller, *Der Begriff des Rechts und seine Konzeptionen*, în Winfried Brugger..., op. cit., p. 159). Se întreprind încercări de a scoate discuția din limitările celor două concepții, pozitivismul juridic și moralismul juridic, dar ele nu au căpătat încă anvergură.

Din rând a ieșit, însă, Jürgen Habermas. El și recunoștea că este astăzi temerar să se reia filosofia dreptului, deoarece Hegel a pus în fața disciplinei standarde foarte ridicate. „Ceea ce se putea, la timpul respectiv, să se preia în concepțiile filosofiei



Dorel Găină *Apropierea*, (2014) fotografie performativă, editare și imprimare digitală/hârtie, 45 x 30 cm

hegeliene pretinde astăzi o abordare metodică plurală, din perspectivele teoriei dreptului, sociologiei și istoriei dreptului, ale teoriei moralei și ale teoriei societății” (*Faktizität und Geltung*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1992). Habermas încearcă asemenea abordare. El aplică teoria acțiunii comunicative în abordarea diferitelor „universuri ale discursului”, ce sunt necesare pentru a putea continua, în noi condiții, tradiția filosofiei dreptului pe care Hegel a reprezentat-o la vârf.

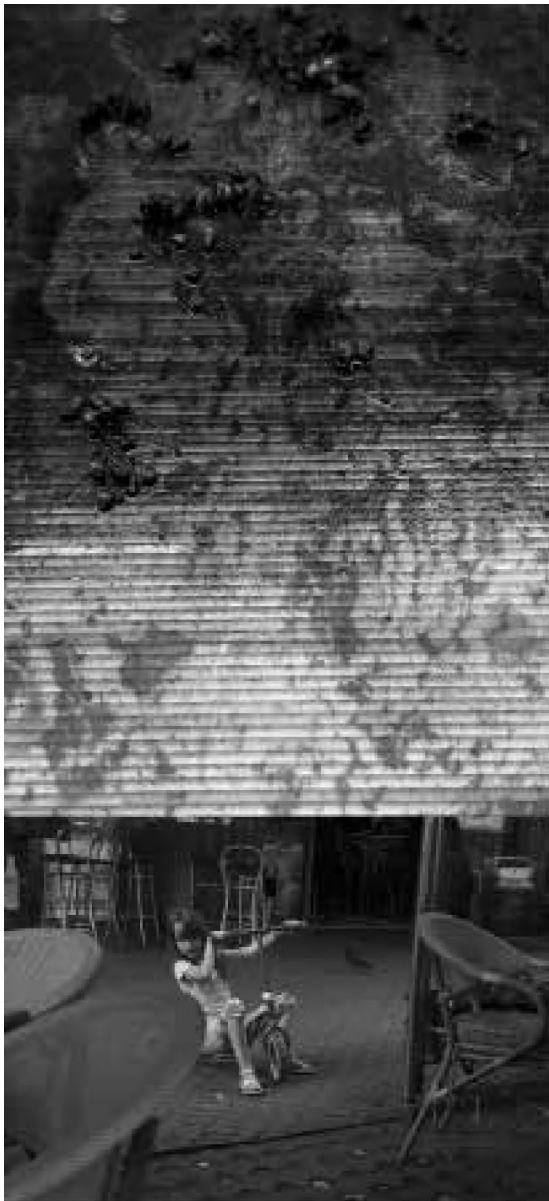
Asupra posibilității de a-l pune în valoare pe Hegel la nivelul său propriu-zis, cu idei noi, s-a atras atenția, în mod neașteptat, și din altă direcție. Am în vedere *Caietele negre*, uimitoarea scriere de curând făcută cunoscută, din care s-au tipărit până azi șapte volume (*Gesamtausgabe* 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2014-2019), încă peste o mie de pagini așteptând tiparul. După ce își delimitează propria gândire, cum face în raport cu oricine în această scriere, Heidegger îl ridică aici pe Hegel la înălțimea la care este de fapt în istoria gândirii.

Heidegger ne spune direct că Hegel are ponderea aparte unui nou început, împreună cu Schelling. „Filosofia naturii a lui Schelling și filosofia spiritului a lui Hegel” sunt cele care „au realizat recuperarea a ceea ce este la început”, adică natura, rațiunea și logosul. Fapt de enormă importanță pe fondul kantismului și creștinismului epocii lor, ce l-au pus pe om în rândul ființelor raționale și l-au destinat stăruinței în metafizică! Multe fiind încă de explorat, această recuperare abia trebuie dezvăluită în cultura umanității! „Idealismul german este pentru germani și, cu aceasta, pentru istoria Occidentului o istorie care nu a avut loc încă, în al cărei domeniu erudiția istorică nu a avut de căutat ceva, căci ea niciodată nu a avut de găsit ceva” (GA 96, p. 11). Altfel spus, nu s-a ajuns unde trebuie, căci nici nu s-a știut ce să se caute!

Suntem, cu alte cuvinte, în fața, nu în urma profunde înțelegeri a idealismului clasic german. Ceea ce ne spune, uimitor, și Robert B. Brandom: „idealismul german nu este în urma noastră, ci în fața noastră. Cu aceasta vrem să spunem că felul și modul în care idealismul german a dezvoltat și articulat conceptele și ideile sale fundamentale, înainte de toate conceptele libertății, rațiunii și autodeterminării, rămân conștiinței filosofice de astăzi în multe privințe necunoscute și ajustate” (*Wiedererrinerter Idealismus*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2015, p. 10). Ele au fost preluate prescurtat și fără suficiente noi interogații.

Referirile lui Heidegger la Hegel încep în *Caietele negre* cu meditația în jurul unei formulări din *Știința logicii* – „este ciudat când un popor își pierde metafizică”. Heidegger agravează discuția spunând că este de fapt mai mult decât „ciudat”. Este, de fapt, o întrebare – a avut acel popor metafizică? Care se prelungește cu altă întrebare – dacă acel popor nu este cumva pe direcția „depășirii metafizicii”? Dar „pierderea metafizicii o găsește ciudată doar cel care socotește recuperarea ca de la sine înțeleasă, iar metafizica însăși o consideră drept cea mai înaltă cunoaștere a ființei” (GA 95, p. 170). În relația cu metafizica se ascund astfel lucruri complicate.

Ar trebui pătruns, în orice caz, în „neîntrebarea acestor întrebări (*Ungefragte dieser Fragen*)” relative la metafizică. Filosofia lui Hegel este, împreună cu cea a lui Nietzsche, „deplina configurare a formei moderne a metafizicii”. Mai exact, Hegel este „platonismul modern absolut subiectiv-obiectiv, care a încorporat dogmatica creștină” (GA, 95, p. 310). Și aici „existentul (*Seiende*)” este



Dorel Găină *Joc de copil* (2018), fotografie directă, asamblaj digital, imprimare digitală/hârtie, 130 x 50 cm

luat în „existența” sa drept „obiect al gândirii” și se oprește aici. Și Hegel a contribuit la „a face din împlinirea metafizicii occidentale o necesitate germană” când a conceput „realitatea (*Wirklichkeit*) ca ființă (*Sein*)”. Or, chestiunea este a unei treceri dincoace, la captarea „ființei (*Sein*)”, punând sub semnul întrebării „existentul”.

Și la Hegel este prezentă năzuința la „filosofie științifică”. El vrea să ne dea „sistemul științei” (GA 97, p. 495). Aceasta îl face să aspire la acel „sistem” în care fiecare concept este la locul său anume, dar acest aspect este „numai o transpunere în filosofie a procedurii «mathematic» al științei moderne” (GA 96, p. 33). Oarecum din acest motiv, și Hegel, ca de altfel și Nietzsche, care, ambii, stăpâneau secretele limbii ca puțini alții în „metafizica modernă”, au rămas la o concepere ce nu sesizează esența limbii. El au lăsat limba în prizoneratul logicii, după ce și-au însușit „o concepere instrumentală a cuvântului și a limbii” (GA 96, p. 50). Or, de aici ar putea pleca însăși ieșirea din „metafizica modernă”, ca și din metafizică în general.

O sondă în adâncime, în raport cu Hegel, este de făcut și din motivul general că la Hegel se manifestă tendința de a înlocui obiectul cu gândirea despre obiect. De pildă, „când, totuși, Hegel spune contradicția aparține realității ca atare, el rămâne în gândirea logicii, adică a ontologiei. Prin faptul că recunoaște contradicția el nu gândește simplul și nu ajunge la a experimenta felul de a fi și originea gândirii simple. El doar ridică la nivel de principiu recunoașterea simplului” (GA 97, p. 195-196). Faptul ține de o realitate mai profundă – aceea că Hegel aduce la unitate, în termenii săi,

realul, logicul și fenomenologicul fără a duce la capăt întrebarea cu privire la originea acestui fel de a gândi. Această realitate nu a sesizat-o nici Kierkegaard, care ne-a propus „o interpretare greșită (*Missdeutung*) a lui Hegel” (GA 97, p. 239). În general, este de luat în seamă împrejurarea că „gândirea țintește să dezvăluie ne-gânditul” (GA 97, p. 455), inclusiv atunci când este vorba de vederile celor mai mari gânditori.

Cu puțini gânditori a simțit Heidegger nevoia să se confrunte pentru a-și profila filosofia. Platon, Aristotel, Descartes, Kant sunt interlocutorii săi frecvenți. Hegel este printre aceia în raport cu care a ținut să-și formuleze vederile din *Caietele negre*. Iată două exemple.

Heidegger face distincția dintre „operă a forței (*Kraftwerk*)” și „operă a artei (*Kunstwerk*)” și o aplică pe cazul *Filosofiei dreptului* a lui Hegel. Teza din prefața celebrei cărți – „ceea ce este rațional este real și ceea ce este real este rațional” - el o interpretează cu accent pe „rațional” în prima propoziție și pe „este” în a doua. Ideea sa este că „realul” este luat aici ca „obiectivitate absolută în subiectivitate”, în vreme ce „raționalul” este luat „din esența tehnicii, ca *Gestell*”, altfel spus „din voința ca voință” (GA 98, p. 53). La Hegel nu am putea despărți „raționalul” și „realul” de „voință”, de „puterea” acesteia.

Mai mult, Heidegger contrapune „aparența (*Cffenbarkeit*)” din idealismul hegelian și „deschiderea (*Cffenheit*)” din „gândirea istoriei ființei”. Observația lui este că în *Fenomenologia spiritului* „aparitia” și „prezența” se petrec continuu în dimensiunea „reprezentării”. El se întreabă: cum este „aparitia” însăși? „Răspunsul: prezența este peste tot prezență a reprezentării conștiinței de sine necondiționate, dialectice; apariția aparține cu totul și tocmai reprezentării ce se reprezintă pe sine a obiectualității. Prezența aparține reprezentării lui *ego cogito* al lui *res cogitans* în sensul cel mai larg” (GA 99, p. 44). Or, în „gândirea istoriei ființei” „aparitia” și „prezența” nu sunt relative la „reprezentare”, ci țin de ceea ce se petrece în lume, care și pune în mișcare felul „perceperii” și al „reprezentării”.

Heidegger a fost de părere că Heidegger și Schelling au contat de fapt și vor conta împreună. „Numai din prietenia tainică, rămasă lor înșile învăluită, a gândirilor lor aflăm o filosofie, în comuniune, abia cu care metafizica absolută urcă în limbă” (GA 98, p. 158). Nu este vorba de a-i „identifica” pe cei doi, și nici de „grija originalității proprii”, ci de ceva mai profund – de „pura conformitate în același (*reine Fügbarkeit in das Selbe*)” (GA 98, p. 177). Altfel spus, cei doi au întreprins o operă a gândirii. Împreună, de fapt, „au gândit cu adevărat să salveze gândirea și să o pună în seama ființei (*Seyn*)” (GA 98, p. 199). Hegel și Schelling au lăsat în urmă un început al gândirii ca gândire a ființei (*Seyn*).

Evaluarea lui Hegel rămâne în *Caietele negre* mereu superlativă. De altfel, Heidegger consemnează, polemic, că o *Fenomenologie a spiritului* nu au dat alte culturi (GA 98, p. 52). Aceasta ar trebui spus nu ca chestiune de mândrie națională, ci ca performanță a gândirii. Am putea adăuga: ca menținere a gândirii în căutarea mai departe, neîncetată a libertății. Cu implicațiile – creditarea rațiunii, crearea de șanse ale autodeterminării vieții, chiar în statul care întruchipează rațiunea.

(Din volumul Andrei Marga, *Heidegger*, în curs de publicare)

Iudaism elenizat sau elenism iudaizat?

Vasile Zecheru

Importanța istorică a esenienilor a crescut considerabil [...] când a devenit clar că Iisus aparținuse comunității lor, așa cum o arată Evanghelia după Ioan. Aceasta descrie [...] botezarea lui Iisus (inițierea, n.n.) de către Ioan Botezătorul pe care totul îl indică a fi esenian. Gerald Messadié

Philon este primul autor la care constatăm apariția acestei cotituri a conștiinței universale, în calitate de conștiință filozofică. Hegel

Cel dintâi care a luat calea nouă sau cel puțin care a mers mai cu stăruință și până la capăt cu ea a fost Philon Evreul din Alexandria. P. P. Negulescu

Alături de hermetism și gnoză, găsim la sorgintea tradiției inițiatice o contribuție iudaică semnificativă pe care încercăm să o evidențiem, în continuare, printr-o succintă expunere despre fraternitatea esenienilor² și, apoi, despre intervenția semnată de Philon din Alexandria (cca. 25 î.e.n. – cca. 40 e.n.) care, prin viziunea sa, a marcat un punct de inflexiune în relansarea conștiinței inițiatice și filozofice, deopotrivă. După mai bine de un mileniu de la evenimentele pe care le evocăm, iudaismul intervine din nou asupra tradiției inițiatice și astfel, prin *kaballah*, va facilita o nouă actualizare a *corpus*-ul doctrinal propriu acesteia. (Hegel, pp. 149-157)

Despre esenieni și despre modul lor de a fi au rămas două mărturii antice remarcabile și demne de încredere, ambele consemnate de scriitorii evrei. Philon, primul dintre aceștia, va dedica trei dintre lucrările sale³ misterioșilor *proto-monahi*; el lasă să se înțeleagă că a primit, de la esenieni, inițierea în misteriiile sacerdotale și, cu venerație, sugerează că trebuie să le fie recunoscute meritele spirituale incontestabile întrucât aceștia sunt extreme de rezervați față de plăcerile vieții și preocupați doar de atingerea stării de *aphateea* (nepătimire, echilibru sufletec). Esenienii (*terapeuții*, sau *asceții virtuții* cum îi menționează Philon în scrierile sale) își duceau viața într-o modestă comunitate situată pe malul lacului Mareotis din apropierea Alexandriei, se îndeletniceau cu activități rutiniere care să le asigure cele necesare traiului și practicau cu asiduitate o susținută asceză contemplativă, punctată de purificări repetate și diverse exerciții fizice / spirituale specifice.

Cel de-al doilea autor, Flavius Josephus (37-100 e.n.) spune, cu referire la esenieni: *Ei cred cu putere că [...] sufletele, emanând de la eterul cel mai pur, sunt într-un fel prinse în închisoarea trupului unde sunt duse de un fel de vrajă naturală, însă când ele sunt libere de legăturile cărnii, se bucură și se ridică de parcă ar fi eliberate dintr-o lungă servitute.* (Messadié, p. 130) În altă parte, Josephus arată că existau comunități eseniene în mai multe cetăți unde funcționau *tabere* sau *așezări* în care adepții parcurgeau probele ritualice⁴ și participau la mesele comune (agape). Josephus ne mai spune

că esenienii ...refuzau (sistematic, n.n.) plăcerea ca fiind răul însuși, socotind însă abținerea și înfrânarea de la patimi ca fiind însăși virtutea... (Introducere la *Manuscrisele...* p. 54; Introducere la *Comentariu alegoric*, p. 19)

Istoria esenienilor pare să fi început la sfârșitul secolului al III-lea î.e.n. ca o reacție la procesul de elenizare sau ca efect al îndepărtării tot mai accentuate a clerului oficial de la preceptele iudaismului tradițional; alți cercetători, însă, au considerat că, dimpotrivă, doctrina esenienilor nu este altceva decât un pithagorism adaptat la condițiile tradiției iudaice. Cert este că oficialitățile clericale de la Ierusalim nu menționează nimic despre existența esenienilor ca și cum, în mod voit, orice informație cu privire la acel grup spiritual ar fi fost cenzurată printr-o decizie a Sinedriului;⁵ și astfel uitarea se va fi adăugat, strat peste strat, acoperind fără drept de replică un fapt istoric relevant nu doar pentru tradiția inițiatice europeană, ci și pentru biserica creștină aflată, pe atunci, la începuturile sale.

Printr-un adevărat miracol, subiectul revine totuși, în actualitate, odată cu descoperirea din anul 1947 a manuscriselor eseniene de la Marea moartă, datate între secolul al III-lea î.e.n. și secolul I e.n.⁶ Prin simpla lor existență fizică, acestea repun în discuție tema și fac posibilă o nouă interpretare privind cursul evenimentelor, nașterea creștinismului și relația esenienilor cu reprezentanții oficiali ai iudaismului din acea vreme. Din analiza manuscriselor găsite la Qumran rezultă că, la origine, acțiunea esenienilor a fost întrutotul conformă cu iudaismul preelenic, după care, treptat, aceasta a evoluat autonom în trei direcții majore marcate de: (i) prevalența Deuteronomului asupra celorlalte patru cărți din *Pentateuh*; (ii) căutarea sistematică a iluminării lăuntrice; (iii) așteptarea unui Mesia izbăvitor ce urma să apară după un sfârșitul apoteotic al lumii căzute în păcat și suferință. (Messadié, p. 129)

Din cercetarea scrierilor qumraniene a rezultat că esenienii se constituieseră într-o organizație (ebr. *hibbur*) inițiatice stabilă care avea în centrul preocupărilor sale un proces intern specific de elevare a conștiinței. Într-o primă etapă, adeptul era direcționat către iluminarea lăuntrică, pentru ca apoi, după atingerea acestui prag, să fie familiarizat cu o retorică mai angajantă presupunând un război pe care *fiii / copiii luminii (aleșii)*, îl vor purta cu *fiii întunericului*. Chiar dacă limbajul utilizat în manuscrise este unul metaforic și încifrat, în mare parte, cele două scopuri – unul sugerând o lucrare individuală, celălalt, o acțiune în plan social ce se putea înfăptui numai prin efortul cumulat al tuturor membrilor –, pot fi considerate jaloanele pe termen lung privind menirea de a fi a organizației. (M, S, R)

Esenienii se autointitulau *Comunitatea lui Dumnezeu* sau *Oastea Domnului*, organizația lor având inclusiv o desfășurare teritorială semnificativă; celula locală era denumită *tabără / capitul / comună / cenobit*, funcționa autonom și participa, prin reprezentanți, la o întâlnire anuală (convent)

care urmărea o direcționare unitară și o armonizare a efortului comun. Aceste întâlniri anuale se desfășurau la Qumran și, de aceea, s-a tras concluzia că aici funcționa sediul administrativ al frației eseniene; tot aici exista și un depozit central având rol de bibliotecă și de arhivă, în același timp. *Comunitatea* era condusă de *Consiliu* alcătuit din *doisprezece neprihăniți (bărbați ai sfînteniei)*; dintre aceștia, trei aveau puteri sporite în comparație cu ceilalți și, astfel, erau venerați ca atare. (M) În vederea obținerii unor decizii irevocabile, conforme cu Legea, la Qumran funcționa un tribunal esenian alcătuit din *zece judecători*.⁷

În prelungirea *Consiliului* existau (*supra*) *veghetorii* (ebr. *mebaqerim* – echivalent al termenului elen *episkopoi*) care ordonau procesul inițiativ urmărind o serie de principii și reguli clare. (Introducere la *Manuscrisele...* pp. 54-55) Așadar, scopul suprem al întregului efort inițiativ era cunoașterea lui Dumnezeu prin vederea lăuntrică, aceasta nefiind posibilă decât sub îndrumarea unui învățător. (R) Între administratorii treburilor interne ale frației, manuscrisele mai menționează câteva funcții importante, și anume: *inspectorul* (ebr. *paqid*) și *interpretul / talmăcitorul* (ebr. *doresh*) etc.; nu există suficiente date și informații privind atribuțiile concrete circumscrise acestor funcții dar se poate susține că deținătorii competențelor respective aveau responsabilități de îndrumare și control în teritoriu. (*Manuscrisele...* pp. 66-67) Ca o încoronare a efortului asumat, esenienii pretindeau realizarea unei iluminări speciale și, de aceea ei se autointitulau generic *fiii luminii*. Iluminarea presupunea inclusiv o strălucire deosebită a feței (chipului) celui care a trăit la propriu întâlnirea cu Lumina lăuntrică (*a avut vedenia cunoașterii*);⁸ regimul pe care adeptul aflat în *tabără* îl urma cu perseverență, purificările și cercetările morale la care era supus, precum și exercițiile spirituale (rugăciunea, invocarea numelor sacre etc.), toate acestea erau subordonate scopului general – iluminarea. (M)

În plan social, menirea de a fi a esenienilor era aceea de a revendica legământul străvechi și de a elibera Tradiția (Legea, *Torah*) de apăsarea întunericului în care fuseseră aruncată din ignoranță și rea voință. În scrierile lor, esenienii au proclamat în mod repetat că *Torah* fuseseră pervertită de către *falșii profeti / talmăcitori* și că scopul lor era acela de a promova adevărata interpretare, cea care era în spiritul sucesiunii tradiționale și al Adevărului nealterat de intervenția *fiilor întunericului*. Potrivit textelor qumraniene, programul esenian prevedea un război necruțător pe care pe care *fiii luminii*, îl vor purta cu *fiii lui Satana / Gog, copiii / oamenii nelegiurii / fătărniciei, profetii / predicatorii minciunii* etc. (R, S) La această confruntare finală vor participa toți esenienii indiferent de înălțimea spirituală pe care o vor avea în momentul respectiv; *îndemnurile la luptă, sunetul trâmbiței, defilarea corturilor / taberelor / steagurilor*, toate vorbesc despre o înfruntare fără precedent în istorie, care inevitabil, se va finaliza cu o victorie a forțelor Luminii / Adevărului⁹; după acest eveniment începea o nouă construcție societală în cadrul căreia Frăția însăși urma să fie restaurată, în acord cu noile sale responsabilități și obiective. (R)

Cât despre Philon – celebru și influent în epocă, dar și deosebit de discret – se poate spune că nu a lăsat prea multe detalii despre viața sa particulară; penuria de date este stânjenitoare pentru exegeții săi care, în multe privințe, au fost puși în situația de a compensa această carență cu ipoteze

și reprezentări mai mult sau mai puțin plauzibile. Totuși, sunt bine cunoscute unele episoade din epocă și, astfel, poate fi schițat un minim portret caracterial cât de cât realist și rezonabil al marelui erudit antic.¹⁰ Așadar, Philon s-a născut și a trăit în Alexandria, ca evreu elenizat¹¹ într-o comunitate puternică și bine ancorată economic în viața metropolei; era recunoscut ca cetățean al Imperiului roman și, în calitate de rabin, era un reprezentat de seamă al diasporei iudaice din marele oraș situat în delta Nilului. Fratele său, Caius Iulius Alexander, însărcinatul Romei pentru strângerea impozitelor din Egipt, cultiva o strânsă relație de prietenie cu împăratul roman Claudius și se bucura de protecția specială a mamei acestuia, Antonia. (Introducere la *Comentariu alegoric*, p. 21)

În tot acel mirific athanor din epoca elenistică, poporul ales l-a avut ca reprezentant de seamă pe Philon, un important filozof al timpului care a încercat și în cea mai mare parte a și reușit să adapteze și să reformuleze dogmele binecunoscute lui din educația primară în acord cu sincretismul ce-i era contemporan. Efortul său lăudabil a dat naștere unei teologii de excepție ce marchează decisiv hermetismul, neo-pithagorismul și gnosticismul primar. Multe din reprezentările philoniene au fost preluate *ad integrum* în doctrina creștină care tocmai se contura în acele vremuri împrumutând masiv, cum se știe, din misterii antichității. (Steiner, 1993) În toiul nunții hermetiste, prilejuită de întâlnirea tradiției egiptene cu cea elenă, contribuția evreilor, în genere, și cea a lui Philon, în particular, ar putea fi asimilată cu acțiunea Aerului care, ca intermediar al elementelor principale, are menirea de a produce o interfață neutră și ameliorativă între atributele active (expansive) ale Focului și cele pasive (retractile) ale Apei, preluând astfel din căldura / uscăciunea primului element și din răceala / umiditatea celui de-al doilea și făcând posibilă conlucrarea acestora.

Sursele erudiției philoniene sunt: un proces educațional de excepție, accesul nemijlocit la spiritualitatea iudaică și atmosfera elenistică deschisă și favorabilă dialogului. Apetitul pentru teologie și filozofie nutrește interesul lui Philon față de metafizică și inițierea autentică. Contemporan cu apogeul elenismului și cu pătimirile lui Iisus, Philon rămâne în istorie ca un distins leader al comunității evreiești din Alexandria dedicat, în egală măsură, tradiției spirituale din care provenea, dar și filozofiei elene cu care era în permanent contact dat fiind contextul socio-istoric. Ca și Spinoza, mai târziu, Philon nu pare să fi fost agreat de către reprezentanții oficiali ai iudaismului și aceasta deoarece interpretările lui nu se încadrau în tipicul impus de dogmatica rabinică. Nu sunt dovezi temeinice care să susțină această teză, există însă informații indirecte și deducții logice ce o pot acredita; cei care afirmă că Philon ar fi fost esenian se bazează pe câteva referiri fulgurante și pe faptul că reprezentanții oficiali ai iudaismului nu-l menționează, defel, în scriptele oficiale. Philon însuși lasă o mărturie edificatoare în acest sens: Și eu, alături de Moise cel iubit de Dumnezeu am fost inițiat în tainele cele mari. (Introducere la *Comentariu alegoric*, p. 19)

În remarcabila lui călătorie inițiativă, Philon va fi pornit de la fundamentele pe care și le însușisese ră temeinic în adolescență și tinerețe: monoteismul sever moștenit de la Abrahaam¹², *Torah* dată de Moise¹³ și, în cele din urmă, învățătura exilului ca temă recurentă, dureroasă și mereu actuală în istoria poporului evreu.¹⁴ Philon știa că nu prin speculații mistico-ezoterice sau filozofice îl poate

cunoaște omul pe Dumnezeu, ci îndeosebi *prin studierea cuvântului său, prin rugăciunea neîncetată și prin rafinarea caracterului*. (Lancaster, p. 7) Pe de altă parte, aflat constant pe calea Adevărului, Philon descoperă cu plăcută surprindere intelectuală, gândirea elenă – pithagorismul și, mai ales, strălucitorul raționalism maieutic proclamat prin mituri și ezoterism, de către Platon și prin metodă laborioasă și concept filozofic, de către Aristotel. În fine, pentru a împăca cele două abordări *cvasi-ireconciliabile* și pentru a defini, pe cât posibil, suprema unitate cosmică, Philon se vede nevoit să argumenteze antitetice și să emită judecăți pe care astăzi le-am categorisi ca fiind dogmatice, cum vom vedea în continuare. (Stan, p. 55)

Din aceste considerente, abordarea lui Philon nu poate fi omologată ca și cum ar fi un simplu eclecticism vizeazănd o sinteză mai mult sau mai puțin relevantă sub aspect categorial: *Fapta lui Philon echivalează cu o invenție spirituală [...]* căreia îi atribuim meritul de primă manifestare a unui nou fel de a gândi, fundamental deosebit de metodele de gândire precedente. (Blaga, p. 22) Ca atare, nu fără just temeii, Philon va fi considerat drept întemeietorul metodei dogmatice de care se vor folosi, în continuare, nu doar gnosticii și teologii creștini, ci și ezotericii din toate timpurile aflați și ei în căutare de explicații pentru a defini stările de conștiință *non-ordinară*. Pe cale de consecință, dogma enunțată de Philon este o axiomă intelectuală care, în dezacord cu cele ce decurg din înțelegerea curentă a realității, afirmă o transcendere a logicii firești și, astfel, pune bazele unui nou sistem de credințe și reprezentări.

Pentru a demonstra că Dumnezeu este inconoscibil intelectului uman și, în același timp, cunoscut acestuia prin experiența iluminării, Philon introduce ingenios ideea de emanație¹⁵ în sensul că: *...din substanța primară derivă existențe secundare, fără ca prin acest proces substanța primară să sufere vreo scădere*. Prin urmare, pornind de la conceptul iudaic privind unicitatea lui Dumnezeu, *pentru care ideea inalterabilității divinității era o piatră unghiulară*, Philon a ignorat parțial preceptele logice și a introdus o soluție antinomică / oximoronică prin care, pe de o parte, afirma inalterabilitatea divinității și, pe de altă parte, susținea că emanarea unor existențe ce par a fi secundare nu produce o diminuare a esenței divine. (Blaga, pp. 16-18)

Bibliografie

- Bălăceanu-Stolnici, Constantin – *Gândirea magică. Geneză și evoluție*, Ed. Nemira, 2009;
Blaga, Lucian – *Eonul dogmatic*, Ed. Humanitas, 2003;
Durant, Will – *Povestea filozofiei*, Ed. Herald, 2019;
Faivre, Antoine – *Căi de acces la esoterismul occidental*, Ed. Nemira, 2007;
Hegel, Georg, Wilhelm, Friederikh – *Prelegeri de istorie a filozofiei*, vol. I și II Ed. Academiei, 1963;
Lancaster, Brian – *Elemente de iudaism*, Ed. Ethos, 1995;
Messadié, Gerard – *Patruzeci de secole de esoterism*, Ed. Nemira, 2008;
Philon din Alexandria – *Comentariu alegoric*, Ed. Herald, 2006;
Stan, Gheorghe – *Paradox, antinomie, adevăr*, Ed. Edition S. Scribul, 2008;
Steiner, Rudolf – *Creștinismul ca fapt mistic și misteriiile antichității*, Ed. Humanitas, 1993;
Wigoder, Geoffrey – *Enciclopedia iudaismului*, Ed. Hasefer, 2006;
* *Manuscrisele de la Marea Moartă*, Ed. Herald, 2017.

Note

- 1 *Cotitura* pe care o vede Hegel și *calea nouă* la care se referă P. P. Negulescu fac trimitere la trecerea de la simpla prezentare a revelațiilor metafizice primitive (fără un înțeles distinct dat fiind că mesajul lor era strict simbolic, metaforic) la o reconsiderare a rolului filozofiei care, potrivit noului canon, încearcă să releve înțelesul profund al miturilor și să-l explice în mod rațional.
- 2 Congregație ascetică având o ideologie apocaliptică și fiind preocupată de conformitatea fiecărui act al vieții cu voința (planul) lui Dumnezeu, precum și de creșterea constantă a nivelului de puritate morală a membrilor săi.
- 3 *De vita contemplativa, Quod omnis probus liber sit și Apologia iudeorum*; lucrările au fost păstrate în limba latină de către Eusebiu din Cesarea în *Preparatio evanghelică*. (Introducere la *Comentariu alegoric*, p. 19)
- 4 Urmate de o consacrare în erarhia treptelor și de acordarea (recunoașterea) gradelor de puritate spirituală și etică.
- 5 Consiliul suprem al sacerdoțiului iudaic din perioada contemporană lui Iisus, având competența formală de a interpreta Legea, de a judeca pricinile semnificative și de a delibera asupra unor chestiuni publice.
- 6 Cele mai importante dintre manuscrisele qumraniene sunt: *Manualul de disciplină (M)*, *Documentul sadochit (S)* și *Războiul fiilor luminii împotriva fiilor întunericului (R)*.
- 7 Ca semn al continuității tradiției, în Ritul scoțian antic și acceptat (RSAA), titlatura 31^o este aceea de *judecător (inspector inchizitor)* cu trimitere la un *Tribunal suprem* ce decide *sub semnul Atotputernicului și Divinului Adevăr*.
- 8 Sintagma *schimbarea la față* desemna tocmai o astfel de transformare vizibilă pe care trăitorul o evidențiază în momentul iluminării sale interioare.
- 9 Principalul simbol al 32^o al RSAA se intitulează *Tabăra* și face trimitere la o importantă concentrare de forțe în vederea unei confruntări finale; nouă *corturi* (fiecare cu un *steag* specific), marcând laturile unui poligon, alcătuiesc un perimetru în jurul unui *Centru* anume dimensionat și simbolizat prin elemente geometrice.
- 10 În această materie, sursele cunoașterii sunt scrierile lui Josephus, cele patristice și unele referi ale unor istoricilor.
- 11 Toate lucrările lui Philon sunt scrise în limba greacă; probabil, cunoștea ebraica din familie însă, nu înțeles de bine încât să-și redacteze textele în această limbă; numeroasele, interpretări inedite pe care le introduce în mediul elenistic privind scrierile sacre iudaice susțin ipoteza că Philon avea, totuși, acces la textul original.
- 12 *Esența iudaismului este conceptul monoteist. [...] universul e condus de o Ființă absolută și atotputernică...* Dumnezeu este Unul, orice este parte din Întreg și realitate este unificată prin Ființa supremă (Lancaster, pp. 3-7)
- 13 *Porunca Să nu-ți faci chip cioplit și ...identificarea Torei cu Dumnezeu devine nota cheie în căutarea uniunii cu divinul. Pătrunderea în misterele Torei este prin ea însăși sensul acestei uniuni.* (Lancaster, pp. 3-29)
- 14 *Centrul istoriei sacre a iudaismului este noțiunea de exil. Tema de a fi străin într-o țară străină și de a fi neîncetat persecutat a fost mereu repetată de-a lungul timpului.* (Lancaster, p. 3)
- 15 *Energia increată*, cum va spune mai târziu Grigorie Palama.

Elogiu scrisului de mână

Mircea Moț

„urâsc doctrinele și detest abstracțiunile”
(Sorin Lavric)

În urmă cu câțiva ani citeam cu mare plăcere volumul de debut al lui Sorin Lavric, *Cartea de Crăciun* (Humanitas, 2017) și scriam într-un eseu din păcate nepublicat că gestul autorului echivalează cu o subtilă încercare, aproape magică, de a îmblânzi Cartea și trecerea (un debut este în ultimă instanță o semnificativă trecere) în universul acesteia, sub semnul sărbătorii. Am citit de asemenea, cu „plăcerea textului”, cele *Zece eseuri* (Humanitas, 2010) care trădau în mod indiscutabil autentica vocație a scriitorului.

În *Defazarea sufletească și alte eseuri* (*Ideea Europeană*, 2020) o *Notă lămuritoare* conține câteva opinii asupra textului, absolut semnificative pentru scrisul lui Sorin Lavric. Filosoful are în vedere un text „care se definește prin poziția pe care a avut-o scriitorul”, mai exact prin „emoția inițială care te-a împins să-l pui pe hârtie”. Vorbind de „emoția de la început”, mult mai importantă decât „tehnica scrisului”, adică acea „îndemănare lexicală grație căreia poți așeza cuvintele după reguli prozodice”, Sorin Lavric are în atenție un text ce transcrie cât se poate de fidel un moment „revelator”, de început sau de plecare, ca o semnificativă reacție în fața realității, când ființa, prin emoție, proiectează deja o perspectivă asupra lumii și are conștiința propriei individualități. De aceea, pentru Sorin Lavric o precizare este absolut necesară: „Eseurile de aici au sens numai dacă emoția din care s-au născut persistă în ele”. Doar în măsura în care sunt „purătoare de condiție afectivă” eseurile pot intra în deplină rezonanță cu cititorul: „scrisul care nu provoacă ecouri recurente în mintea cititorului e inutil”. Ideea este accentuată în *Unghiul mort*: „Scopul unui text este transmiterea unei emoții. La început a fost emoția generatoare a textului”, subliniază Sorin Lavric, restul nu reprezintă decât „verigi secundare, adesea oțioase, ale unui lanț de elemente ce au o singură țintă: emoția”. Mai mult, și afirmația poate surprinde, „sentimentul ce răzbate din litera unui text e criteriul unic al împlinirii lui”. Pentru Sorin Lavric, textul presupune prezența unui cititor, care stabilește o relație esențială cu autorul prin aceeași imagine, care nu este imaginea artistică, ci o prezență sensibilă din moment ce a fost modelată de emoție: „dacă voi reuși să-l fac să vadă cu ochii minții o imagine asemănătoare celei pe care o am eu când scriu aceste cuvinte, atunci îmi voi atinge scopul: îl voi face să înțeleagă ce vreau să spun. Și chiar asta va fi demonstrația”. Nu doar demonstrația, ci și *arta* pe care o presupune textul: „În plus, valoarea unui text se măsoară după arta cu care autorul, legând cuvintele, îl poate face pe cititor să aibă o reprezentare clară asupra temei despre care vorbește”. Sorin Lavric revine la *imagine*: „neputința sugerării unei imagini îl împinge pe autor în lotul deplorabil al mănuiitorilor de mărgelile abstracte”. Vorbind despre text, Sorin Lavric pledează în ultimă instanță pentru eseu, ca perspectivă emotivă (să nu spun subiectivă) asupra realității: „Un text ireproșabil de o exactitate indubitabilă poate avea același efect ca un bon fiscal ce constată vânzarea

unui set de farfurii. O banală consemnare telegrafică a unei întâmplări anodine. În schimb, un text plin de greșeli, mustind de imprudențe ideologice și plesnind de gafe psihologice *poate fi răscolitor*” (s.n.). În egală măsură textul presupune o „căldură stranie”, o „radiație calorică” ce-i permit să depășească vizibilitatea literei lui. Firește, eseu la care mă refer conține alte consemnări referitoare la condiția textului, dar esențială mi se pare ideea „colaborării” cititorului cu textul în primul rând. Dacă valoarea unui text „se măsoară după gradul de sugestie pe care îl poate exercita”, esențial este că „orice text ia naștere sub ochii cititorului”. Această complicitate trimite la ceea ce Sorin Lavric consideră semnele unui „text bun”, în primul rând „complicitatea instantanee cu cititorul”, apoi cuplarea dintre „intuițiile cititorului și aluziile autorului”, al treilea semn fiind „reverberația în amintire”, amplificarea textului prin fantezia cititorului.

Un sugestiv text cu valoare programatică pentru demersul lui Sorin Lavric rămâne *Scrisul de mână*. Fie „cu precădere scriitor de mână”, autorul desfășoară un adevărat ceremonial al scrisului. Dar scrisul de mână înseamnă mult mai mult. El trădează personalitatea și ritmurile interioare ale autorului, acea emoție ca atitudine în fața lumii. Toate piedicile puse în calea scrisului (calitatea hârtiei și a stiloului, lumina etc.) „sunt cele pe seama cărora se naște *ritualul*”. Scrisul de mână e ritual, iar cel care nu știe asta nu e scriitor. Numesc ritual acel set de gesturi ce par la prima vedere insignifiante, dar fără de care niciun rând n-ar ajunge să fie pus pe hârtie”. Și, foarte semnificativ: „Ritualul e mănunchiul de tabieturi create în timp, a căror oficiere îți dă puțința de a pune ordine în starea de agitație lăuntrică în care te afli când stai la masa de scris”. Scrisul de mână, dacă mai trebuie adăugat, este, ca ritual, cel care organizează și oferă o ordine unei explicabile agitații interioare, asigurând accesul textului la condiția de creație.

Defazarea sufletească și alte eseuri este în egală măsură cartea unui fin cititor, care face subtile și convingătoare comentarii pe text (literar), și când spun aceasta am în vedere eseu *Femeile lui Hogaș*, în care Sorin Lavric propune o interesantă re-lectură a scriitorului intrat astăzi într-un con de umbră. Dincolo de gustul estetic al lui Hogaș, pus cu finețe la îndoială, Sorin Lavric descoperă la scriitorul moldovean „fler de ordin religios, natura fiind pentru el obiectul unei adorații mistice”. Și, în același timp, o prezență compensatoare: „Nefiind dus la biserică (de aici răutatea cu care îi judecă pe clerici), profesorul din Piatra are o veritabilă evlavie față de natură, în al cărei altar își săvârșește oficiul venerației”. Lectura foarte atentă, din acest unghi, reține detalii cărora le descoperă semnificații seducătoare. Sorin Lavric are încredere în textul care legitimează universul ficțional. De aici pornind, reține la Hogaș „trecerea vâmlor”, dar nu numai: „Primul detaliu care te izbește e trecerea vâmlor. Hogaș are mereu de trecut ceva, un râu, o pădure, un pod, o culme, un prag de casă. La trecerea unui pod, vameșul îi cere să plătească «brudina», taxa pentru poduri. De fiecare dată când trece pragul



Dorel Găină
fotografie directă, colaj digital, imprimare digitală/hârtie,
35 x 30 cm

unei case, profesorul din Piatra își răsplătește gazele, dar rareori cu bani, cel mai adesea cu tutun și rachi. Bărbații «beau tutun» și «dau de dușcă până la fund» rachiul, primit drept brudină în schimbul găzduirii”. Detaliile sunt interpretate cu finețea eseistului: „Cele două acte, departe de a fi simple gesturi hedoniste, ascund o filosofie de viață. Fumul mahorcii este sorbit în plămâni ca un elixir, iar datul de dușcă până la fund trădează o intenție exhaustivă, de înși hotărâți a merge la esență. A înlătura aparențele căutând miezul lor spiritual înseamnă a le da de dușcă”. Pornind de la dicționarul lui Lazăr Șăineanu, în care „dușcă” este consemnat cu sensurile de „suflet” și „vânt”, sinonime pentru „suflet”, Sorin Lavric adâncește interpretarea: „A sorbi dintr-odată e un gest emblematic de avânt cognitiv: cobori la temeiuri sorbindu-le sufletul. Dezvăluie esența lumii dând-o de dușcă, și nu oricum, ci mergând până în străfunduri. Orice cunoaștere făcută prin depășirea aparențelor este «dare de dușcă»”. Din perspectiva unei profunzimi a operei sunt privite și femeile din opera lui Hogaș. Ele nu „beau tutun” și nici nu „sorb rachi”, cu alte cuvinte, trage autorul concluzia, lor le lipsește acel imbold al cunoașterii specific bărbaților, în schimb fac ochi dulci, în special scriitorului profesor tobă de carte. La femei, „imboldul cunoașterii e înlocuit cu impulsul oficiului dragăstos”, ele sunt, într-un fel „date naibii”, în sensul etimologic al cuvântului (după același Lazăr Șăineanu, cuvântul „naiba” este rezultat prin contragere din expresia „să năibă parte”). Mai mult, femeile sunt asociate naturii, ele nu sunt atât persoane „ci spectre în fața cărora te înfiori”, niște „elemente arhaice, forțe telurice în al căror câmp de atracție cine intră nu scapă”. Tipologia feminină alcătuită din „șapte stihii” stabilită de Sorin Lavric este de reținut. Există o *mulier sacra*, femeia sfântă „în care de altfel Hogaș nu crede”, o *mulier ludica*, dar și femeia ascunsă, *mulier arcana*, apoi *mulier fornicata*, care ademeneste bărbații. Aceștia li se adaugă *mulier domina*, *mulier rixosa*, *arțăgoasa*, și, în sfârșit, femeia sfioasă, *mulier placida*. Femeile unui Hogaș dotat cu „privire mistică” sunt „esențe descinse din stihia naturii, dar niște esențe la care bărbații nu știu să ajungă”.

Elogiu scrisului de mână și textului cu atribuțiile creației, *Defazarea sufletească și alte eseuri* este cartea unui important eseist.

România și oamenii săi din lume (XXV)

Ani Bradea

Am fost mereu uimită, realizând aceste interviuri, de puterea de dăruire a unor oameni. De capacitatea lor de a dezvolta atașamente față de țară, față de locurile de baștină, cu atât mai puternice și mai dureroase, cu cât distanța în kilometri față de aceste reperi crește mai mult. Am întâlnit, în aceste „călătorii” fascinante, oameni care au pus mai presus de cariera lor, de realizările profesionale ori de altă natură (ca parte esențială a visului emigrantului dintotdeauna), promovarea României, a tradițiilor și a culturii noastre în lume. Ca o datorie de suflet, dar și prilej de mândrie, scut în fața atitudinii intimidante, uneori, a societăților adoptatoare.

La Alicante, în Spania, am găsit o inimoasă profesoară cu o poveste bogată, ca o toamnă plină de roade. Și ce frumoase roade! Printre altele, a reușit să impună româna, în urmă cu 15 ani, ca a treia limbă studiată la Universitatea Alicante, la departamentul în cadrul căruia predă. Harul de povestitor, generozitatea de a face loc în răspunsurile sale altor personaje, prin intermediul cărora se realizează o incizie într-o comunitate românească din Spania, dezvăluind o imagine diferită de ceea ce am găsit în cadrul altor discuții de până acum, sunt doar câteva din ingredientele care dau farmec dialogului de mai jos.

«Există o diasporă foarte apropiată, nu cu trupul, ci cu sufletul de „acasă”, care trăiește nu într-o altă limbă, ci bilingv, nu într-o altă cultură, ci bicultural și care face și va face lobbying de peste graniță pentru România oricând.»

Cătălina Iliescu Gheorghiu
Spania

După cum este obiceiul, „împământeniți” deja, în cadrul acestor interviuri, am să vă rog să vă prezentați în câteva fraze, la care să adăugați și precizarea privind domiciliul dumneavoastră actual, referințe despre locul în care vă aflați la momentul debutului discuției noastre.

Numele meu este Cătălina Iliescu Gheorghiu. Al doilea nume nu este al soțului (în Spania femeile nu iau numele bărbatilor, ci fiecare om are primul nume de familie de la tată și al doilea de la mamă). Așadar, eu am plecat din România *Iliescu* și am devenit în Spania *Iliescu Gheorghiu*, recuperând numele mamei, lucru care a bucurat-o enorm, deoarece ea îl pierduse la căsătorie.

Am studiat Filologie Spaniolă și Engleză la Universitatea București, studii pe care le-am absolvit în 1989. În prezent locuiesc în orașul Alicante, în Provincia Alicante, din Regiunea Autonomă Valenciană, sau „Comunitatea”, cum spun ei, în Spania. Pe malul Mediteranei sau pe malul celălalt al Pontului Euxin. Adică tot acasă. Sunt conf. dr. la Universitatea Alicante, Departamentul de Traductologie (linia: engleză, iar din 2005, când am reușit să introduc româna ca limba a treia, și română). Sunt, de asemenea, și interpret de conferințe, traducător legalizat, traducător literar.

Terminând facultatea în 1989, înțeleg că hotărârea de a pleca din țară a venit după Revoluție. Când s-a întâmplat de fapt acest lucru și care au fost motivele?

L-am cunoscut pe Gabriel al meu în toamna lui 88, ne-am îndrăgostit fulminant, iremediabil și ireversibil, ne-am „depus actele”, după care urma o luumuungă așteptare, precum se știe, deoarece căsătoria cu un străin trebuia aprobată de însuși Ceaușescu. Deci eram resemnați în fața unei relații epistolare de ani și ani... Dar a căzut regimul și ne-am căsătorit (civil) în martie 90, printre mineriade, cu multe garoafe și pricomigdale, cu o sumedenie de oameni apropiați mie, Gabriel singur, din pricina convulsiei politice. Eu am plecat în august 90, înarmată cu diplome, foi matricole traduse, legalizate, ștampilate pe la vreo patru instanțe, fiecare cu timpul ei de așteptare... cu tot trecutul în două valize și un pașaport Republica Socialistă România (cuvântul „socialistă” tăiat cu pixul de funcționarul de la Pașapoarte) pe care scria „plecare definitivă”.

Pare un început de roman, răspunsul dumneavoastră. Bănuiesc că sentimentele pe care le aveți pentru soț, la care se adăuga vârsta propice planurile îndrăznețe, v-au dat curaj să plecați fără teamă spre o lume necunoscută. Era prima dată când călătoreați în străinătate? Cei apropiați, cei dragi lăsați acasă, cum au primit decizia dumneavoastră de a pleca definitiv din țară?

Hahaha... Un roman nescris. Care mă așteaptă să ies la pensie. Ca tata. Pe toate urma să le facă la pensie...

Eram tânără și plină de elan. Mai sunt și acum. Doar partea a doua. Știți cum e cu curajul și doza lui de temeritate. Trăisem în teamă practic de la începutul vieții mele conștiente, de când am aflat că „avem un trecut” și „rude în străinătate”. Așa că, curaj... strictul necesar. Tocmai trecuserăm cu toții printr-o răsturnare teribilă, traumatică

și violentă. Dar care promitea românilor, estului, o viață liberă și îmbelșugată, două adjective care lipsiseră timp îndelungat. Pentru mine, însă, ea aducea cu sine un miracol. Nu mai trebuia să mă despart de Gabriel, plângând la aeroport când îmi făcea cu mâna din spatele milițienilor, plângând la Palatul Telefoanelor duminica după masă când reușeam să vorbesc cu el, doar cinci minute, după două trei ceasuri de așteptare. Planuri îndrăznețe da, totdeauna am fost bună la asta. Cât despre curaj... scădea pe măsură ce se apropia momentul plecării „definitive”. Cuvântul ăsta era înspăimântător. Da, ieșeam pentru prima oară din țară. Singură. Aveam tot felul de temeri: întâi, că nu voi ști să ajung la destinație. Avion până la Barcelona, tren până la Alicante, taxi până la adresa pe care o cunoșteam doar de pe dosul plicurilor voluminoase, căci Gabriel scria scrisori de zece pagini. Voiam să-i fac o surpriză și să sun direct la ușă, deci el nu știa că m-am pus la drum. Își cumpărase un costum, împrumutase un aparat de filmat pentru momentul sosirii mele în aeroport. Habar n-aveam. Decisesem să fiu originală. Apoi, teama că n-o să mă acomodez niciodată, că n-o să-mi placă locul, lumea, mâncarea, obiceiurile, că n-o să am prieteni, că n-o să găsesc de lucru... Că n-o să știm să conviețuim, la urma urmelor, câte cinci-șase zile odată la patru luni era perioada noastră maximă de probă. Iar vacanța nu se compară cu frecușul zilnic când banii nu ajung pentru plata luminii sau ți se strică frigiderul. Ai mei, dragii de ei, cu adâncă tristețe și cu bucurie pentru bucuria mea, ca orice părinte. Îl iubeam pe Gabriel pentru că el le iubea imens copilul și nu avea altceva în minte decât să mă facă fericită. Spaima celor trei mii de kilometri, distanța la vremea aia (cu vize și bilete de avion scumpe) era miezul amar al poveștii pe care ei nu o aleseseră, dar pe care o împărțeau, ca niște părinți generoși și deschiși la minte ce erau. Acum că am o fată care a trecut de vârsta la care eu am plecat, înțeleg cât de greu le-a fost.

Da, neapărat să-l scrieți. Romanul, zic. Prea povestiți frumos!

Printre temerile avute, pomeniți și gândul la un loc de muncă. A fost justificată îngrijorarea? Ați putut să vă echivalați studiile din România, sau a fost nevoie de cursuri suplimentare?

Ei, chiar ușor n-a fost. E o vorbă spaniolescă din străbuni care zice cam așa: nu vii tu ultimul și mergi direct să săruți icoana! Deși plecasem de acasă blindată de diplome, ba chiar îmi luasem cu mine și un certificat de la cursul de cosmeticiană în caz că n-aș fi făcut mare brânză cu filologia, drumul a fost anevoios și plin de hopuri. Demersul era complicat, începea la Alicante (care, aparținând unei autonomii, are delegate la nivel local competențele în privința educației), apoi continua la Madrid, unde simpla detectare a lipsei unei hârtii de la dosar a durat o jumătate de an. Tot procesul a ținut vreo trei ani. Nu a trebuit să mai dau examene fiindcă profilul meu era dublu (spaniolă și engleză) și depășeam numărul de ore, însă am fost obligată să aleg echivalarea uneia sau alteia. Pe amândouă nu mi le recunoșteau. Am ales engleza, pentru că spaniola, oricum, urma să facă parte din lanțul de ADN. Vestea proastă este că echivalarea se făcea cu nota cinci, când eu terminasem cu 9,13 și avusesem 10 la lucrarea de diplomă, condusă cu harul și strălucirea ce o caracterizau pe mentora mea, Cristina Hăulică. Am

înghițit gălușca și m-am înscris la cursurile de doctorat la Universitatea Alicante, unde am dat peste alți dascăli extraordinari. Doi ani, 16 materii, cu prezență, referate, colocvii și eseu final la fiecare. Deși eram extenuată, căci totul *îmi* era necunoscut (stilul profesorilor, bibliografia, noile paradigme), mi-a prins extrem de bine acea intensă perioadă de formare. Când am terminat cei doi ani, am primit „venia” pentru cercetare (spaniolii păstrează terminologia latină care conferă aplomb vieții academice) și m-am apucat de cercetat pentru teză. Era anul 1995. Iar mie îmi plăcea teatrul, traducerea și teoria relevanței. *A treia țeară* a lui Sorescu părea să îndeplinească triada.

La începutul discuției noastre îmi spuneți că în anul 2005 ați reușit să introduceți româna, ca fiind a treia limbă studiată la Universitatea din Alicante. E o realizare importantă și aș vrea să-mi povestiți puțin despre ea.

Am introdus româna la Universitatea din Alicante în anul 2005. Avem deja 15 ani de activitate și câteva generații bune de foști studenți care, fie că o folosesc în munca lor zilnică de instituții, bănci, comerț internațional, interpretariat sau ca *project managers* pe la multinaționale, fie că cochetează cu traducerea literară din română sau subtitrarea de filme secundând alte activități cu venituri mai previzibile, fie că au reușit să prindă burse prin Europa datorită cunoștințelor de română care dădeau o notă de distincție dosarului lor academic alcătuit din limbi de largă circulație și, hop, și o limbă (nu-mi place termenul, dar e împământenit aici) „exotică”. În timpul verii, absolvenți fiind, mulți au fost la cursul de vară de la Brașov, câțiva la Cluj, unii chiar la Mogoșoaia la cursul pentru tineri traducători în urma selecției. Anul trecut o fostă studentă a mers la Memorialul Ipotești, într-o tabără de traducere organizată împreună cu Muzeul Literaturii din Iași. Licența în Traducere și Interpretariat a luat ființă la Universitatea din Alicante la începutul decadei 90, când Traductologia modernă începea să-și reclame locul cuvenit în universitățile europene. Nu că n-ar fi fost ea materie de studiu de când lumea și pământul, (cum altfel s-ar fi tradus până azi?), dar ca domeniu separat de Filologie, cu profesorat specializat, departament de sine stătător și multilingv, cu studii postuniversitare proprii și un nomenclator de profesii pentru care pot opta absolvenții, însemna totuși o mică revoluție. Eu am început să predau (ca asistent) în 1997 și tot de atunci am început să organizez activități culturale cu România: cicluri de conferințe cu invitați români, proiecții de film, spectacole de teatru în colaborare cu UNITERul, recitalul d-lui Ion Caramitru în Anul Eminescu, expoziție de icoane pe sticlă, turneu al corului Facultății de Teologie de la Cluj, schimb de filarmonici, expoziții de pictură și sculptură la Muzeul din campus... au fost ani de mare efervescență culturală româno-spaniolă la Alicante. Apoi am impulsionat semnarea de acorduri Socrates/Erasmus cu universități românești. La Oradea i s-a decernat titlul de Doctor Honoris Causa Rectorului de la Alicante. Și în cele din urmă, când autoritățile universitare erau sensibilizate, am profitat de momentul primei largiri UE (2004) când se discuta intrarea polonei ca limbă opativă la Traductologie și am propus să intre și româna. Am făcut două studii atunci: o anchetă cu studenții din anul I (în jur de 200) întrebându-i despre afinități și curiozități, și un experiment cu studenții de anul IV care au

tra-dedus un text din română (cam 70% din el corect) fără niciun contact prealabil cu limba. Cu rezultatele în dinți m-am dus la decanat. S-a introdus româna nu ca opțiune, ci ca limbă de profil - a treia limbă străină la Traducere și Interpretariat (între alte opțiuni cum ar fi araba, italiana, chineza) aprobată de Ministerul Educației din Spania. În era pre-Bologna erau patru materii anuale, acum sunt șase semestriale, trei de limbă și alte trei de limbă și traducere. În medie, în cei 15 ani s-au înscris câte 20-25 de studenți pe an, dar au fost ani în care am avut și 50 de înscriși. În majoritate sunt spanioli, dar se înscriu și tineri români, din a doua generație a migrației, care doresc să-și completeze registrul familial cu unul academic sau pur și simplu să-și îmbunătățească gramatica sau scrierea. Uneori aleg româna și studenții internaționali care se află în campus. Predarea am început-o eu, după care mi s-au alăturat colegile Delia Prodan și, mai de curând, Ana Maria Caramangiu.

Foarte interesant! Sunt eforturi prea puțin știute în România (spre deloc!), pe care oameni ca dumneavoastră le fac pentru promovarea limbii și a culturii noastre în lume. De aceea îmi place să cred că aceste interviuri, publicate în Tribuna și adunate ulterior într-o carte, vor ajuta la redarea unei imagini corecte a diasporei românești, judecată în ultimii ani mai ales în baza unor „modele” preferate de mass media. Și dacă tot am atins acest subiect, dumneavoastră, prin activitățile în care sunteți implicată, cunoașteți comunitatea românească și dincolo de mediul universitar. Cum se comportă românii ca minoritate? Mă interesează în special în ceea ce privește solidaritatea, dacă există, dacă se manifestă acest sentiment printre români, dar și capacitatea lor de a se adapta la regulile și cerințele unei societăți diferite, față de ceea ce au lăsat în urmă atunci când au hotărât să emigreze.

Vă felicit pentru inițiativa asta! Interviu este un gen viu care poate la un moment dat să radiografieze o stare de lucruri, evident, cu condiția să știi ce cauți, iar formula dvs. și *modus-ul operandi* mi se par cele mai viabile. Ideea unui volum este binevenită, căci el poate fi o capsulă cu mărturii și pentru o generație viitoare (în caz că mai interesează pe cineva) despre cum trăiam noiăștia din preajma schimbării mileniului.

Ar fi pretențios din partea mea să spun că cunosc comunitatea. Aș zice că îi cunosc pe oamenii din asociația pe care o conduc din 2005, ARIPI (Amigos de Rumania para la Inicitativa y Promoción de Intercambios Culturales), cu care am trecut prin mai bune și mai rele, constituind o familie românească lărgită, aici, la Alicante. Foștii membri ai asociației, care, fie că au părăsit Spania, întorcându-se acasă sau căutând o altă țară unde să-și desăvârșească visul migrantului, (definit, sub o optică reduționistă, ca fiind căutarea unei vieți mai bune pentru copiii lor), fie că au rămas pe meleaguri spaniole, dar dintr-un motiv sau altul nu au mai putut activa în asociație, rămân totuși legați de ARIPI irevocabil. De pe unde i-a purtat viața, țin legătura cu noi, ca niște fii emancipați care nu-și uită familia. Cei care am rămas, nu pe loc, căci avansăm zilnic, ne străduim să menținem un dialog real cu societatea în care trăim și să creăm un spațiu identitar, un spațiu în care să ne recunoaștem cu toții și să ne identificăm cu definiția pe care a dat-o unei jurnaliste, cu toată naturalitatea, un copil al comunității. Când a fost întrebare „Tu ce ești, român sau spaniol?”,

băiatul a răspuns: „eu sunt român din Spania”. Nu am găsit o definiție mai bună de-a lungul anilor. Numele ARIPI părea un bun augur. Ca logo, Roxana și Dan Pavelescu au găsit pasărea ale cărei aripi se răsfră într-un gest optimist, larg, plin de speranță.

Au urmat perioade incerte, grele, ca toate începuturile. Am debutat timid, prin a organiza un stand cu produse de artizanat și o mostră gastro-nomică, apoi un atelier de ouă *încondeiate* condus de tânăra pictoriță *Iuliana Leonte*. Cu sprijinul universității, dar și al instituțiilor din România, am făcut schimburi de orchestre, de spectacole de teatru, recitaluri, întâlniri literare, cicluri de conferințe, concerte rock și jazz, festivaluri de film. La puțin timp după ce ne-am luat zborul, ARIPI a început să crească. Dumitru Catarig obișnuia să-i abordeze pe români pe la supermarketuri sau pe plajă, invitându-i să se înscrie în ARIPI... Uneori era primit cu dezinteres, alteori cu curiozitate, ori cu suspiciune, și, deși puneă tot sufletul, metoda nu s-a dovedit a fi eficace. Ceea ce ne-a făcut cu adevărat să creștem și să devenim o familie a fost grupul folcloric CODRIȘORUL și ȘCOALA de ROMÂNĂ. CODRIȘORUL s-a născut datorită *Mariei Brudan*, dansatoare și coregrafă, ale cărei fiice Maria și Lia, ambele violoniste, erau reperele pentru restul ansamblului, iar astăzi continuă să creadă în folclor ca formulă de cunoaștere și creștere în cadrul „Școlii de Română pentru a doua generație a migrației”, un proiect finanțat de Guvernul României care se află la a 14-a ediție. La temelia școlii noastre se află munca Dianei Almași, doctor în chimie, și a Mariei Marc, prima noastră învățătoare. În urmă cu mai bine de cinci ani, *învățătoarea Luminița Mihai* a preluat această mare răspundere, de a le transmite limbă și valori celor mai mici membri ai comunității din Alicante. De-a lungul existenței sale, Asociația ARIPI a derulat proiecte ambițioase, precum TRAUTOROM, primul motor de traducere automată română-spaniolă din lume la care au lucrat profesorii Mikel Forcada și Delia Prodan. Un alt proiect singular a fost documentarul ZMEUL LUI ANDREI / LA COMETA DE ANDREI, opera cineastului Vicente Pascual, finalist la importante festivaluri internaționale. Ne-au vizitat personalități precum Acad. Marius Sala, Petre Roman și scriitorii: Dan Lungu, Denisa Comănescu, Dinu Flămând, Domnica Rădulescu, Gianina Cărbunariu, Gabriel Chifu, Traian Dobrinescu, Turnirul de poezie al USSR (2019).

Despre solidaritate, ce să vă spun... Eu cam fug de generalizări pe cât pot. Dacă e să judec după microcosmosul ARIPI, aș spune că procentul este de sută la sută. Ne cunoaștem greutățile și bucuriile, ne ajutăm și punem umărul când e de pus, adică mai tot timpul. Dar, e drept că am întâlnit și oameni care au răspuns la invitația noastră de a-și înscrie copiii la școala de română (ale cărei ore se țin sâmbăta dimineața, gratuit, la sediul universității din centrul orașului), cu un „Da’ la ce-i trebuie româna? Spaniolă trebuie să știe, că aia îi dă o pâine!” Alteori, când am încercat să-i atragem în asociație pe unii oameni de afaceri, am primit răspunsuri de genul: „eu în țară nu aveam acest tip de anturaj... de ce l-aș avea aici?”, referindu-se, nu știu bine la ce, probabil la profesiile de zidar sau agricultor pe care mulți dintre membrii comunității le-au îmbrățișat cu voie sau de nevoie, altfel, la fel de onorabile, sau cu mult mai onorabile decât unele „afaceri” care proliferază, miliardizându-i pe titulari.

Sunt românii integrați în Spania ca minoritate?

Eu aş zice că da, într-o mare măsură. Am cunoscut de-a lungul anilor o sumedenie de oameni care mi-au vorbit extrem de elogios despre compatrioții mei. De la profesori universitari, la patroni de restaurante, directori de licee, bancheri, transportatori, IT-isti, toți au cunoscut o româncă sau un român care lucrează extraordinar, are inițiativă, învață incredibil de bine și de repede, se integrează, ajută, empatizează etc., etc. S-a văzut și cu ocazia Covid-ului cum românii au colaborat cu Crucea Roșie, cu ONG-uri, fiecare cum a putut, noi, de exemplu, am făcut traduceri. Acești români anonimi nu prea apar la știri. Apar însă ceilalți: cei care fură, sparg, violează sau își maltratează, sau chiar omoară partenera de viață. Totuși, aceștia reprezintă o minoritate a minorității românești din Spania. De aceea ARIPI încearcă din răspuț să îi vizibilizeze pe cei dintâi.

Este cu adevărat laudabilă activitatea dumneavoastră și vă mulțumesc pentru că ați expus-o pe larg în discuția noastră. Aveți dreptate, este o preferință pentru violență și șoc în mass media incomensurabilă, iar imaginea diasporii românești suferă și ea din acest motiv. Și nu doar din acesta, așa spune. Pentru că tot ați pomenit de COVID-19, și de pandemia care ține captivă lumea: a fost invocată, ca principală cauză a îmbolnăvirilor din România, întoarcerea românilor din străinătate. Dintre românii pe care-i cunoașteți dumneavoastră în Alicante, dintre membrii asociației pe care o conduceți, aveți cunoștință despre asemenea valuri de conaționali care s-au întors acasă de frica bolii, având în vedere faptul că Spania a fost, și este încă, o țară puternic afectată de infecția cu noul coronavirus?

Nu. Din rândurile asociației ARIPI nu a plecat nimeni în țară de când s-a declanșat pandemia. E drept că s-au închis granițele, iar Spania și România au luat cam aceleași măsuri în același timp, cu deosebirea că, în România erau mult mai puține cazuri declanșate sau declarate decât aici. Deci, bravo pentru România că nu a așteptat să se împânzească de virus ca să reacționeze. Spania a fost lovită groaznic. Personalul medical nu numai că nu mai apuca să se odihnească fiindcă lucra non-stop, nu numai că nu aveau cele de trebuință spre a evita contagiarea (măști, echipament de protecție), dar cu tot sacrificiul lor uman, vedeau cum le mor oamenii cu sutele pe zi, fiindcă dotarea spitalelor nu făcea față la o asemenea avalanșă de cazuri cu simptome variate, imposibil de introdus într-un tipar spre a stabili un tratament valabil pentru toți bolnavii. Rezultatul? O cifră imensă de îmbolnăviri și de morți printre personalul medico-sanitar! Într-o primă fază s-a simțit lipsa de material, lipsa de aparatură, de exemplu, aparate de respirat și multe altele. Nici nu vreau să mă gândesc ce simte un medic când trebuie să decidă cui îi pune aparatul de respirat, fiindcă nu are pentru toți cei care se sufocă. În ultima decadă, serviciul public de sănătate a avut mult de suferit de pe urma încercărilor de privatizare. Degeaba au ieșit în strada mediciei, personalul sanitar, sindicatele și populația... Spitalele publice intraseră într-un con de umbră. Politicienii (mai ales în Comunitatea Autonomă Madrid) reduceau fondurile la serviciul public de sănătate și rezultatul s-a văzut la pandemie, când zona a înregistrat cele mai multe victime din Spania. Într-o a doua fază s-a simțit lipsa de personal medical. Ca și în România, medici și asistenți medicali bine pregătiți (ambele facultăți au un sistem de



Dorel Găină Poetul va tăce o vreme (2014)
fotografie directă, editare digitală, imprimare digitală/
cobachrome, 100 x 70 cm

selecție extrem de dur, stagiile la care se accede pe bază de examene naționale foarte exigente) părăsesc Spania spre a-și căuta de lucru în alte țări, unde cadrele medico-sanitare se bucură de mai multă atenție din partea guvernelor. Într-o a treia fază a escaladării covid-ului, toată lumea și-a dat seama că lipsesc oameni de știință (mult creier a plecat din Spania spre țărâmurii cu finanțare mai puțin precară decât aici), că lipsesc laboratoare și mai ales programe de cercetare, dezamorsate în aceeași linie a captării de fonduri private care să înlocuiască o politică serioasă, statală de R+D, fără de care nicio țară din lume nu poate subzista în prezent. Revenind la întrebarea dumneavoastră, nici din rândurile comunității românești din zona noastră nu cunosc pe nimeni care să se fi pus la drum. Știu de un caz în care era vorba de un deces, dar fiind în carantină ambele țări, omul nu a putut merge în România să își înmormânteze mama. Este sfâșietor. Tragedia personală, care pentru tine are dimensiuni universale, față de cea globală care nici nu se sinchisește de o moarte între sutele de mii. Studenta mea Erasmus de la București, Luiza Gospodaru, a rămas închisă în casă la Alicante, timp de trei luni. Când s-a declanșat pandemia a avut de ales. Ce o împingea înima era să zboare acasă, lângă ai ei. Ce a făcut ea, gândindu-se că poate fi un pericol? A rămas aici, singură. Decizie grea să nu te pui pe tine în centrul acțiunilor tale, dar cu mult spirit civic. Or fi și români care să se fi grăbit să meargă acasă într-un prim moment, gândindu-se că situația de maxim pericol e mai bine să te prindă lângă ai tăi și dacă e să pieri, să pieri pe limba ta. Dar eu n-am auzit. Am auzit însă de români care au sărit să dea o mână de ajutor. Un român din Castellón a adus camioane din țară să-i ajute pe spanioli să transporte piesele și să monteze spitalele de campanie când nu mai pridideau. Alți români au împărțit mâncare pe la domiciliu, alții au colaborat cu autoritățile, îngrijitoarele de oameni în vârstă au rămas permanente cu ei fiindcă familia lor era în izolare, transformându-se în singurul contact cu lumea exterioară a acestor bătrâni. Alții nu au fost la fel de norocoși prin cămine, unde boala a

făcut ravagii. În satul de lângă Valencia unde ne petrecem vacanțele, un cuplu de români a pus pe picioare un „cuptor de aur” și pe toată durata pandemiei au făcut pâine zi și noapte pentru satul lor și pentru cele din împrejurimi, unde absolut totul era închis. Fata lor este asistentă medicală și salvează vieți. Satul, cu cei 500 de locuitori ai săi, este unul din puținele localități spaniole care au avut zero contagiați. Câtă pâine au frământat Alexandru și Cristina începându-și ziua de lucru la ora două noaptea, ca să-și aprovizioneze vecinii timp de trei luni? Și câți alții ca ei, anonimi, au decis să stea pe loc, să nu-i pună în pericol pe cei de acasă? Iubirea are o nouă axiomă în vremurile covidului: îndepărtează-te de cei apropiați.

Vă mulțumesc pentru toate aceste povești despre români care nu doar că nu au alergat spre granițele României în plină pandemie, dar s-au implicat în problemele comunităților adoptatoare, oferind o mână de ajutor, remarcându-se ca adevărate exemple de civism. Nu auzim nicăieri despre ei, deși ar trebui promovați. Ne plângem mereu că trăim într-o societate care duce lipsă acută de modele, în schimb arătăm doar exemplele negative, fața întunecată a unei lumi lipsită de repere.

Se împlinesc 30 de ani de când ați plecat din România, o perioadă îndelungată, chiar dacă legăturile dumneavoastră cu țara sunt, incontestabil, foarte strânse. Sunteți un adevărat ambasador cultural al nostru în Spania. La Alicante, Asociația pe care o conduceți vă menține permanent în contact cu românii. Cu toate acestea, vă lipsește ceva de acasă, din acel loc pe care-l numeați înainte „acasă”?

Este clar că ziaristica trebuie să fie critică și iscoditoare, fiindcă una dintre menirile ei este să scoată la iveală racilele unei societăți, sau, mai nou și mai global, ale societății: lacunele etice, corupția, laxitatea, lipsa de acribie, de probitate, delăsarea, malpraxis-ul... fie chiar și când apar izolat, ca să nu apuce să se generalizeze. De-a lungul istoriei presa a scos la iveală crime ori acte delictive dând o mână de ajutor sau punând bețe în roate justiției. De multe ori s-au creat cortine de fum: am văzut numai ceea ce s-a dorit să vedem. În multe colțuri ale lumii o altfel de presă încă nici nu se concepe ori cunoaște. Peste relația asta complicată de dragoste-ură, au mai venit, colac peste pupăză, și rețelele de socializare, care fac mai mult rău decât bine. Mama are 86 de ani. Rețelele i-au oferit un univers paralel extraordinar. O prelungire a vieții active. Și-a recuperat tot felul de prieteni din tinerețe. Află ce mai este nou în lumea culturală. Când nu poate merge la un concert la Ateneu, sau la o piesă de teatru la Bulandra, rețelele îi dau senzația că ia parte, este băgată în seamă, postează un comentariu și astfel pare că opinia ei contează. Existența ei socio-emoțională, cu o mobilitate din ce în ce mai redusă, sau, în ultimele patru luni, carantinizată în casă, singură, a depins enorm de aceste rețele. Și pentru asta le sunt recunoscătoare! Dar, pe de altă parte, eu le-aș interzice total în cazul minorilor. De câțiva ani încoace, studenții mei nu mai reușesc să se concentreze, nu mai au simț critic, nu mai discern între realitate și fake news, nu mai separă grâul de neghină. Generația mea căuta mesajul în spatele limbii de lemn. De cele mai multe ori nu era. Dar și când îl găseai, ce satisfacție cognitivă! Ce admirație pentru cel care reușise să strecoare „șopârlița”. Tinerii pe care îi privesc



în aulă, sau, recent, pe ecranul computerului, nu caută, cu puține și lăudabile excepții, nimic. Ca să închid enorma paranteză, poate că nu presa, ci o altă pârghie ar trebui să se ocupe de imaginarul colectiv și de vizibilizarea modelelor. Cred că ceea ce urmăriți cu aceste interviuri este un astfel de demers și vă felicit.

Și acum, ca să-l parafrazez pe Profesorul Jose Lambert (Univ. Leuven), pe care l-am avut în comisia de susținere a doctoratului: „there was no need to go back to Jesus Christ” à propos de stufoasele mele preambururi, să răspund totuși la întrebare. Îmi lipsește ceva din ceea ce numeam înainte „acasă”? Din „acasă”, îmi lipsește acasă! Adică totul. Răspunsul lung ar fi: orașul unde am crescut până la cinci ani cu veranda unde mă jucam, casa unde îmi petreceam verile mărginită de un mic lan de porumb, cu mirosul de iod al nucilor verzi, excursiile la munte cu mama și sunetul apei între Peleş și Pelișor, sejurul la mare cu ai mei și mirosul de vacanță care invadea compartimentul când ajungeam pe la Cernavodă. Mi-e dor de bunici, care s-au dus pe rând odată îndeplinită misiunea de a mă civiliza, mi-e dor de tata, care a plecat îngândurat... Mi-e dor de prietena mea nedespărțită, și ea tot pe coclauri, mi-e dor de doamna învățătoare și mirosul florilor de câmp din coronița premianților, mi-e dor de colegele de liceu, de anii de facultate, de minunații mei profesori, mi-e dor de mirosurile copilăriei, de emoțiile adolescenței, de elanurile tinereții. Bănuiesc că răspunsul meu nu este deloc original. Și mă tem că nu are prea mult de a face cu plecarea din țară. Sau poate da. În sensul că pentru noi, cei suspendați într-o altă cultură, cu alte obiceiuri, cu altă istorie și alte repere, noțiunea de „acasă” este spațio-temporală, ea se extinde peste toate vârstele și locurile ființei noastre și când ne lipsește „acasă”, ne lipsește de fapt tot ce am trăit până la momentul despărțirii. În „Cinema Paradiso”, Alfredo îi spune lui Totò să nu se întoarcă la Giancaldo decât după 30 de ani, nicidecum înainte.

Răspunsul scurt ar fi: îmi lipsește enorm efervescența culturală bucureșteană, teatrul, mai presus de orice! Și îmi lipsește sentimentul de

prietenie sinceră, dezinteresată, netranzacțională pe care nu l-am mai recuperat din „atunci” și „acolo”.

Și acum o ultimă întrebare, sau, mai exact, o succesiune de întrebări ca „variațiuni pe aceeași temă”: Veniți des în România? Când ați fost ultima oară și cum ați găsit țara cu această ocazie? Credeți că „visul migrantului”, despre care mi-ați vorbit într-un răspuns anterior își mai are justificare în România de acum, care are o acută nevoie de forță de muncă? Ce credeți că-i lipsește României pentru a se putea compara cu alte state mai dezvoltate ale Europei?

Nu atât de des cât mi-aș dori. Cam de două ori pe an. Cred că ar putea intra, cam pe muchie, la categoria „des”, ținând cont de faptul că în general, nu merg cu treabă, ci de drag. Sau ca să fiu mai exactă: îmi caut de treabă. Și eu și Alexandra și Gabriel începem să ne foim, ne apucă un soi de mâncărime dacă trece un anumit timp fără să reușim să punem piciorul „în prag” la București. Acolo ne încărcăm de energie, precum oamenii lungi și albaștri din „Avatar” în relația lor ombilicală cu mediul (amniotic) înconjurător. Ultima oară am fost în decembrie 2019, am ținut niște cursuri în universitatea care mi-a deschis ochii și ușa către ceea ce am putea numi o izbândă, dacă n-ar fi cu mult mai mult decât atât. Cum am găsit țara? Sunt tentată să răspund: mulțumesc, bine. Am găsit-o la fel. Adică cum mi-o aminteam. Sau, mai bine zis, cum mă așteptam să o găsesc. E semn rău? Nu. Sau nu neapărat. Cred că trebuie să fim foarte critici, chiar cusurgii, cu lucrurile mărunte, cu substantivele și verbele cotidiene, însă foarte cumpătați cu observațiile și concluziile de ansamblu. În ce mă privește, România nu se schimbă de la o dată la alta în tabloul mare, hipnotic, trepidant. Se schimbă însă de la o zi la alta în micile gesturi ale oamenilor care compun tabloul, dacă te apropii suficient și ai timp să stai de vorbă. Cât despre visul migrantului, ca orice vis, nu cred că va dispărea vreodată. Spaniolul Calderón, mai puțin cunoscut decât Shakespeare, a definit baroc și genial neastâmpărul nostru oniric:

*¿Qué es la vida? Una ilusión,
una sombra, una ficción,
y el mayor bien es pequeño;
que toda la vida es sueño,
y los sueños, sueños son.*

N-ar trebui, însă, să ne cramponăm și să căutam în acest țap ispășitor originea insuccesului nostru sau a moderatului nostru succes pe anumite planuri. Ar fi poate mai de folos o privire autocritică sinceră (nu cea de la ședințele de partid) evitând tentația de a da vina pe istorie, pe conjunctură, pe balcanism și pe alte imponderabilități, urmată de un catalog de soluții reale și realiste, apoi partea cea mai grea: punerea lor în practică. O parte a populației va migra mereu pentru că oamenii se strămută dacă nu sunt încătușați într-un sistem totalitar, sau chiar și atunci o fac, cu mai multe riscuri. Diaspora ajută la economia țării prin remiteri (în 2017 s-au trimis cinci miliarde de dolari, spun statisticile). E drept că exodul forței de muncă calificate, creierului în care s-a investit, antreprenoriatului bine temperat duc la defrișarea unor paliere, dar buna guvernare, legislație și transpunere a politicilor, la timp de răstribite se vede! Revenind la visul migrantului, cred că se poate „valorifica” (cum ar spune Sorescu, „această cădere de speranțe, construind pe ea ceva ca o hidrocentrală...”) în folosul țării, căci nu strică să ai capete de pod pe întreg mapamondul. Există o diasporă foarte apropiată, nu cu trupul, ci cu sufletul de „acasă”, care trăiește nu într-o altă limbă, ci bilingv, nu într-o altă cultură, ci bicultural și care face și va face lobbying de peste graniță pentru România oricând. Rămâne ca și „țara din raniță”, cum ar spune Ada Milea, să-și facă lecțiile. Mă tem că la întrebarea „ce-ți lipsește ție, dulce Românie” nu știu să răspund. Nu mă pricep deloc la țări dezvoltate. Și dacă dezvoltarea înseamnă putere, pierdere de valori, insolidaritate, individualism, neosclavagism și subjugarea altor neamuri mai puțin norocoase la împărțeala inițială, nici nu-mi doresc să mă pricep.

Alicante, 27 iulie 2020



Dorel Găină

aREAL 17 (2020), fotografie directă, asamblaj și modelare digitală, imprimare digitală/hârtie, 18 x 40 cm

Toamna în care s-a cerut numărătoarea paralelă a bobocilor

Adrian Lesenciuc

În această toamnă vom avea o numărătoare paralelă a bobocilor, cum probabil vom avea multiple alte numărători, dar electorale. Importantă e, în spiritul temei noastre, doar numărătoarea din școli, fie prin simpla strigare a catalogului în interacțiunea față în față, fie printr-o raportare online a participanților. Indiferent de opțiunea la nivel național, în funcție de numărul de cazuri de îmbolnăvire cu noul coronavirus din școală sau din proximitatea ei, interacțiunea dintre elevi sau profesori se va produce direct sau mediat. Adică, pentru prima dată vom vorbi despre o descentralizare reală a învățământului, dar în raport cu o problemă care nu ține de actul didactic în sine.

Începând cu luna martie, învățământul online a devenit alternativă la cel clasic. Despre beneficiile învățământului online s-a scris mult – e adevărat că la noi destul de puțin, dar odată cu numărătoarea bobocilor va urma și o numărare a ghidurilor pentru diferitele categorii de cadre didactice, în funcție de nivelul de școlaritate –, însă o analiză de la distanță e necesară. Fără a înclina balanța către vreuna dintre formele de interacțiune, putem lesne constata că, începând din semestrul trecut, s-a produs o întoarcere la conținuturi în detrimentul competențelor, implementate masiv începând cu anii '90 în proiecțiile curriculare oficiale (nu neapărat și la clasă). Prin revenirea la conținuturi, cadrele didactice (multe formate în perioada în care educația era eminentamente bazată pe obiective și conținuturi) au înțeles că una dintre modalitățile propice de livrare de pachete informaționale reprezintă tocmai învățământul la distanță. În plus, în beneficiul lor, învățământul online s-a dovedit a fi ușor de evaluat (cantitativ vorbind), cum este ușor de verificat prezența elevilor și de raportat birocratic și descărcat activitatea în comisii sau catedre. Mai complicat a fost de evaluat formarea deprinderilor sau competențelor, în înțelesul clasic de pachete transferabile de cunoștințe și abilități, dublate de atitudinile necesare, astfel încât reușita reală să se constate în afara școlii (prin inserție profesională, care presupune și incluziune socială), nu în rezultate școlare la diferite forme de evaluare. Învățământul online s-a dovedit a fi insuficient în formarea de deprinderi și competențe, continuând să rămână, pe parcursul semestrului doi al anului școlar/ universitar încheiat, forma substituit pentru livrarea de pachete de conținuturi informaționale într-un ocean nestructurat de informații: Internetul. În afara acestor aspecte vizibile direct, întâlnirile din clasele online au mai avut de suferit și din lipsa controlului asupra activității propriu-zise a elevului sau studentului în timpul prelegerilor. Evident că una dintre marile probleme ale desfășurării efective a activității didactice a fost chiar captarea atenției și menținerea ei pe parcursul întregului modul, în condițiile în care studiile media arată că atenția la un conținut nou se măsoară în

secunde, nu în minute. Dacă adăugăm, pe de altă parte, bombardarea elevilor și studenților cu teme care să compenseze interacțiunea de calitate, sau dacă, într-o banală analiză, constatăm că dimensiunea interactivă aproape lipsește în această formă de învățământ, vom putea lesne conchide că învățământul online nu permite centrarea pe elev. Totuși, ghidurile adresate cadrelor didactice vorbesc despre această centrare realizată prin intermediul învățământului online, singurul panaceu în vremuri pandemice (m-am oprit în acest sens asupra unui titlu concludent al tinerei cercetătoare Shivangi Dhawan de la Universitatea din Dehli: „Online Learning: A Panacea in the Time of COVID-19 Crisis”).

În fapt, pandemia a dislocat un sistem de învățământ bazat pe vechi metode și forme de interacțiune, aducându-l în realitatea zilelor în care se produce învățarea. Despre schimbarea de paradigmă la nivelul societății – neanunțată sau, și mai grav, nedublată de schimbarea paradigmatică la nivelul sistemului educațional – am vorbit în numeroase articole, inclusiv în paginile *Tribunei*. Într-un articol publicat în 2018, scriam: „În ultimii ani de viață, academicianul Solomon Marcus, o voce emblematică a elitei intelectuale românești, a început o campanie de conștientizare a «rănilor deschise» ale educației românești. Și, chiar dacă acest diagnostic începea invariabil cu ignorarea nevoilor educaționale ale copilului sau adolescentului, tot invariabil pe poziția a doua se situa «ignorarea imperativelor societății globalizate actuale». [...] Este adevărat că acolo unde educația formală nu a reușit să se adapteze realităților societății s-au dezvoltat diferite modalități de compensare, dar tocmai această posibilitate a fost exploatată de cei care, înțelegând nevoia firească a omului de căutare a mijloacelor de comunicare de masă, în ultima perioadă a *new media*, au intervenit prin căi îndepărtate de etica educației formale.”

Acum vremurile pandemice au pus sistemul de învățământ în ipostaza luării în considerare a singurei alternative posibile, a interacțiunii în rețea, prin *new media*. Ar trebui menționat din start faptul că acest învățământ online nu este (sau nu ar trebui să fie) substitutul a ceea ce literatura de specialitate a consacrat prin formula *in-person teaching*; interacțiunea față în față nu este calea greșită în învățământul actual (cum, din păcate, uneori subliniază tocmai cadrele didactice), ci doar formula prin care, la numărul mult prea mare de elevi dintr-o clasă, așa numita distanțare socială (în fapt, distanțarea fizică) nu se poate asigura. Din păcate, chiar izvorâtă din nevoia de transpunere în noua paradigmă educațională, interacțiunea online s-a dovedit a fi alternativa impusă de pandemie, nu calea naturală în ceea ce privește opțiunea cadrelor didactice. În fond, accesibilitatea și flexibilitatea rețelelor, pentru a aminti doar două dintre multiplele avantaje pe



Dorel Găină Plecarea bunicilor (1979-2010)
fotografie directă, editare digitală, imprimare digitală/
hârtie, 30 x 30 cm

care le oferă învățământul online, nu au același înțeles și pentru elevi, și pentru profesori. La modul general, corpul profesoral, în mai mică măsură dispus să se transfere în noua paradigmă, dar obligat să își desfășoare activitatea de predare online, nu a găsit în interacțiunea în rețea nici accesibilitate, nici flexibilitate. Acest semestru de învățământ online a fost o provocare nu atât pentru elevi și studenți, cât pentru profesori, iar într-un sistem sănătos de învățământ, nu evaluarea elevilor de către profesori ar fi fost importantă, ci invers, evaluarea profesorilor de către elevi, în scopul obținerii notei de trecere pentru adaptarea la noua paradigmă. Totuși, o schimbare importantă s-a produs și pentru profesori. În lipsa unor examene sau instrumente care să evalueze cadrele didactice, în lipsa unor politici reale de reciclare și perfecționare a personalului didactic (cursurile cu credite transferabile girate sau organizate de casele corpurilor didactice sau de inspectoratele județene fiind forme de compromis), pandemia a obligat profesorii să se adapteze la cel mai important val de actualizare a cunoștințelor și de ancorare în realitățile vieții cotidiene, digitalizate. Pandemia a obligat profesorii să navigheze în plină furtună în oceanul de informații numit Internet. Prin aceasta s-a produs, practic, dislocarea. În plus, au căpătat sens formule precum *e-learning*, *distance education*, *web-based learning* și altele, termeni utilizați pentru a proba deschiderea aparentă a corpului profesoral către realitatea virtuală, către rețele, în timp ce învățământul online era în fapt o opțiune rar accesată în interacțiunea profesor-elev.

Pe acest fond, al unor limitări majore ale învățământului online, dar și al unei importante dislocări în mentalul cadrelor didactice, rămân deocamdată o serie de întrebări fără răspuns: Care sunt criteriile de selecție a tehnologiilor alternative disponibile pentru învățământul online? Cine stabilește aceste criterii? Cum? Sunt pregătiți profesorii să aleagă? Sunt pregătite inspectoratele școlare? După „semestrul zero” al învățământului online (luând în calcul conținuturile și competențele de format de care nu s-a ținut cont în evaluările naționale) – în sistemele de învățământ ale unor state, cum ar fi Pakistanul, de pildă, „semestrul zero” este unul de adaptare a studenților provizoriu admiși la cerințele universității – este necesară o analiză lucidă a ceea ce a produs această dislocare a sistemului educațional național. Pe de o parte, s-a produs o fractură în dialogul firesc dintre profesor și elev, a fost întârziat și diminuat



feed-back-ul, a fost afectat spiritul fiecărei școli în parte, au avut de suferit comunitățile de elevi și studenți. Apoi, din aceeași perspectivă privind, au fost abordate diferențiat problemele marginalității, etnice, religioase sau chiar economice și sociale (în cazul multor asemenea elevi sau studenți fiindu-le imposibilă conectarea în rețea din lipsa computerelor personale, laptopurilor, tabletelor sau telefoanelor performante). Comunitățile locale nu au putut răspunde în mod echitabil la necesitatea echipării minime a elevilor pentru desfășurarea învățământului online, iar în ceea ce privește echiparea profesorilor (în special a celor debutanți, slab remunerați) nimeni nu își asumă nimic. Revenind la actul educațional în sine (în precedentul semestru realizat prin transmiterea de conținuturi, fără a putea fi probate posibilitățile de dezvoltare a creativității, a abilităților intelectuale sau a gândirii critice, dar mai ales menținând distanțate fizic persoanele care au la vârsta școlarității cea mai mare nevoie de interacțiunea socială pentru viitoarea integrare socio-profesională), izolarea nu este o soluție. Pe de altă parte, totuși, învățământul online a produs o serie de schimbări pozitive în societate, în special în ceea ce privește corpul profesoral. Cred că cea mai importantă schimbare i-a vizat pe elevi și studenți, învățământul online contribuind la dezvoltarea abilităților de învățare independentă.

Ce rămâne de făcut dacă școala începe în formule mixte, stabilite în baza unor scenarii, diferite în aplicare de la județ la județ și de la localitate la localitate? Indiferent de opțiune, învățământul online nu trebuie menținut în limitele „semestrului zero” anterior pomenit. Este necesară, odată dislocată masa de profesori nealfabetizați în noua paradigmă digitalizată, păstrarea învățământului online cel puțin ca adjuvant în ceea ce privește procesul amplu pe care s-a înscris sistemul național de învățământ, obligat de impunerile generate de pandemie. Dar, odată cu utilizarea noilor tehnologii în învățare, nu este important doar apelul la instrumentarul actualizat, ci importantă devine și actualizarea conținuturilor. De pildă, e necesar să se transmită, prin conținuturi școlare, că au existat descoperiri în matematică și după sfârșitul secolului al XIX-lea, și că acestea au aplicații reale și sunt utile în dezvoltarea elevilor și în pregătirea lor pentru inserția profesională, că în fizică au existat descoperiri și după începutul secolului al XX-lea, importante pentru dezvoltarea lor intelectuală și pentru înțelegerea lumii și adaptarea la noile realități, cum ar fi important să afle toți elevii că încă mai există scriitori vii. Îmi pun speranța în învățământul online că elevii, mai independenți în procesul de învățare, vor obliga profesorii (și, mai ales, pe cei ce proiectează conținuturi și programe la nivel național) să continue să se ancoreze în realitățile lumii globalizate, vor fi mai insistenți în a cere alfabetizarea deplină a profesorilor în lumea digitală și actualizarea conținuturilor. Cât despre număratoarea paralelă a bobocilor, sunt sceptic. Probabil că vor fi diferențe.

Brașov, 25 august 2020

Note

1 Shivangi Dhawan. (2020). Online Learning: A Panacea in the Time of COVID-19 Crisis. *Journal of Educational Technology Systems*. Vol.49. pp.5-22.

2 Adrian Lesenciuc. (2018). „Analfabetismul funcțional” al sistemului de învățământ. *Tribuna*. nr.389.

Cartolina „Șase personaje în căutarea unui autor”

Cristina Struțeanu



Dorel Găină Imago mundi 7 (2004), instalație, acțiune, fotografie performativă, imprimare digitală/hârtie, 30 x 45 cm

Dragii mei „Cei șase”,
Mărturisesc că m-am simțit onorată, dar și stânjenită, că acei cărora le-am trimis *Cartolina de Lumină* (desigur prieteni și nu de ici, de colo) m-au luat în serios și chiar mi-au răspuns la întrebarea, oarecum retorică, „Voi ce-ați face?”. Oricum, nu era textul finit, ci încă aburind, ca să zic așa. Proaspăt, cald, la botul calului. Reacția lor promptă m-ar putea conduce să-mi țin în frâu, de-acum, tentația ludică? Greu. E cam târziu pentru retușuri de personalitate. Dar măcar atentă pot fi. Voi încerca. Promit. Mesajele lor mă obligă. Să pun nasul în jos, să-mi cresc răbdarea, să nu mă reped să aștern pe hârtie/laptop... tot ce-mi trăsnește (e cam mare turbulența atmosferică?)

Oricum, n-au fost neapărat replici la întrebare, ci mai mult comentarii. Fie și așa...

Când am dat întâi, demult, de piesa lui Pirandello „Șase personaje în căutarea unui autor”, am simțit că e acolo un clenci grozav. Tare mă mai atrăgea. Mamăă, ce de lucruri se pot broda pe ideea asta, îmi zisesem. Dar mi-am văzut de treabă, de treburi adică. Trebăluind nu cu mare aplomb și spor, dar fără scăpare. În niciun fel nu se întrevedea că mă voi apuca de scris vreodată. Acum, c-am ajuns apucată, mă sfiesc totuși grozav.

S-ar cuveni să iau acele mesaje ale prietenilor (culmea,... șase!, fără nicio intenție, din pură potriveală) pe rând, cu intonația lor interioară și cu punctuația lor, ceea ce spune adesea atât de mult. Totdeauna spune. N-o s-o fac chiar așa.

Mai mult, aș păstra doar ecoul. De fapt, m-a topit chiar prima scrisoare. O amică, mai de curând apropiată de mine, mi-a scris c-a înghețat și au trecut-o fierbințele în același timp. Și că se rezumă la reacția asta, atât de subiectivă. Din scrisoarea CARTOLINEI către Irina, înțelesese că și ea are aceeași traumă. Că fiica și fiul ei, pentru că nu le-a declarat pe șleau și pe față acel magic „vă iubesc”, crezând ea că se simte, că-i în aer, că-i limpede prezența dragostei, copiii ei, bineînțeles, au rămas cu impresia că „mami-i bună, dar cam rece”. Și au acum, mari, un fel de rezerve. Se țin de-o parte. O bântuie așadar un soi de nerealizare. Și, absolut culmea, e o persoană de mare sensibilitate, specială, rară, fină poetă.

În fond, nu e caz particular, ci al generațiilor care preluaseră o tradiție de acest fel. Ca pe un sac la spinare. „Copilul se sărută doar în somn”, îmi spunea și mie bunica, draga de ea. Altminteri și se urcă-n cap. Iar eu săream în sus: „Dacă nici bucuria de a-l pupăci pe bebeluș n-o poți avea, totul devine absurd. Un chin. Nu simți cum miroase ceafa lor a lapte acru cu vanilie? Cum ponețele lor sunt mai mătăsoase decât un obraz de gheișă? Cum să te abții? Ce tâmpenie mai e și asta?” Chiar ea spunea că, dacă n-ar fi fost atât de dulci pruncii, ar fi câmpul plin de ei, că i-ai arunca, doar scot din tine și sufletul. Cât colo i-ai arunca. Mai târziu am văzut în documentare, spre confirmarea mea, cum maimuțele femele fură câte un nou născut ca să-l giugiulească, să se joace cu el, spre disperarea mamei proteguitoare. Deci toate primetele adoră asta. Se înscrie

într-un firesc. Mama mea însă era indignată zdravăn că-mi tratez fiii ca pe egalii mei, ca pe niște camarazi. Îmi menea lucruri abominabile în viitor, din această pricină. „Păi, sunt subalterni?”, mă miram eu. „Sigur, trebuie să execute ce le ceri, fără comentarii, să mănânce ce le dai, să-mbrace ce le pui, fără crâcneală”, îmi zicea ferm. Iar ea, uimitor, fusese o rebelă... Nu, n-aș intra în interminabila discuție. Atât doar că nici ce-am făcut eu nu era bine. Trebuiau îmbărbătați și lăudați, da. Zeflemelele și glumele nu i-au întărit când erau mici. Prea mici. Pe urmă, treacă-meargă, când se înfipseseră bine pe piciorușe. Au preluat însă luarea peste picior, ca metodă de educație, și m-o aplică ei mie acum. Cu haz. Aferim.

Prietena mea cea mai bună - iată, fac aprecieri, dau note, nepermis! - m-a luat la refec, cu asprime. Că ea nu și-ar dona nimănui inima, cum făcusem eu în acel vis, dar ar căuta un donator pentru femeia cu probleme, n-ar sta cu mâinile-n sân. Și cum de compar situația aceea când dădusem o corijență în locul alteia, cu momentul în care rusoaica s-a dus la gazare în locul evreiceii... Plus că-s fragmente de povești diferite. Epic vorbind. Visu-i vis, cu ambiguitatea lui, cu halou. Scrisoarea postumă, către necunoscuta cu nume, e altceva, nu se susține, nu se leagă. E lipitură, balast. Și problemele înșirate acolo sunt false. Pe unele le-a și scuturat. Oare de ce trag de mână cititorul? De ce-i spun că scrisoarea aia nu-i literatură? Și-l fac să mustăcească, doar mai știe și el câte ceva despre convenții. Iar de-ar fi... serioasă scrisoarea, n-ar fi confidențială? E ceva de zis la asemenea lucidă analiză, când se pun pe tarabă, ca peștii în piață, toate cele? Și se dovedește că n-au fost bine curățați de mațe? Analiză cu ascuțime de brici, de iatagan, sabie de Toledo, katană de samurai? Îmi scrisese numai cu majuscule, pentru că nu-și permitea să piardă timpul cu farafastăcuri ortografice, încât cuvântul îi era fără drept de apel. De plumb. Și totuși a găsit energie pentru a-mi scrie... M-a copleșit. În final adăugase că, da, sunt patetică. Conțin asta, dar e de calitate și dă bine, chestie de stil. Numai să nu se descarce în discurs... Ca pârâul în râu, în fluviu, chiar în deltă sau estuar, mi-am zis apoi și m-am trezit exclamând, într-un fel de Evrika: patetica Maria Callas! Callas făcătoare de cartoline. Nu tu cântărează, nici poetă, prozatoare, ci epistolară, autoare de cărți poștale, depeșe, scrisorele, gen de-a dreptul dispărut precum dinozaurii, nici măcar pe cale de... Așa și e. Dar ce de loc e sub soare, cât o mai fi! Chiar așa, cât o mai fi?

Fac o pauză de respirație. Luungă. Nu mă pot agăța de alt răspuns imediat. Una-două...

Biine, să vorbesc și despre altă bună prietenă. Din Franța dumisale, mi-a trimis un mesaj cu fraze scurte, întretăiate de multe, multe puncte de suspensie. Cum că i-ar fi clar că eu îmi consider viața încheiată, copiii mari, cu ale lor, drept care mi-am pus inima în vârful de băț. Precum jalba în proțap sau steagul fluturător: Am o inimă de oferit, o vrea cineva? Cum că aș mai putea iubi și nu prea am pe cine. Nici o ofertă nu ră sare. Asta-i la baza întregii tărășenii cu transplantul de inimă. Hm... Iar alăturarea istorioarei mele adolescentine, cea cu corijența, n-are cum să stea alături de povestea tragică a rusoaicei. E aproape blasfemic gestul. Într-un fel, da. A adăugat apoi că, de fapt, e o lămurire a mea cu mine, despre mine, pornind de la un vis. Am de dat inima de pomană, că nu-mi mai e de folos. Iar

scrisoarea e aiurea, n-are niciun rost, ce caută acolo?

De tot hazul este că Parisul pare a induce un numitor comun. Fiindcă altă prietenă, regăsită la modul intens, după jda ani de neștiință, face cumva un comentariu asemănător. Tot de acolo, din Franța. Mă numește „fată măiastră”, deh, și socotește CARTOLINA aceea plină de fragilitate și noblețe. Dar și un semn clar că am nevoie de „un amor”, cu mister, cu forță, chiar primejdios. Declară că simte asta, fiindcă-i „arsă”. Nu-i notat cu punctișoare ca în celălalt răspuns, ci cu ghilimele destule. Și de va fi să fie iubirea aceea menită, va fi, de nu, să continui să scriu. Na, ce poveste! M-au cam lăsat cu gura căscată. Văd ele ceva de care eu n-am habar? Sau se citesc pe sine? Încă nu știu. Am să mai rumeg. Oricum, amândouă sunt actrițe și cred c-ar face suprema nebunie de a-și dona inima, atunci când și dacă și cum... Într-o clipă de foc. Mă întreb însă ce va fi la ieșirea din scenă, vor avea de gând s-o ia înapoi, ca pe un pardesiu de la garderobă? Bănuiesc că nu. Și acum eu sunt cea care nu dezleagă simplu de ce-ul, cea care s-a încălțat în taina histrionismului, acela care te seacă și te renaște în egală măsură...

În sfârșit, un prieten, cu obiectivitate ceva mai mare. De felul său, din profesie, din cauza detașării și depărtării. Scrie din Americchia și mă trimite la dicționar, pentru cuvântul „absenteism”, pe care-l folosesc des, chiar cu drag. Fie, am oftat și l-am schimbat, numai și numai ca să-i fac hatârul. Deși nu-mi aparținea ideea de a renunța la el și aș fi vrut să mă opun de fapt. Aveam argumente, dar le-am pus în cui. Am înghițit cu noduri. Nu chiar cu scrâșnet de dinți. Mi-a mai marcat unele cuvinte cu roșu! Am ținut cont și n-am ținut. Când îmi place un cuvânt, ăla e, chiar dacă nu se-ncadrează în norme, nu? De altfel, în funcție de umorile personale cred, m-a mai blagoslovit și altă dată cu termeni ca „nereușită”, o... rușine literară, ș.a., ș.a.

Spre deosebire de prietena cea mult capabilă în a face cronică literară și de film, el găsea că întâmplările adevărate, de tip memorialistic, sunt binevenite, vârate în ficțiune sau în povestirea unui vis, adică călea chestia cu corijența. Că fac oarecum sarea și piperul, dau viață. Totdeauna atrag. O fi? Mă rog, n-a zis chiar așa. Dimpotrivă, că scriu mitraliat (corect) și că bâhbele(?) mele de ortografie l-au surprins totdeauna (corect). Iar acum, ce să fac, nu mă pot abține să nu citez de-a dreptul, prea e cu haz. Zice Dumnealui: „De unde poți tu să scoți niște chestii (că nu pot să le zic nici cuvinte, nici expresii, nici, nici) ca bâc, bâc sau tic, tic?... Din ce sertar prăfuit, care ar trebui să stea închis cu lacăt pe veci? Și pentru cine le scrii, pentru autiști? Că în niciun caz pentru cetitori normali. Și mai scoți din sertar mitraliera ta iubită și tragi în betul cetitor, în salve, una după alta. Bâc, bâc, poc, poc, tic, tic... Arde-l pă țăran c-a mâncat fasole. M-apucă bățul de le mai pomenesc odată. Sorry.”

Genial. M-a-ncântat cât de diferit putea fi de mine. Și ce iritat! Om „normal”... Ce ciudată e receptarea. N-o să-nșir acum povestea cum că frumusețea cărții e în cititor, a tabloului în cel ce-l privește, ș.a.m.d. Până și clipa, da, are rolul ei, cum nu? Altfel citești când... și altfel altădată și altfel peste ani buni. Și dă-i comentarii ale afirmației.

Când te gândești că, la Pirandello, precursor al teatrului absurdului, când întreabă Directorul: „UNDE E TEXTUL?”, cele șase personaje

răspund: „E în noi, domnule. Drama e în noi; noi suntem drama; și suntem nerăbdători să o reprezentăm, așa cum ne împinge pasiunea din noi!”...

Iată, iată, iată. Iar în „Henric al IV-lea”, e undeva o tiradă care sună cam așa: „Ar mai trebui văzut și ce li se pare adevărat celor ce nu pot fi socotiți nebuni. Mie, când eram copil, mi se părea adevărată luna din fântână! Și câte alte lucruri nu mi se păreau adevărate! Pentru că vai, vai de voi, dacă nu vă agățați de cea ce vi se pare adevărat azi și de cea ce vi se va părea adevărat mâine, chiar dacă e contrariul a ceea ce vi se părea adevărat ieri.” Și așa, îmi amintesc cât de rebel și aiuritor nebun era în juneță acest prieten al meu, bărbat „împins” apoi de viață, nu de pasiunea din el, spre o normalitate zdrobitoare și rămân năucă. E alegerea lui. E „azi”-ul lui.

Nu mă pot opri să nu mai adaug și o altă replică dintr-o piesă a lui Pirandello: „Dragă domnule, faptele sunt așa cum le iei; și atunci, în spirit, nu mai sunt fapte, ci viață care apare așa sau altminteri. Faptele sunt trecutul, când sufletul cedează și viața le părăsește. De asta nu cred în fapte.” Îmi vine să continui: Ci mai mult cred în vise... Le iau drept reale. Și le duc înainte.

Cică ar exista o boală(!) datorită căreia cei atinși de ea nu sunt în stare să înțeleagă limba-jul figurat, metafora, mitul, simbolul, alegoria. Aceștia nu pricep decât realitatea pur „denominativă” (ce cuvânt mort, fără sevă... Iată dar că și eu pot fi fascistă în ale lexicului!). Cam așa ceva îmi scria în răspunsul său cel de-al șaselea prieten/personaj. Vag sobru și cărturărește. Încadrându-se aici, firește exprimental, respingea ideea donării, luată ca sinucidere, de condamnat filosofic. „Nu, nu aș ceda inima”. Se referea și el la un exemplu, preotul Maximilian Kolbe, care s-a dus la moarte în locul altui deținut. La Auschwitz. Bineînțeles, acest al șaselea personaj se-ntreba cum a trăit apoi, cu povara asta, supraviețuitorul, când a scăpat din lagăr. Adăuga însă, frumos, de-a dreptul frumos, că totuși, atunci când „se plasează în cadru etico-mitic, atunci, da, inima există pentru a fi dăruită”. Și că, mă rog, povestea scrisă de mine e tulburătoare și are impresia că ceva-i scapă din sensul ei. Ce să zic, mă bucur că ceva-i scapă... Poate tuturor și e bine așa.

În sfârșit, pare înfăptuită și ambiguitatea... Acum am glumit. Dar fiecare poate lua de-adevăratalele totul, până și visul, precum s-a și dovedit că e cu puțință.

„Și s-a făcut dezbinare în popor”... Oare unde scrie asta?

Să îndrăznesc să mă numesc „Autorul”? Să semnez astfel Cartolina? Ce spuneți voi, dragele mele personaje/prieteni? Cei adevărați. Iată, n-am îndrăzneala s-o fac. Nici vorbă. Asta-i situațiunea cu mine, nu mă iau în serios și bine fac, vă asigur, nu vă-ndoștiți. Și cum aș putea s-o fac? Ar fi și stupid.

Oare nu suntem cu toții, n-ar trebui să fim - mai bine zis - personaje? În căutarea AUTORULUI? A celui adevărat? Mai ales acum, când se pare că am intrat pe ultima sută de metri...

O căutătoare a Autorului

Farmecul discret al unei seri florentine

Dana Pughineanu

După ce treci de cele 20, 30, 100 „top things to see in Florence” și ieși puțin din amețea turistului aruncat în centrul Renașterii, fie el turist de grup, fie aventuros, comandând o cafea în fața Domului fără să știe cât costă masa (faptul de a sta jos, de fapt) la care se așează nevinovat, rămâi cu trei opțiuni: fie cauți cărți-ghid alternative despre Florența (poți găsi tomuri întregi, deoarece fiecare clădire, fiecare colț de stradă și chiar fiecare local, au istorii de secole și prin fiecare loc cineva măreț sau bogat a spus sau a făcut ceva anecdotic). A doua opțiune este să transformi Florența în orașul din care ai venit (în caz că e unul mijlociu sau măricel). Ca orice alt oraș turistic și Florența are capacitatea, asemeni cartolinelor vechi („3D”), cu fetele care fac cu ochiul, de a trece într-o secundă de la centrul Renașterii la un centru comercial. În funcție de cum miști cartolina, poți să te afli în fața unui Pontormo intrând în biserica Santa Felicita sau în fața rafturilor HM, în fața frescelor lui Masaccio din Capela Brancacci sau printre coridoarele palatelor Zara. Dacă ai gustul inaccesibilului poți încerca la nesfârșit să intri în biserica Orsanmichele închisă din motive necunoscute publicului care poate totuși să o admire strâmb din ușă, la fel cum ai face cu produsele Louis Vuitton, Gucci, Prada and co. Al treilea lucru pe care poți să îl faci este să răsfoiești electronic pagina cu evenimentele florentine, unde te întâmpină cultura de secol 21 (adică food festivaluri, sau cosplay, piețe de vechituri, expoziții, lansări de carte și performanceuri gen Centrul de Interes). Dacă alegi bine evenimentele sau pseudoevenimentele culturale la care dorești să participi, ai ocazia să pătrunzi în clădiri și grădini inaccesibile publicului turist. Și

mai ales, ai ocazia să vezi o parte mică a locuitorilor orașului Florența care trăiesc într-o cu totul altă cartolină „3D” decât tine. Una în care și-ar dori să dispară toți turiștii, dar să rămână cumva toți banii pe care orașul îi rulează datorită lor. O tendință nestăvilită către „bello” și către „gândirea pozitivă” (care înlocuiește vertiginos mai vechiul *dolce far niente*, făcându-i pe bieții doritori de frumos să se extenueze mental între diferite cauze de susținut, gen #metoo, eco sau antifascism de fotoliu și munca de eliberare *spa* a minții și trupului). Acești florentini fac parte din ceea ce am putea numi pătura de mijloc sau chiar de jos a clasei superioare. Ei nu fac parte nici din cei 1% cei mai cei, dar orbitează undeva prin partea bună a restului de 99%. Nu fac parte nici dintre cei care au reușit să-și mențină averea în ultimii 600 de ani (conform unui studiu realizat de economiștii Guglielmo Barone și Sauro Mocetti, cine a fost bogat în 1427 este bogat și acum. Mobilitatea economică este practic aproape de zero la nivelul înalt), dar sunt echivalentul unui clujean care a moștenit câteva case sau apartamente. În principiu, duc o viață care nu necesită angajarea în altceva decât evenimente sau pseudoevenimente culturale. Dacă cei 1% nu se arată niciodată privirii muritorilor, aceștia din urmă, purtători ai unui farmec discret al burgheziei, dar adus la zi, prin atenția față de modele culturale, pot fi întâlniți în grădini, vile și spații horeca doar de ei știute, care găzduiesc varii evenimente. Spre exemplu, poți participa la o lansare de carte despre valul New Wave în muzica anilor 70-80. Nu-ți poți imagina nimic mai îndepărtat decât o muzică post-punk-rock de frumusețea clasică a Serelor Torrigiani, născute în 1716 ca loc al primei Societăți botani-

ce italiene și reintroduse cu stil în circuitul evenimentelor culturale *spa*, găzduind evenimente „publice” sau private și amuzând deținătorii de capital cu frumoase cursuri de grădinărit urban, pictură sau bucătărie. Descrierea Serelor Torrigiani este o mostră perfectă de limbaj de lemn cu specific italian (adică nelipsite de repetiția constantă a cuvântului „bello”, devenit un fel de sindrom Tourette al vorbitorilor care copleșiți de atâta minunăție nu reușesc nicicum să exprime altfel preaplinul de bunăstare): „Serre Torrigiani è l'essenza della cura e dell'amore per il bello, per l'arte e per la storia. E' uno spazio oltre il luogo in cui sinergie creative tracciano nuovi percorsi disegnati dalla natura e ispirati dall'arte” („Serele Torrigiani sunt esența grijii și dragostei pentru frumusețe, artă și istorie. Este un spațiu dincolo de care sinergiile creative trasează noi căi concepute de natură și inspirate de artă”). Dacă ar fi să traducem neaș acest pasaj am spune brutal că este un loc minunat în care o cola costă mai mult decât plata pentru două zile de muncă depusă în India pentru industria textilă. Ascultând cele cuvântate la unica lansare de carte pe care mi-a fost dat să o văd, în care autorul era mai plictisit decât publicul, înțelegi pe viu vorbele dadaistilor care simțeau cum devin un obiect de amuzament pentru burghezul imposibil de uimit. Acum, desigur, nu se mai aruncă cu roșii sau ouă pe scenă, ci totul are aerul unui garden party, mai mult sau mai puțin rafinat, în care fiecare așteaptă finalul reprezentației pentru a ajunge la conversațiile informale, în general ocupate de problemele vieții, majoritatea niște probleme de „catering”. Ceva în atmosferă, în formele mereu geometrizate de o lumină sălbatică, canibală te săcăie. Nu poți identifica exact stimulul perturbator, dar încet-încet, ca după efectul unei picături chinezești începi să înțelegi că nuca în perete ești tu. Nu e vorba doar de faptul că ai greșit hainele, sandalele, bijuteriile. Nici că nu te îmbie paharele de prosecco. Ai putea să-ți spui că nu ai înțeles bine tipul de eveniment la care participi. E altceva, mai evident decât semnele bogăției afișate ostentativ precum în țările în curs de dezvoltare, ca a noastră, dar mai greu de perceput. Sau poate e invers. E mai ușor de perceput, dar mai puțin evident. Nu e vorba de mașini sau haine de firmă purtate cu logourile pe piept. Ci de scintilații ușoare ale bijuteriilor discrete și mai ales ale pielii. Exact ca în stripteasul descris de Baudrillard, dar dezvăluind puțină carne, puține promisiuni, emanând însă o prospețime care iese prin toți porii. O odihnă care nu e nici măcar obținută, pentru că nu e nimic obositor. Un *glow*. Și detaliile. Desigur, detaliile. Acele detalii și arome pe care, fie spus în paranteză, se construiește magistral filmul *Parazit*. Croiala, unghiile, pielea feței, coatelor și călcâielor, coafurile și machiajele „naturale”, nimic strident, dar plin de indicii ale unui stil de viață aerisit precum dealurile toscane pe inserat. De altfel, aceste evenimente au loc doar după ce arșița zilei se domolește. Se încheie după ce se termină programul transportului în comun, când aerul devine, în sfârșit, respirabil. Mergând pe jos spre casă, încerci să metabolizezi toată această non-stridentă (nu aș putea-o numi delicatețe) și numai când dintr-o mașină cu boxe date la maxim pe Via Canova se aude „douăspatru de karate au inelele mele” începi să te trezești, să te reîntorci în corp, să te simți... liber?



Dorel Găină

Diafan-ispită (2014), fotografie directă, editare digitală, imprimare digitală/hârtie, 30 x 45 cm

SAMFEST - jazz de succes la Satu Mare

Virgil Mihaiu



Blazzaj

Inițial, ediția pe anul în curs a tradiționalului Festival de Jazz *Samfest* de la Satu Mare părușe condamnată a împărtași soarta nenumăratelor manifestări culturale sacrificate datorită pandemiei covidiene. Totuși, curajoasa echipă organizatorică a Centrului Cultural G.M. Zamfirescu – Gigi Molnar, director, însoțit de Maria Magdalena Matei, Tatiana Vaida, Ciprian Munteanu, Ionel Bledea, Cserey Csaba, Radu Lup, Robbie Costea – a reușit să depășească toate impedimentele și să ne ofere trei gale memorabile. Performanță cu atât mai remarcabilă, cu cât toți interpreții reprezentau școala autohtonă de jazz. În pofida circumstanțelor constrângătoare, manifestarea sătmăreană a pus în valoare un adevăr oarecum oculat de festivalurile de jazz ținute în România după 1989: întrucât din program absentează numele unor vedete străine, publicul s'a putut concentra cu mai multă atenție asupra a ceea ce aveau de oferit muzicienii români. Și cred că majoritatea spectatorilor ar fi de acord cu afirmația mea că nivelul valoric al formațiilor din festival era pe deplin compatibil cu standardele actuale de calitate ale jazzului mondial.

Deschiderea evenimentului a aparținut grupului *Nadia Trohin & Friends*. Protagonista și-a asigurat deja un loc printre valoroasele noastre soliste de jazz, după ce se afirmase de foarte tânără pe scena ultraconcurențială din Chișinău (mai persistă încă ecourile succeselor sale ca membră a formației *Millenium*). Actualmente, Nadia Trohin este o prezență scenică spectaculoasă, versatilă, ce știe să evite excesele ostentativ-gratuite (de care suferă prea multe cântărețe averse de aclamații mai mult sau mai puțin meritate). O vocalistă inteligentă, combinând abil influențe parvenite pe filiera Aura Urziceanu – Dee Dee Bridgewater – Anca Parghel, cu swing-ul și parafrazele onomatopice de rigoare, cărora le conferă o pasionalitate proprie; totul filtrat printr'un înăscut simț

al spectacolului, specific basarabean. Am remarcat progresele pianistului Albert Tajti pe direcția unei pianistici dense, într'o neliniștită căutare a esențelor, conformă marilor modele Thelonious Monk, sau Ahmad Jamal. Secția ritmică, alcătuită din Gabi Matei (baterist sensibil, cooperant, coerent și totodată liber în exprimare – născut în 1995!) și contrabasistul Răzvan Cojanu, manifestă o precoce abilitate în evidențierea antemenționatului tandem din prim-planul cvartetului.

Bega Blues Band din Timișoara și-a reconfirmat bunul renume, bazat pe colaborarea de lungă durată dintre membrii săi (cărora, după decesul regretatului baterist Lică Dolga, li s'a alăturat Ferenc Szekeres, percuționist trecut prin rigorile Conservatorului). În anii din urmă, liderul trupei – basistul/violonistul/vocalistul Johnny Bota – a imprimat un curs repertorial tot mai exigent, atât în planul diversității componistice, cât și prin textele ironic-combative, concepute de el însuși. Grupul dispune de un „tonus” valoric unitar, din care se desprind scânteietoarele solo-uri ale veteranului Toni Kühn (în special pe orgă, dar și pe alte claviaturi – de la pian până la melodică, dar și la gitară), precum și cele ale imparabilului poliinstrumentist Lucian Nagy. Unele dintre pasajele de sax tenor ale acestuia din urmă consună cu ceea ce propun actualmente saxofoniștii americani de prim rang. Savuroase sunt și intervențiile vocale ale Mariei Chioran și cele ghtaristice ale lui Mircea Bunea. Din variatul program, am reținut ca o culminație valorică piesa *Coma lui Kamo* (dedicată fondatorului *BBB*, Bela Kamocsa), compusă de Kühn, în care Lucian se distinge prin ingenioase intervenții la flaut, ca și prin vocalizările de tip *konnakol* (specifice artei silabelor percusive ale muzicii carnatice din sudul Indiei), integrate într'o structură melorico-ritmică amintind de *You Know, You Know* a celebrității *Mahavishnu Orchestra*. Un frumos gest colegial a

fost invitarea percuționistului sătmărean Cserey Csaba de a participa la interpretarea a două dintre piesele grupului *BBB*.

Trio-ul *Essential Notes* s'a constituit pe baza colaborării dintre keyboardistul Simion Bărnuțiu (originar din Carei, al doilea municipiu al județului Satu Mare) și bateristul sătmărean Robert Kanyadi. Intențiile inițiale ale celor doi nu păreau să aspire dincolo de o onestă reduplicare a fuziunii electroacustice cultivate de jazzmanul norvegian Bugge Wesseltoft. Din fericire, începând din 2018, tandemului i s'a alăturat saxofonistul brașovean Alex Munte, unul dintre cei mai promițători reedsmeni ai noii generații de improvizatori din țara noastră. Indubitabil, liniile melodice plăsmuite de Bărnuțiu – cu contururile lor sculpturale, neted șlefuite – au devenit mai persuasive, mai maleabile, prin dublarea claviaturilor electronice de către saxofonul tenor. Temele – în general evocative, în limite quasi-minimaliste – oferă spații unor surprinzătoare divagații pianistice. Într'o piesă pe tipar *ostinato*, evocând *Bolero*-ul ravelian, se distinge un solo „cumulativ” de sax, urmat de o înălțătoare codă (torpilată doar de unele, nejustificate, lungimi). Ca întotdeauna, reascultarea unui muzician de calitate a lui Alex Munte e dătoare de mari speranțe, cu atât mai mult cu cât a știut să reziste facilelor tentații ale emigrației, rămânând fidel unei culturi de imens potențial cum este cea română. Evidență verificată încă o dată la acest festival strictamente autohton (prin forța împrejurărilor).

Ariditatea vieții concertistice a anului 2020 n'a constituit un impediment pentru afirmarea în continuare a grupului constănțean *Balkanamera* (inițiat de Corneliu Stroe, mult-regretatul percuționist decedat în 2017). Aparițiile de la Gărâna, Sibiu și Satu Mare au consolidat prestigiul formației. Actualmente, coordonarea muzicală îi revine în principal lui Liviu Mărculescu, cel mai important reprezentant al trombonului din jazzul român al ultimelor decenii. El valorizează plenar resursele expresive ale acestui instrument, prea adeseori neglijat față de rolul major pe care l-a jucat în istoria jazzului. Pe lângă recursul la caracteristicele sinuoșități, glissando-uri, trucaje de surdină etc., sonoritățile trombonului sunt îmbogățite de către Mărculescu și prin agila integrare a electronismelor intermediată de pedale. De asemenea, muzicianul apelează la efectele multifonice (acorduri ce îngemănează respirația și, simultan, intonația vocală a instrumentistului, sau suprapunerile aceluiași sunet la octave diferite – ca în pasajele interpretate la bass-flugelhorn). Pianista/vocalista Elena Gatcin aduce cu dânsa același serios bagaj muzical însușit la înaltele școli de muzică basarabene (de la care se revendicase și Nadia Trohin), alături de propria-i vocație improvizatorică și chiar componistică. Elena excelează în comping-uri suple și în solo-uri concise, directe, funkystoide. Păcat doar că admirabilul ei aport la reușita recitalului a fost subminat de supraamplificarea vocii (ceea ce nu se întâmplase la precedentă evoluție a formației, pe care o aplaudasem la Gărâna). Aprecieri elogioase se cuvin și celorlalți componenți ai cvintetului: Eugen Amarandei/bas, Eugen Toboș/guitară și Constantin Stavrat/baterie.

Pianistul Sorin Zlat (n. 1985, absolvent de clarinet la Conservatorul din Iași) are deja un palmares invidiabil, incluzând marile premii ale faimoaselor Competiții de Jazz de la Montreux și, respectiv, Jacksonville-Florida, ambele din anul 2015. Dincolo de tehnica sa imbatabilă – în

tradiția consacrată de Oscar Peterson – el demonstrează vaste capacități combinatorii în plan stilistic, componistic, al stimulării interacțiunii cu partenerii de scenă. Claritatea ideilor sale muzicale se materializează prin epatante decolaje improvizatorice, nu doar pe claviatura clasică, ci și pe sintetizatoare. Ceilalți membri ai cvartetului condus de Zlat sunt tineri de o înaltă ținută artistică: saxofonistul Cătălin Milea s'a înfățișat în deplina înflorire a talentului său, complementată și prin utilizarea unui elegant saxofon tenor alb-auriu, recent achiziționat. La Satu Mare în 2020, am recunoscut același muzician sensibil, cultivat, inventiv, pe care îl apreciasem încă din anii debutului său (pe la începutul secolului XXI), însă care și-a autodepășit o anume timiditate nativă ce-l împiedicase să strălucească pe măsura înzestrării sale muzicale. Binevenita metamorfoză îi permite lui Milea să se evidențieze în solo-uri profunde – impregnate de swing, sau de visătoare tonalități baladești – subsumate unei concepții jazzistice „neoclasice”, pe măsura actualelor acumulări estetice ale acestui gen muzical. La fel de îmbucurător este și progresul continuu marcat de junele baterist Iulian Nicolau. Și în cazul său, avusesem dintru început impresia că se manifesta, încă din adolescență, ca un jazzman încrezător că poate să-și constituie un profil personal; ei bine, cu tenacitate și consecvență, această proces de autoedificare dă rezultate tot mai apreciable. Pare-se că și fratele său, basistul Florian Nicolau, se află pe aceeași cale. Să sperăm că excelențele premise ale Cvartetului Sorin Zlat vor fi valorificate în continuare, în beneficiul jazzului (nu doar autohton).

Marea revelație a Festivalului *Samfest 2020* a fost grupul timișorean *Blazzaj*. Îi urmărisem cariera, încă de pe la finele anilor 1990, când îi avea în componență pe ghtaristul Horea Silvio Crișovan și pe saxofonistul Edi Neumann. Dar ceea ce realizează actuala formulă de octet depășește orice așteptări. Lungii ani de coabitare creativă s'au convertit într'o versiune muzicală totalmente inedită, cel puțin în peisajul nostru muzical. Spectacolul este epustufant și-i cucerește pe spectatori nu doar muzicalmente, cu orchestrații frizzante, imparabile, flamboiante, ci și prin plusvaloarea adusă de Octavian Horvath: argint viu, vocalist-poet-coreograf narându-și sardonicele texte într'un permanent defleraj energetic. Există o multitudine de elemente spontane – chiar și la nivelul enunțurilor verbale – ce amintesc de acțiunea „amestecării cuvintelor” practică de genialul muzician brazilian Hermeto Pascoal. Prestația instrumentiștilor mixează abilitățile asimilate din sferele jazzului de filieră post-funk cu acțiunea sinergetică a brianților suflători Petre Ionuțescu/trompetă, cornet, keyboards, Lucian Nagy/saxofoane, flaut, caval, fluier etc., Vlad Faur/trombon, dimpreună cu ingenioșii lor aliați din secția ritmică – Gabriel Almasi/ghitară, Alexandru (Uțu) Pascu/bas, Sergiu Cătană/percuție și Valentin Potra/baterie. Deși savuroasele texte sunt rostite aproape exclusiv în limba română, energia formației *Blazzaj* reprezintă un tezaur demn de recunoaștere internațională, deși încă prea puțin cunoscut chiar în propria sa țară.

Pe lângă memorabilele recitaluri comentate mai sus, *Samfest* ne-a oferit încă un punct de referință: comperajul – întotdeauna doct, charismatic și jovial – asigurat de Întâistătătorul jazzologiei române, în-substituibilul Florian Lungu. Avui un sentiment de împlinire constatând coincidența opiniilor noastre laudative referitoare la festival.

Fotoliul și oglinda

Alexandru Jurcan

Întotdeauna l-am invidiat pe spectatorul liber, care empatizează sau nu cu spectacolul propus, apoi își continuă viața și proiectele. Personal, eu sunt... virusat, musai să scot un carnețel, să notez detalii, ba chiar să-mi spun părerea, să fac comparații, să mă documentez cât mai mult. Mereu l-am admirat pe regizorul de teatru, care trebuie să creeze un univers veridic, pornind de la un text. Mi se pare a fi un pariu ludic de duranță, de risc, de decriptare sezonată cu îndoieli, neliniști, extaz și decepții.

M-am bucurat să scap de teatrul *online* și am alergat la *Reactor de creație și experiment* din Cluj, acolo la poarta galbenă, strada *Pettfi Sándor, 4*. Cu mască, desigur. Doar 15 spectatori, asta e dispoziția. Luarea temperaturii, dezinfectante, tăcere emoționantă și bucuria scăpării din... lesă, deoarece teatrul înseamnă confruntarea pe viu, sala și aplauzele, șoaptele și magia. Recunosc cu mâna pe inimă că am avut dubii referitoare la calitatea textului. Vorbesc despre piesa lui Cosmin Stănilă – *Toate lucrurile pe care mi le-a luat Alois*. Stănilă e actor la Teatrul Național Cluj. Ce m-a determinat să am idei preconcepționate, penibile? Că adică un actor n-ar putea scrie teatru? Iată că textul său despre o actriță invadată de Alzheimer m-a convins. E limpede că s-a documentat asupra bolii, marcând nuanțe, evitând melodramaticul, mânuind dialogul fără stridente sofisticate. Ce i-aș reproșa? Exact ceea ce abundă și în multe filme românești: înjurăturile. Nu sunt pudibond, nu despre asta e vorba, însă Fiul din piesă nu poate comunica fără avalanșa de obscenități, fără justificare textuală?

Regizorul Andrei Măjeri, cunoscut deja în țară pentru atâtea spectacole incitante, a construit un spectacol legat, ritmat, gradat, servindu-se de doi actori cu renume. E vorba de *Emőke Kató*, de la Teatrul Maghiar din Cluj, și de Lucian Teodor Rus de la București, pe care l-am văzut în filmul *Inimicicatrizate* de Radu Jude, după opera lui Blecher. Curios cum la teatrul *Reactor de... experiment* s-a instalat clasicul, ca o nostalgie acută, contrarând inteligent atâtea proiecte compozite. Două

personaje: actrița la apus de carieră și fiul său venit în vizită. Scenografie sugestivă – interiorul casei – cu oglinda imensă, necesară unei actrițe; parca e și cabina de la teatru, dar și ochiul necruțător al unui prezent toxic. De la exuberanța luminoasă a întâlnirii, cu puloverul roșu și trandafrii roșii, alunecăm gradat spre primele semne ale bolii, pe care ea, mama, o numește Alois. Începând de aici, asistăm la un carusel al schimbării vestimentației, la degingolada cronică, punctată cu haine negre. Andrei Măjeri nu lasă la întâmplare niciun detaliu, evitând pauzele, imprimând fluentă și ritm, ajutat de accente de metronom și de muzica angoasantă, premonitorie, implacabilă. Camera se va schimba subtil, obiectele vor fi deplasate, ca o revoltă a mamei-actrițe, tot mai neputincioasă în fața bolii ostile. Da, e și condiția tragică a artistului, a glisării în uitare. Mi-a plăcut fotoliul cu... clopoței, așa vreau eu să-l numesc. Cel din fața oglinzii, care subliniază prezența umană, dar și vitalitatea obiectelor, care se degradează mai greu. Mama e cuprinsă de spaima de a uita cuvintele, fiul rămâne cu ea, refuzând s-o ducă la azil. Lucian Teodor Rus trece prin stări diverse, de la calm la agitație, jucând corect în umbra unei mari actrițe – *Emőke Kató* – din stirpea marilor vedete, precum Olga Tudorache (parc-o văd și acum în rolul actriței alcoolice din *Premiera*).

Pendulând între forță și fragilitate, spre inflexiunile ingenioase, *Emőke* urcă vertiginos pe culmile artistice ale profesionalismului desăvârșit.

Să revenim la regie. Spre final, spectacolul e previzibil, emoția se diminuează. Interesant dansul mamei, învăluită în folia sclipitoare. Proiecțiile aduc în prim-plan legătura afectivă a personajelor, prin detalii surprinzătoare. Nu am înțeles de ce se dezbracă atât de des fiul acolo pe scenă, ca să dispară apoi în culise. Iar tabloul din cameră... vă las să-i descoperiți semnificația sau inutilitatea. Nu trebuie să văd petele din soare, orice spectacol e perfectibil. În orice caz, am asistat la un spectacol calibrat, elegant, care face cinste lumii teatrale.



foto: Bogdan-Botaș

Gala Artelier – Petroșani

Adrian Țion



A douăsprezecea noapte

Primul spectacol văzut în decada Galei Artelier a Teatrului Ion D. Sîrbu din Petroșani s-a întâmplat să fie *A douăsprezecea noapte* în regia tânărului Constantin Radu Tudosie. Producție recentă, nominalizată la Premiile UNITER pentru debut, considerată pe drept cuvânt și cel mai puternic spectacol din șirul reprezentațiilor în aer liber din stagiunea estival-pandemică desfășurată, firește, la Petroșani, între 21 și 31 august 2020, unde pronia divină a ținut cu actorii binecuvântându-i cu o vreme superbă, propice manifestărilor artistice de acest fel. În spațiul generos din Parcul Brădet, feeric luminat de o lună blândă ce surâdea gales printre pini, actorii și-au dovedit măiestria într-un spectacol vibrant, compact, unitar conceput ca interferență simbolică între poetizare discretă și imbroglio marca Shakespeare. Pentru această osmoză valorizantă a subtilităților textului regizorul a ales o variantă originală de spațializare a scenei. El a apelat la o complicată schelărie metalică de podețe etajate, punți ridicate deasupra perimetrului scenei, sugerând distanțarea și delimitarea planurilor acțiunii. Funcția acestor subansambluri scenografice transversale cu verticala scenei, realizate de Irina Chirilă, este de a separa și de a uni, de a ascunde și de a dezvălui secretele personajelor aflate în mișcare browniană fără oprire. Viziunea regizorală este una moderat sintetică și sincretică, refuzând regionalizarea sau clasicizarea desuetă printr-un decor realist cu trimitere la sugestia unei țări cu numele Ilyria. Intenția a fost de apropiere de metafora esențializării conflictului prin adecvarea limbajului textual la extrapolarea vizuală, apropiere și la nivelul unor inserturi de rock, hip-hop sau piese originale compuse de Petru Damșa. Componenta stilistică e întregită de coregrafia lui Raul Hotcaș, adaptată la ritmuri moderne, ceea ce imprimă un tempo antrenant ansamblului. Mirajul vizual al acestei lumi miraculoase în care se învârtesc personajele este întreținut ex-

clusiv prin fascinația costumelor (prevăzute cu paiete multicolore, aduse de pe un tărâm al basmului inocent) și prin video-design-ul asigurat de Sergiu Firte. În rest, nimic altceva decât jocul pur al actorilor care construiesc din replici și gestică întregul eșafodaj baroc al expresivității scenice. Pe scurt: totul; sau, mai exact, miezul acestui ambalaj străveziu, potrivit contextualizat, inspirat, surprinzător și convingător în multe privințe.

Un miez perceput așadar ca revărsare de energii artistice explozive, mânuite cu dibăcie și mult curaj de tânărul regizor, s-o recunoaștem. Căci cine i-ar fi pus pe actori să-și rupă picioarele pe acea schelărie nu tocmai ușor pentru ei s-o simtă sub picioare, numai de dragul unor efecte vizuale aparte? Dar nu numai că nu-și rup picioarele, actorii evoluează cu mult firesc, par perfect adaptați cerințelor regizorale, se vânzolesc, se bat, se răsucesc riscant și șarmant pe tabla lucioasă a podețelor, spre satisfacția spectatorilor.

Într-o țară/insulă imaginară (anistorică în intenție), cu nume insinuant ilar, Ilyria, rolul bufonului este esențial. Nebunul Feste joacă feste celor prinși în triumphiul „dragostei și al întâmplării” ca un Puck pus pe șotii, dirijând cu fler de magician improvizat firele acțiunii. Impozant și dominator, șiret și flecar în egală măsură se arată Alexandru Cazan în postura de bufon, postură dublată, triplată de aceea de solist sau de preot. El se transpune cu ușurință în ipostazele încredințate, acoperind cu fermitate secvențe remarcabile din spectacol.

Deși au trecut 12 zile și mai ales 12 nopți de la sărbătorile de iarnă care au început în Ajunul Crăciunului, cheflii piesei nu conțin să petreacă, asemenea lui sir Toby, sir Andrew, zis Moacă sau al lui Fabian. De-a dreptul fermecător și foarte convingător este Raul Hotcaș în rolul bețivului Toby, supraveghetorul contesei Olivia. Mișcările lui spiralate pe muchia îngustă a punților plane ajung să fie riscante acrobații comice. Mihai

Alexandru este într-adevăr o „moacă” irezistibilă ce știe să exploateze inteligent valențele caricaturale ale personajului Andrew. Mihai Sima în Fabian contribuie eficient la încheierea unui trio poznaș, dedat la numeroase și savuroase năzbâtii. O părticică din boema actorilor de la elisabetanul Globe Theatre (1602 – data premierei absolute) răzbate aici în scenele de beție sau în cântecul repetat al celor treziți din matoleală: „Decât o mahmureală/ Mai bine o pileală”. Limbajul e pliat pe sintagme ilare, actualizate sau improvizatii de moment vizând chiar locația Brădet, ceea ce surprinde plăcut publicul. Limba înțeleaptă și colorată, meșteșugit îmbârligată a Marelui Will, se scurge literalmente în peisajul înconjurător și în mentalul publicului cu rezonanțe și nuanțe dintre cele mai picante. O foarte bună impresie face Sergiu Firte în majordomul Malvolio, într-un joc relaxat, agrementat cu giumbușlucuri pline de haz, cu bretele încrucișate ilar. El reușește să fie un caraghios desăvârșit, personajul cel mai comic al piesei. Intriganții fac să se creadă că Olivia, contesa, s-a îndrăgostit de Malvolio. Scena e savuroasă în întregime. Corina Vișinescu sclipește în ținuta sa majestuoasă în rolul contesei Olivia, e rigidă întrucât e în doliu, se înțelege, dar rigiditatea e numai parțial abandonată când își mărturisește iubirea față de Cesario/ Viola. Travestiul Ameliei Toaxen e bine dus până la sfârșit, conturând un cinstit sevitor al lui Orsio, cel îndrăgostit de contesa Olivia. Încurcăturile în sine, tratate ca qui-proquo-uri surprinzătoare, sunt surse ale umorului exploatare chiar cu asupra de măsură uneori. Regizorul ne invită să fim părtași la o comicărie fără opreliști. De un comic speculativ sunt intervențiile lui Laurențiu Vlad în piratul Antonio și intrigile cameristei Maria în susținerea vocală a Deliei Tărcăoanu. Dorin Ceagăreanu (în Orsio, ducele Ilyriei), Viktor Hegheduș (fratele gemă al Violei), Daniel Cergă (Curio), Gheorghe Stoica (Valentino) se integrează fericit în pulsațiile nostimadei puse la punct de Constantin Radu Tudosie. De aceea scena pedepsirii lui Malvolio mi se pare ruptă din context, cu extensie în masochism gratuit. Cum, în plină pandemie, mi s-au părut excesive secvențele cu furtunul sau paiul de sorbit băutură plimbat din gură în gură. Puțină atenție la imperativele momentului nu strică.

După ce am vizitat Centrul Minier Petrila transformat în Centrul Cultural *Planeta Petrila* (la 2 kilometri de Petroșani) cu toate înscrisurile pe pereții clădirilor extrase din cărțile lui I.D. Sîrbu, patron spiritual al teatrului și al locului, mi-am aprofundat convingerea că în zona aceasta, pedepsită pe nedrept de vremuri nefaste, se respiră artă adevărată. Vorba lui I.D. Sîrbu: „... și teatrul e o uzină”. Montarea lui Constantin Radu Tudosie cu *A douăsprezecea noapte* e numai un exemplu din ciclul oferit în cadrul Galei Artelier (compus literal ce cuprinde noțiunea de artă și atelier experimental). Oare întâmplător a fost nominalizat spectacolul lui Constantin Radu Tudosie la Premiile UNITER pentru debut? Eu cred că nu. Aici există tradiție, preocupare persistentă pentru arta teatrală exercitată la cote valorice compatibile cu alte instituții similare din țară. Pentru a sublinia continuitatea artei actricești pe aceste meleaguri, regizorul a dedicat creația sa memoriei actorului Florin Plaur, unul din „greii” scenei petroșenene, trecut în neființă. În aceste circumstanțe, viitorul Teatrului din Petroșani se află pe mâini bune.

Joshua Reynolds vs. Thomas Gainsborough (I)

Silvia Suci

Înflorirea artei engleze în sec. al. XVIII-lea a dus la dezvoltarea portretisticii, mai ales că aristocrația și burghezia doreau să fie reprezentate în pictură, asemeni membrilor casei regale. Sir Joshua Reynolds și Thomas Gainsborough și-au disputat primul loc în rândul celor mai buni portretiști englezi. Diferențele lor artistice au dus la una dintre cele mai aprige rivalități din epocă.

Istoria portretisticii pleacă din Egiptul antic, unde portretele erau efigii în encaustică pe panouri. Aceste efigii extrem de apreciate în urmă cu 5000 de ani, erau atârinate pe pereții încăperilor, iar la moartea celui reprezentat erau prinse cu fâșiile care înveleau mumia.¹ Evoluția istoriei artei a făcut din portretistică unul dintre cele mai apreciate genuri. Un bun portretist trebuia să-i confere personajului său numeroase calități, pentru a-l flata: putere, frumusețe, virtute, bogăție, eleganță.

Sir Joshua Reynolds (1723-1792) a deprins bazele picturii la Londra, și-a desăvârșit tehnica picturală în timpul unui sejur de trei ani în Italia (1743-1746), unde a studiat operele lui Michelangelo, Rafael, Veronese, Tintoretto și Tițian², dar și pe cele ale lui Rubens și van Dyck întâlnite în colecțiile italiene. Și-a format un stil personal, dublat de subtilitățile unui bun psiholog, care i-a adus succesul la întoarcerea în Anglia: „în portretele sale bărbații au caracter,

femeile sunt încântătoare, elegante și nobile (...), iar copiii sunt inocenți.”³

Clienții lui erau persoane cu un înalt statut social care doreau să fie reprezentați cu stil și grandoare, iar Reynolds s-a dovedit sensibil la interesele lor artistice și sociale.⁴ În portrete, Reynolds a dezvoltat un stil formal, cu accentul pus pe personaj și pe ținuta acestuia. Lucra mult, după un program bine stabilit: în unele zile primea chiar și șase persoane care îi pozau pentru portrete și ținea un carnetel cu pretendenții care urmau să pozeze. Atelierul lui era plin de cei care voiau să vadă cum evoluează pictarea portretelelor lor. Oameni de stat, duci, conți, familiile și amantele lor, toată protipendada engleză a trecut prin atelierul lui Reynolds: familia lui Henry Herbert, Conte de Pembroke, Ducele și Ducesa de Devonshire, Horace Walpole, Conte de Orford, Archibald Montgomerie, Conte de *Eglinton*, Contele de Mount Edgcumbe (i-a adus numeroase comenzi din partea aristocrației engleze), John Stuart, Conte de Bute, Viconte Augustus Keppel (a fost unul dintre cei mai mari comanditari ai artistului⁵), Ducii de Grafton și de Marlborough, curtezanele Kitty Fisher și Nelly O'Brien.⁶

Din toată această suită, lipsește perechea regală, George al III-lea nu era un admirator al lucrărilor lui Joshua Reynolds, ci îi prefera pe Allan Ramsay

(1713-1784) și pe Thomas Gainsborough. Când Archibald Montgomerie, Conte de *Eglinton*, i-a propus regelui să pozeze pentru un portret, acesta i-a răspuns: „Dl. Ramsay este pictorul meu, my Lord.”⁷ Deși Reynolds a fost numit prim pictor al regelui în 1784 (după moartea lui Allan Ramsay), regele nu i-a cerut niciodată să-i facă portretul. A pictat doar o pereche de portrete oficiale (din proprie inițiativă) al lui George al III-lea și al reginei Charlotte așezați pe tron, expuse la Expoziția anuală din 1780, cu ocazia instalării Academiei Regale la Somerset House.⁸

Deși pictura istorică a fost genul preferat al lui Joshua Reynolds, el a realizat puține lucrări de acest gen, din cauza comenzilor mari pe care le avea pentru portrete. În 1786, Ecaterina a II-a a Rusiei i-a comandat lui Reynolds o lucrare cu temă istorico-alegorică.

Reynolds era un mare iubitor de teatru (era prieten apropiat cu David Garrick, scriitor, actor și managerul unui teatru londonez) și deținea o garderobă impunătoare de costume cu care își îmbrăca clienții pentru a fi portretizați. Pe Ducesa de Rutland a pus-o să schimbe 12 rochii până să se hotărască asupra ținutei în care să o portretizeze. După ce alegea ținuta, artistul se concentra asupra poziției și gesticii personajului, acționând ca un regizor.⁹

Pe măsură ce faima sa creștea, creșteau și prețurile portretelelor. Dacă la începutul anilor 1750, cerea pentru pictarea unui chip trei guinee, în 1764 taxa ajunsese la 30 de guinee; portretele în picioare au crescut de la 48 la 100 de guinee, iar busturile de la 24 la 70 de guinee. Această situație a dus la bunăstarea artistului, care și-a cumpărat o casă în cartierul cel mai la modă din Londra, Leicester Fields.¹⁰ Artistul era adesea invitatul clienților săi la masă, la operă sau la evenimente sociale. Societatea înaltă care frecventa casa sa a făcut ca Reynolds să fie foarte atent la felul în care își amenaja interiorul; cabinetele, biroul și oglinda din atelier erau făcute la comandă, argintăria purta emblema sa, sfeșnicele aveau gravat numele lui (o parte dintre aceste obiecte le proiectase chiar el) și deținea o colecție impresionantă de *naturalia*.¹¹

Cu siguranță că acet fast se potrivea cu statutul artistului, care a fost înnobilit în 1769, iar distincția i-a adus un număr și mai mare de comenzi. Întrebat de Lordul Holland cât îi ia să picteze un portret, Reynold i-a răspuns, ofensat de această întrebare: „Toată viața, my Lord!”¹²

Joshua Reynolds a fost primul președinte al Academiei Regale de Artă (înființată în 1768), iar Thomas Gainsborough a fost unul dintre cei mai marcanți membri ai acesteia. În 1784, poziția de Prim pictor al regelui („Principal Painter in Ordinary”) a rămas vacantă, după moartea lui Allan Ramsay. Datorită numeroaselor comenzi din partea familiei regale, candidatul preferat la această poziție era Thomas Gainsborough. Însă Joshua Reynolds considera că această funcție trebuia ocupată de președintele Academiei și a amenințat că dacă nu este numit pictorul curții demisionează de la conducerea Academiei. Alegerea pictorului curții a făcut obiectul a numeroase dezbateri publice, inclusiv în presa vremii. În toamna anului 1784, Reynolds a fost numit prim pictor. Concurența dintre cei doi s-a accentuat datorită unui incident care a avut loc în primăvara aceluiași an.

Deși Joshua Reynolds era atent la locul unde îi plasa lucrările în expoziție, nemulțumit de locul de expunere al lucrărilor lui în cadrul Expoziției din anul precedent, în 1784 Gainsborough a cerut ca acestea să fie expuse mai jos pentru a avea



Joshua Reynolds, *Hercules sugrumând șerpii trimiși de Hera* (1788), ulei pe pânză, 303 x 297 cm, Hermitage. St. Petersburg

luminozitatea dorită de artist. Artiștii erau adesea sfătuiți de conducătorii Academiei să-și acordeze tonurile în funcție de linia de expunere stabilită.¹³ Cererea lui Gainsborough a fost respinsă; în consecință, Gainsborough și-a retras lucrările și le-a expus în atelierul său de la Londra; nu a mai expus niciodată la vreo expoziție a Academiei.¹⁴ Cum în epocă se obișnuia ca lucrările să fie amplasate mai sus decât centrul vizual al privitorului, pe mai multe rânduri și chiar deasupra tocurilor de ușă (lucru care stârnea nemulțumirea artiștilor), Gainsborough cerea de fiecare dată ca lucrările să-i fie amplasate mai jos, pentru o mai bună lumină și vizibilitate.

Rivalitatea dintre cei doi artiști a durat până cu puțin înainte de moartea lui Thomas Gainsborough.

Note

- 1 Germain Bazin, *op.cit.*, p. 24.
- 2 Fitzgerald Molly, *Sir Joshua Reynolds and his circle*, vol. 1, Hutchinson & Co., Londra, 1906, Hathi Trust Digital Library, p.42, <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=nyp.33433065983763>, accesat la 30 iunie 2020.
- 3 Max Rooses, *op. cit.*, p. 355-356.
- 4 Julian Bell, *op.cit.*, p. 282.
- 5 Richard Wendorf, *Sir Joshua Reynolds. The Painter in Society*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1996, pp.160-161, <https://books.google.ro/books?id=rqfj-puvRToC&pg=PA161&lp-g=PA161&dq=duke+commodore+reynolds&source=bl&ots=apqXqLEz0&sig=ACfU3U27vy-VwrHqsQh05iE5dEBv4Vac3Jw&hl=ro&sa=X&ved=2ahUKewjwmaDXzanqAhULx4UKHUnfCtYQ6AEwCnoECAoQAQ#v=onepage&q=duke%20commodore%20reynolds&f=false>, accesat la 1 iulie 2020.
- 6 Fitzgerald Molly, *op.cit.*, vol. 1, pp. 63-67.
- 7 Royal Collection Trust, <https://www.rct.uk/collection/404353/the-marriage-of-george-iii>, accesat la 1 iulie 2020.
- 8 Richard Wendorf, *op.cit.*, pp. 263-265.
- 9 *Ibidem*, p. 131.
- 10 Fitzgerald Molly, *op.cit.*, vol. 1, pp. 74-77.
- 11 Richard Wendorf, *op.cit.*, pp. 107-108.
- 12 *Ibidem*, p. 108.
- 13 William T. Whitley, *op.cit.*, p. 218.
- 14 Royal Academy, <https://www.royalacademy.org.uk/art-artists/name/thomas-gainsborough-ra>, accesat la 30 iunie 2020.



Joshua Reynolds, George al III-lea (1780), ulei pe pânză, 239 x 148,6 cm, Royal Collection Trust. Londra



Dorel Găină *Conserva de memorie 37* (2014), fotografie directă, colaj digital, imprimare digitală/hârtie, 30 x 30 cm

O hartă a timpului

neremarcată de ochiul și creierul uman preocupat sau lipsit de capacitatea de a observa detalii semnificative ale universului. Aceste detalii, de multe ori, ne marchează, ne schimbă sau pur și simplu ne impresionează ori prin simplitatea prezentării nevăzutului ori prin complexitatea narațiunii prezentate de o imagine. Fotografia și arta fotografică la Dorel Găină sunt adevărate instrumente de disecare și analiză a timpului și a vieții umane, o culoare într-o poveste care surprinde fericirea sau drama, culoarea sau umbra, sau pur și simplu ne arată frumosul sau urâtul în haina lui reală.

Ca absolvent al Institutului de Arte Plastice Ion Andreescu (1973-1977) și mai apoi în calitate de cadru didactic, Dorel Găină a demonstrat nu numai talent, dar și profesionalism, devenind un maestru pentru generații de studenți și amatori ai artei fotografice. Fotografiile lui sunt prezentate în cadrul unor expoziții locale, naționale sau internaționale, unde critica pozitivă le este un companion fidel. Desigur, acest lucru nu ar fi posibil dacă artistul nu ar stăpâni arta fotografiei în paralel cu un set de cunoștințe solide privind dimensiunile vieții și dinamica lumii în care trăiește. Ne putem pune întrebarea dacă ceea ce ne prezintă Dorel Găină este o fațetă a realității sau este o realitate în sine, sau este pur și simplu o iluzie creată în jurul unei imagini preluate și prelucrate cu dibăcie. Balanța vizuală și cea de conținut se află tot timpul într-un echilibru, iar rezultatul final

este nu doar un colaj de culori, ci și un mesaj și o încercare de a transmite o părțică a universului vizibil, blindat de un substrat subtil al universului invizibil ochiului uman.

O întâlnire cu fotografiile lui Dorel Găină este tot timpul o incursiune în ceva nou, ceva special, unde mereu îți pui întrebarea pertinentă: oare această lume chiar există sau este doar o fantezie și un joc al culorilor și formelor. Misterul și misteriosul devin elemente ale fotografiei, spectatorul este provocat să pășească într-o lume unde de multe ori ceea ce vedem este doar vârful unui aisberg, care în realitatea ascunde mai mult decât ar părea la prima vedere. Suntem atrași de o imagine și suntem invitați să absorbim vizual și sentimental tot ceea ce vedem și simțim, deoarece acestea sunt atât de aproape de viața noastră încât practic le recunoaștem și ne contopim cu ele.

Dorel Găină este un formator și transformator al artei fotografice, este un dascăl și dincolo de zidurile instituției de învățământ. Un membru activ al vieții culturale și clujene, care s-a remarcat și a participat la formarea culturală a Clujului din ultimele decenii. Desigur, dincolo de om avem mărturia fotografiilor și momentelor imortalizate, avem lungul șir de tineri artiști fotografi pregătiți de el și nu în ultimul rând, admirația unui tânăr student de istorie care probabil percepea doar o frântură din ce îi era prezentat de o fotografie semnată Dorel Găină.

sumar

semnal

Alexandru Sfârlea
„Amurgul din afara trupului” 2

editorial

Mircea Arman
Despre indeterminat ca structură apriorică
a imaginativului poetic rațional la Anaximandru 3

comentarii

Iulian Chivu
Adevăr, poieză și poezie într-un eseu
de Mircea Arman 4
Gheorghe Glodeanu
G. Călinescu și ocultismul 7

cartea străină

Ștefan Manasia
Ultimul clasic contemporan american 8

poezia

Ștefan Damian 9

filosofie

Gaetano Mollo
Evoluția conștiinței
Viziunea lui Pietro Ubaldi 10
Acad. Alexandru Surdu
Schemele dialectico-speculative 12

juridic

Ioana Maria Mureșan
Despre violență 14

eseu

Irina Petraș
Re-locuirea culturală a Cetății 16

diagnoze

Andrei Marga
Hegel, Carl Schmitt, Heidegger 17

ezoterism

Vasile Zecheru
Iudaism elenizat sau elenism iudaizat? 20

însemnări din La Mancha

Mircea Moș
Elogiu scrisului de mână 22

social

Ani Bradea
România și oamenii săi din lume (XXV) 23
Adrian Lesenciuc
Toamna în care s-a cerut numărătoarea
paralela a bobocilor 27

genul epistolar

Cristina Struțeanu
Cartolina „Șase personaje în căutarea unui autor” 28

showmustgoon

Oana Pughineanu
Farmecul discret al unei seri florentine 30

muzica

Virgil Mihaiu
SAMFEST - jazz de succes la Satu Mare 31

teatru

Alexandru Jurcan
Fotoliul și oglinda 32
Adrian Țion
Gala Atelier - Petroșani 33

conexiuni

Silvia Suci
Joshua Reynolds vs. Thomas Gainsborough (I) 34

plastica

Attila Iakob
O hartă a timpului 36

plastica

O hartă a timpului

Attila Iakob



Dorel Găină 4M-My Magic Marlyn Monroe, (2008-2016), asamblaj acționist, fotografie directă, colaj digital, imprimare digitală/hârtie, Ø 30 cm

Un moment, o perspectivă, o umbră și o rază de lumină. Timpul efemer devine sclavul pentru eternitate al celui care reușește să îl surprindă și să îl immortalizeze. Fotografia, ca obiect fizic sau mai nou digital, este un produs al evoluției tehnologice, este o stea printre miliarde, un corp ceresc în vastul univers, care la prima vedere se pierde în tumultul de obiecte similare din jurul lui. Este o captură a unui moment care în cele mai multe cazuri reflectă banalitatea spațiului înconjurător și a creației umane universale, dar fragile. Prin fotografie putem vedea trecutul, dar și viitorul, putem vedea sentimentul și goliciunea spirituală, putem observa și putem conserva aproape tot ce este vizibil cu ochiul liber. Totuși, există rar o perspectivă, un moment care să devină iconic și să transforme obiectul evoluției tehnologice într-un narator care să ne spună o poveste ascunsă sau invizibilă la o privire superficială. Artistul fotograf, în această ipostază, devine spiritul agil și critic care, în-

tr-un moment mânat de instinct sau de impuls, reușește să surprindă o parte a unei narațiuni vizuale care în sine ne transmite o poveste a omului, a naturii sau a universului înconjurător. Fotograful își însuflă spiritul în imagine, crează o dimensiune nouă a înțelegerii, care este marcată de elementele specifice ale realității impregnate de esență invizibilă fizic, dar perceptibilă mental și sentimental.

Dorel Găină este o emblemă nu doar a Clujului, ci și a mediului artistic. El trece prin această lume cum puțini reușesc să o facă, la fiecare pas, la fiecare ridicare de obiectiv acaparează realitatea vieții umane și dinamica mediului înconjurător, oferind sens și încărcătură sentimentală unor momente și ipostaze care fără el ar deveni parte a unui trecut uitat și pierdut. Devine o interfață între istoria vie și forma fizică a vieții cotidiene, devine omul artist care ne oferă aceea perspectivă care ne scapă, aceea perspectivă care trece pe lângă noi

Continuarea în pagina 35

ABONAMENTE

Prin toate oficiile poștale din țară, revista având codul 19232 în catalogul Poștei Române, sau prin expedierea sumelor: 40,8 lei – trimestru, 81,6 lei – semestru, 163,2 lei – un an, prin mandat poștal pe adresa redacției (Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1).

Tiparul executat de:
TIPOGRAFIA ARTA Cluj

